

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL ÇALIŞMADA SOSYOLOJİK BAKIŞ AÇISININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

Emine ATAMAN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. İsmail BARIŞ

İSTANBUL-2018

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL ÇALIŞMADA SOSYOLOJİK BAKIŞ AÇISININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

Emine ATAMAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İsmail BARIŞ

İSTANBUL-2018

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı ve Program : Sosyal Hizmet
Öğrenci No : 164205060
Öğrenci Adı Soyadı : EMİNE ATAMAN

“Sosyal Çalışmada Sosyolojik Bakış Açısının Değerlendirilmesi” isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 27.02.2018 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Doç. Dr. İsmet Galip YOLCUOĞLU
Üsküdar Üniversitesi

İmza

Danışman üye : Doç. Dr. İsmail BARIŞ
Üsküdar Üniversitesi

İmza

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN
Sakarya Üniversitesi

İmza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nilgün SARP
Enstitü Müdürü

ÖZ

Bu çalışma, sosyal çalışma disiplininde sosyolojik bakış açısının değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Sosyal çalışma-sosyoloji-kuram ilişkileri üzerine sistematik bir değerlendirme yapılarak bilgi temeli oluşturulmuştur. Türkiye’de farklı üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerinde eğitim vermekte olan akademisyenlerin konu üzerine görüşleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanan bu çalışmada, sosyal çalışmada sosyolojik bakış açısını anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş bir görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 4 akademisyenle yüz yüze görüşme yapılırken; 8 akademisyenin görüşleri yazışma yoluyla alınmıştır. Bu görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular, içerik analizi yöntemiyle yorumlanarak alt tema ve temalara ulaşılmış, kuramsal çerçevede tartışmaya sunulmuştur.

Yapılan görüşmeler ve bu görüşmelere yönelik değerlendirmeler sonucunda, sosyolojinin, sosyal çalışma uygulamaları için önemli bir veri sağlayıcısı olduğu ve sosyal çalışmanın toplumsal değişken, nitelik, sorun, ihtiyaç ve çözümlere yönelik bakış açısını geliştirdiği görülmüştür. Ancak diğer taraftan, sosyal çalışmada kuramların uygulamaya dâhil edilmesinde çeşitli sıkıntılar yaşanmakta olduğu da anlaşılmıştır. Bu durumun öncelikli nedeninin, uygulama alanında gerektirdiği hızlilik ve doğaçlama eyleme geçme becerilerinin, kuramsal değerlendirme aşamasında ihtiyaç duyulan düşünme, hazırlanma gibi süreçleri engellemesi olduğu değerlendirilmiştir.

Görüşme sonuçlarının yorumlanması sonucu sosyolojinin sosyal çalışmaya hizmet eden bir disiplin olmaktan ziyade; sosyal çalışmayla birlikte gelişen bir bilim olduğu; buna ek olarak iki alanın birbirini destekleyerek gelişebileceği noktasına ulaşılmıştır. Bu işbirliğinin gerçekleşmemesi durumunda, sosyal çalışmanın kuram üretmemesi ve/veya kuramlardan yararlanamama sorunlarının, alanın gelişimini olumsuz şekilde etkileyebileceği öngörüsü ortaya çıkmıştır. Sosyal çalışmanın gelişmesi için, kuramların o ülkedeki yaşam biçimleri, kültürel farklılıklar ve yerel bilgiyle harmanlanması sonucu gerçekleşebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Çalışma, Sosyoloji, Kuram, Akademisyen

ABSTRACT

This study aims to evaluate sociological point of view in social work discipline. A systematic assessment of social work-sociology-theory associations has been established to provide information based learning. The views of scholars on the topic, providing training in social work departments of various universities in Turkey have been tried to be understood.

In this study, prepared by using qualitative research methods, an interview form designed to understand sociological point of view in social work has been applied. While interviewing face to face with 4 academicians within the scope of the research; The views of 8 academicians have been taken through correspondence. The findings of these interviews have been interpreted by content analysis method and sub themes and themes have been accessed and presented in the theoretical framework.

As a consequence and evaluations of these negotiations, it is very obvious for the fact that sociology is an important data provider for social work practices and that social work has improved the point of view towards social varieties, qualifications, problems, needs and solutions to these problems. In other respects, however, it has also been understood clearly that various difficulties are being experienced in the incorporation of theories into social work. The main reason for this situation is that the speed and improvisation skills required in the field of practice are thought to prevent processes such as considering and preparation that is needed during the theoretical evaluation stage.

As a result of interpretation of the interview; it is far from being a discipline that serves the sociology of social work; it is a science that develops together with social work; Furthermore, the two fields can be developed in consistent of each other. If this cooperation is not realized, it is anticipated that problems of social work may not produce the theories and / or can not benefit from the theories can negatively affect the development of the field. For the development of social work, the blending of theories with the lifestyles, cultural differences and local knowledge in that country must be realized.

Keywords: Social Work, Sociology, Theory, Academician

TEŞEKKÜR

Öncelikle yüksek lisans eğitimimde benden hayır dualarını eksik etmeyen, maddi ve manevi her zaman yanımda olan aileme çok teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde büyük emeği ve katkısı olan, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli büyüğüm ve hocam Doç. Dr. **İsmail Barış**'a şükranlarımı sunuyor, teşekkür ediyorum.

Çalışmanın nitel bölümünde araştırma sorularıma içtenlikle cevap vererek bilgi birikimlerini ve deneyimlerini geniş bir kitleyle paylaşmamı sağlayan, isimlerini gizlilik gerekçesiyle belirtmediğim akademisyenlere çok teşekkür ediyorum.

Emine ATAMAN

BEYAN

Bu çalışmamın kendi tez çalışmam olduğunu, planlamasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

27.02.2018

Emine ATAMAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
BEYAN	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO DİZİNİ	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1.GENEL BİLGİLER.....	7
1.1. SOSYAL ÇALIŞMA KAVRAMI	7
1.1.1. Temel kavramlar	7
1.1.1.1. Sosyal çalışma.....	7
1.1.1.2. Sosyal çalışmacı.....	9
1.1.2. Türkiye’ de sosyal çalışmanın gelişimi	10
1.1.3. Dünyada sosyal çalışmanın gelişimi.....	12
1.1.4. Sosyal çalışma ve kuram ilişkisi	14
1.1.5. Sosyal çalışma uygulamaları	17
1.1.5.1. Bireylerle sosyal çalışma uygulaması	17
1.1.5.2. Ailelerle sosyal çalışma uygulaması	18
1.1.5.3. Gruplarla sosyal çalışma uygulaması	19
1.1.5.4. Toplumla sosyal çalışma uygulaması	20
1.1.6. Sosyal çalışmanın uygulama çerçeveleri	21
1.1.6.1. Genelci sosyal çalışma yaklaşımı	21
1.1.6.2. Ekolojik sistem yaklaşımı.....	22
1.1.6.3. Güçlendirme yaklaşımı.....	23
1.1.6.4. Etnik duyarlı yaklaşım	24
1.1.6.5.Feminist yaklaşım	24
1.1.7. Sosyal çalışmanın yararlandığı kuram ve yaklaşımlar	25
1.1.7.1. Freud’un psiko-dinamik kuramı.....	25
1.1.7.2. Sistem yaklaşımı.....	27

1.1.7.3. Davranışçı yaklaşım.....	29
1.1.7.4. Bilişsel yaklaşım	30
1.1.7.5. Bilişsel davranışçı terapi yaklaşımı	31
1.2. SOSYOLOJİ DİSİPLİNİ	33
1.2.1. Sosyoloji tanımı.....	33
1.2.2. Sosyoloji tarihine kısa bir bakış	34
1.2.3. Temel kavramlar	35
1.2.3.1. Toplum.....	35
1.2.3.2. Toplumsal yapı.....	35
1.2.3.3. Toplumsal eylem	36
1.2.3.4. Toplumsal kurum	36
1.2.3.5. Toplumsal değişme	37
1.2.3.6. Norm, adet ve örf	37
1.2.3.7. Sosyal tabakalaşma.....	38
1.2.4. Sosyolojik bakış açısı ve özellikleri	38
1.2.5. Sosyologlar ve kuramları	39
1.2.5.1. Auguste Comte ve pozitivism.....	39
1.2.5.2. Emile Durkheim ve işlevselcilik.....	40
1.2.5.3. Karl Marx ve çatışma kuramı	41
1.2.5.4. Max Weber ve rasyonel eylem kuramı	42
1.2.5.5. Modern sosyoloji kuramları	42
1.3. SOSYAL ÇALIŞMA VE SOSYOLOJİ İLİŞKİSİ.....	44
1.3.1. Tarihsel süreç.....	44
1.3.2. Sosyal çalışma ve sosyolojinin ayrıldığı noktalar	47
1.3.3. Sosyolojik açıdan sosyal çalışmanın toplumdaki görevi	48
1.4. SOSYAL ÇALIŞMA SOSYOLOJİSİ	49
1.4.1. Sosyal çalışma sosyolojisine giriş	49
1.4.2. Sosyal çalışma sosyolojisinin bakış açıları	51
2. GEREÇ VE YÖNTEM.....	54
2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	54
2.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	54
2.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	55
2.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	55

2.4.1. Araştırmanın modeli	55
2.4.2. Araştırmanın örnekleme	55
2.4.3. Veri toplama araç ve teknikleri.....	56
2.4.4. Veri toplama süreci	57
2.4.5. Verilerin analizi	57
3. BULGULAR.....	59
3.1. ARAŞTIRMANIN KATILIMCILARINA İLİŞKİN DEMOGRAFİK BİLGİLER.....	59
3.2. SOSYOLOJİK BAKIŞ AÇISININ SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARINA SUNDUĞU KATKILARA İLİŞKİN BULGULAR.....	60
3.3. SOSYAL ÇALIŞMACILARIN KURAMLARI SOYUT DEĞERLENDİRMESİNE VE UYGULAMAYA DÂHİL ETMESİNE İLİŞKİN BULGULAR	68
3.4. SOSYAL ÇALIŞMA MÜDAHALELERİNDE DOĞAÇLAMA, KİŞİSEL DEĞER VE TUTUMLARIN UYGULAMAYA AKTARILMASINA İLİŞKİN BULGULAR	76
3.5. SOSYAL ÇALIŞMANIN “UYGULANMIŞ SOSYOLOJİ” OLARAK GÖRÜLMESİ VE SOSYOLOJİNİN SOSYAL ÇALIŞMAYA KATKISINA İLİŞKİN BULGULAR	83
3.6. SOSYAL ÇALIŞMADA YEREL BİLGİNİN VE KÜLTÜREL DEĞERLENDİRMENİN ÖNEMİNE İLİŞKİN BULGULAR	91
4. TARTIŞMA.....	98
4.1. SOSYOLOJİK BAKIŞ AÇISININ SOSYAL ÇALIMA UYGULAMALARINA SUNDUĞU KATKILARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	98
4.2. SOSYAL ÇALIŞMACILARIN KURAMLARI SOYUT DEĞERLENDİRMESİNİN VE UYGULAMAYA DÂHİL ETMESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	99
4.3. SOSYAL ÇALIŞMA MÜDAHALELERİNDE DOĞAÇLAMA, KİŞİSEL DEĞER VE TUTUMLARIN UYGULAMAYA AKTARILMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	102
4.4. SOSYAL ÇALIŞMANIN “UYGULANMIŞ SOSYOLOJİ” OLARAK GÖRÜLMESİNİN VE SOSYOLOJİNİN SOSYAL ÇALIŞMAYA KATKISININ DEĞERLENDİRİLMESİ	103
4.5. SOSYAL ÇALIŞMADA KÜLTÜREL DEĞERLENDİRME VE YEREL BİLGİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	104
5. SONUÇ	106
KAYNAKÇA	108
EKLER	110

TABLO DİZİNİ

TABLO 1. ARAŞTIRMAYA KATILAN KİŞİLERE İLİŞKİN TANIMLAYICI BİLGİLER	59
TABLO 2. SOSYOLOJİK BAKIŞ AÇISININ SOSYAL ÇALIŞMA UYGULAMALARINA SUNDUĞU KATKILAR	60
TABLO 3. SOSYAL ÇALIŞMADA KURAMLARI UYGULAMAYA DÂHİL ETME VE KURAMLARI SOYUT DEĞERLENDİRME	68
TABLO 4. SOSYAL ÇALIŞMA MÜDAHALELERİNDE DOĞAÇLAMA, KİŞİSEL DEĞER, TUTUMLARIN KATKISI.....	76
TABLO 5. SOSYAL ÇALIŞMANIN “UYGULANMIŞ SOSYOLOJİ” OLARAK GÖRÜLMESİ VE SOSYOLOJİNİN SOSYAL ÇALIŞMAYA KATKISI	83

SİMGELER VE KISALTMALAR

SİMGE

n

&

ACIKLAMA

: Kişi Sayısı

: Ve

KISALTMA

ABD

A-B-C

AKT.

ARK.

ASPB

BKZ.

K.

IASSW

IFSW

ÖRN.

ACIKLAMA

: Amerika Birleşik Devletleri

: Olay-İnanç-Sonuç

: Aktaran

: Arkadaşları

: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

: Bakınız

: Katılımcı

: Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği

: Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu

: Örneğin

GİRİŞ

Bir tarafta hayırseverliğin profesyonel düzeyde uygulanması esasıyla ortaya çıkan, ilkeleri genellikle bireyin, grubun, ailenin ve toplumun refahına yönelik yardım temelli, insan haklarını referans alan “sosyal çalışma”, diğer tarafta sosyal değişimler sonucu bir toplum bilimi olarak ortaya çıkan “sosyoloji”. Bu iki alanın ilgili olduğu yapı ve süreçlerin, ilişkilerin karmaşık etkileşimlerinden meydana gelen, dinamik bir yapıya sahip olan bir “toplum”. Birbiriyle ilişkili olan ve farklı alanlara göndermede buldukları anlaşılabilir bu kavramlar, sosyal çalışma-sosyoloji ilişkisinde ortak bir inceleme alanına kavuşurken bu çalışma vesilesiyle bakış açılarına göz atma fırsatı doğurmaktadır.

Sosyal çalışmanın sosyolojik açıdan ulaşılmak istenen hedefi, sosyal çalışmayı günümüzün yapıları ve işlevleri yönünden değişkenliğe uğrayan modern bir toplumun yapısal parçalarından biri olarak tanımlamak ve sosyal çalışmanın mikro, mezo ve makro düzeyde yardım ederken ne yaptığını anlaşılır hale getirmektir. Yirminci yüzyılda sosyal çalışmanın öz anlayışının ve amacının ne olduğunun anlaşılır hale gelmesi ile birlikte toplum, sosyal çalışmanın insanlara yardım etmeye yönelik bir oluşum olduğunu kabul etmiştir. Sosyal çalışmanın gelişmiş, modern toplumlarda varlığı toplum tarafından kabul görülmesinin yanı sıra; yokluğunun insanların yaşam koşullarının kötüye gitmesi olarak görülmesi, sosyal çalışmanın toplumda ne denli yerleşik bir konuma sahip olduğunun göstergesidir. Sosyolojik bakış, sosyal çalışmayı hem sistemin bağımsız bir üyesi olarak görürken, hem de modern toplum için gerekli olan toplumun işlev sistemi olarak da yansıtmaktadır (Bommes & Scherr, 2000).

Bu çalışmanın konusu, sosyal çalışmada sosyolojik bakış açısının değerlendirilmesi üzerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, sosyal çalışma-sosyoloji-kuram ilişkilerini de değerlendirmeye sunmaktadır. Çalışmanın amacı, Türkiye’de sosyal çalışma alanındaki akademisyenlerin, sosyal çalışmanın sosyolojik bakış açılarına ilişkin öznel görüşlerini anlamaya çalışmaktır. Ülkemizde sosyal çalışmanın sosyolojik bakış açısı üzerine, henüz bir araştırma yapılmamış olması çalışmanın önemini gösterirken, konuya ilişkin bilgi eksikliğinin giderilmesi ve bilim dünyasına bir fikir sunması hedeflenmektedir. Buna göre bu çalışma, taşıdığı amaç ve araştırma sorularının

açıklayıcı ve yorumlayıcı yapısına göre tipik bir nitel araştırma olarak sınırlarını da belirlemektedir.

Tezin konusu üzerine daha önceden yapılmış çalışmalara bakıldığında yapılan yurt içi literatür taramalarında; sosyal çalışma-sosyoloji ilişkisi, sosyal çalışma-kuram ilişkisi üzerine makaleler bazında yazıların yazıldığı; yurt dışı literatür taramalarında ise sosyal çalışma sosyolojisi ve sosyal çalışma-sosyoloji ilişkisi üzerine kitapların yazıldığı görülmektedir. Sosyal çalışma sosyolojisinin ise bazı ülkelerde disiplinleşme yolunda olduğu görülmektedir. Literatür taramalarından elde edilen veriler ışığında aşağıdaki konular çalışmanın gündemi ve girizgâhını oluşturmakla birlikte, bir ön bilgi mahiyetini de taşımaktadır.

Sosyal çalışma, toplumdaki tüm birey ve toplulukların, asgari bir yaşam standardına kavuşmaları hedefiyle hareket etmekte, aynı zamanda herkese eşit yardım hizmeti sunma görevini de üstlenmektedir. Sosyal çalışma, yardıma muhtaç bireylere desteği sosyal pedagojik değerler dizgisiyle ele alan, toplumsal adaleti esas alan “adaletli sosyal yapı” amaçlı hizmet veren meslek veya bireyin topluma uyum sağlaması ve uyumla yaşaması üzerine “sosyal uyum çalışmaları” olarak da adlandırılmaktadır (Staub-Bernasyonu, 1995: 95). Sosyal çalışmanın, oluşan yardım taleplerine karşı görevini yerine getirebilmek için bireyin ve toplumun davranış şekillerini, yaşam öykülerini, yaşam durumlarını ve biçimlerini ortaya çıkarma ve teşhis etme işlevleri vardır (Bommer & Scherr, 2000).

Sosyoloji ise, akademik bir bilim olarak sosyal çalışmanın geliştirilmesi ve sosyal çalışma faaliyetleri ve uygulamaları için sağlam bir bilgi temeli oluşturmaktadır (Dominelli, 1997). Toplumsal olayları ve olguları analiz eden sosyoloji, aynı zamanda sosyal çalışmaya olan yardım talebini, yapılan yardımları ve yardıma muhtaçlığın neden-sonuç ilişkilerini açığa çıkarmaktadır. Sosyolojik bakış açısı, yardım alan birey ve grupların sorunlarının kaynağının aslında sosyal ve toplumsal koşullar nedeniyle oluştuğunun kabul edilmesine yönelik bir özellik getirmektedir (Bommes & Scherr, 2000). Sosyoloji, sorunların, eşitsizliklerin, mağduriyetlerin ve ayrımcılıkların toplumsal nedenlerini işleyerek sosyal çalışma uygulamaları için bir alt yapı oluşturmaktadır.

Sosyal çalışma ve sosyoloji ilişkisinde mesleki bakış açılarının birliği ve farklılıkları mevcuttur. Her iki bilim dalı da toplumdaki değişim ve sosyal sorunlara karşı ortak çalışmalar yürütmüşlerdir. Bunlar; yoksulluk, işsizlik, kentleşme, göç,

bireyselleşme, cinsel tercihlerdeki değişim, sosyal eşitsizlik gibi alanları kapsamaktadır. Sosyolojinin merkezinde birey ve toplum arasındaki ilişkinin açıklanması, toplumsal yapıların karşılıklı etkileşimleri ve insanların eylemleri ile ilgili problemler vardır (Bereswill & Ehlert, 2012). Sosyal çalışma, sosyal ve toplumsal sorunlara mikro, mezzo ve makro düzeyde müdahaleler için sosyolojik verilerden yararlanmaktadır. Bir sosyal politika aracı olan sosyal çalışma, sosyolojinin açıklığa kavuşturduğu yapıları, süreçleri, işlevleri ve ilişkilerin çözümlenmesinde katkı sağlayabilmektedir (Dominelli, 1997)

Tarihi süreçte sosyal çalışma ve sosyoloji ilişkilerinin başlangıcı olan ortaklık aşamasında Sosyoloji Okulu ve Hayırseverlik İşlerini Düzenleme Derneği gibi oluşumlarda sosyal çalışmacılara sosyoloji bölümünde eğitimler verilmiştir (Younghusband, 1964; Snoubar, 2012). Sosyal çalışma, tıp alanı ve psikolojiyle yakınlaştığı, sosyoloji temelinden bir nebze uzaklaştığı kopma aşamasında, psikanalitik kuramlara yönelerek, psikolojik yaklaşımlarla insanı anlamaya çalışmışlardır (Dominelli, 1997; Snoubar, 2012). Sosyoloji ile yeniden yakınlaşma aşamasında ise sosyal çalışma, toplum örgütlenmesinde (toplumla çalışma) sosyoloji kuramlarından yararlanmanın yanında sosyal politikalara olan ilgi ve ihtiyacın arttığı dönem olmuştur (Snoubar, 2012).

Sosyal çalışma, ekolojik sistem kuramına göre birey ile sosyal çevresi arasındaki karşılıklı etkileşimlerden meydana gelen sosyal sorunları merkeze alarak, her bireyin kendine özgü yaşam durumlarıyla ilgilenerek, bireylerin yaşadıkları sorunlarda sosyal ve bireysel nedenleri hep bir arada gözlemleyerek olaylara bütüncül yaklaşım sergilemektedir. Bireyin davranışlarının toplumu etkilediği gibi zamanla değişen toplumsal yapı ve işlevler de bireyi etkileyebilmektedir. Bu doğrultuda sosyal çalışma, bütüncül yaklaşım ile yardım planı oluşturmaktadır. Bu şekilde sosyal çalışma, uygulama ve müdahalelerinde bireyi çevresi içerisinde sistem kuramı dahilinde ele alırken, onu yaşadığı ev ortamında inceleyip, yaşam öyküsü hakkında ön bilgi sahibi olmaktadır (Davies, 1981).

Sosyal çalışma, birey ve toplumun etkileşimlerinin sıkça görüldüğü sosyal alan içerisinde faaliyet gösterdiği için sosyolojik çalışmalar ve araştırmalar için elverişli bir zemin oluşturmaktadır. Sosyal çalışma, doğası gereği diğer bilimlerden farklı olmakla birlikte sosyolojiden ayıran özelliği, bireye kuramsal mesleki bilgi ve tecrübesiyle somut müdahaleler gerçekleştirmesidir. Sosyal çalışma, uygulamaya yönelik yetkinlik veya uygulamaya ulaştıracak yöntem bilgisinde yerel bilgiye ihtiyaç duymaktadır (Dominelli,

1997). Ancak, sosyolojik bakış açısı olmadan uygulanan sosyal çalışma, müdahalenin zayıf kalmasına neden olmaktadır (Howe, 1987). Bu bağlamda sosyal çalışmacılar toplumsal yapı, ilişkiler, süreçler ve işlevler hakkında zengin bilgi birikimine ihtiyaç duymaktadırlar.

Sosyal çalışmanın uygulama ve kuram ilişkisi bilim çevrelerinde tartışılmaktadır. Türkiye’de Sosyal çalışma lisans eğitimi ve uygulaması genelci yaklaşım üzerinedir. Gelişim aşamasında olan sosyal çalışma mesleğinin daha esnek ve yaygın olarak ulaştırılması için yararlanıcıların kendine özgü özelliklerine ve uygulayıcıların yerel bilgi, kişisel değer, etik ve doğaçlama yeteneklerine göre şekillenmektedir. Uygulamada geniş bir bakış açısı sunan genelci sosyal çalışma, sistem kuramı ile bireyi çevresi içerisinde ele alarak uygulama yapmaktadır. Sosyal çalışma mesleğinde kuram ve uygulama ilişkisindeki güçlüklerin gerekçesi olarak; dış kaynaklı bilginin yerel bilgi ile örtüşmemesi, evrak işi yoğunluğu, saha çalışmasındaki bürokratik prosedürler ve kısıtlı zaman gösterilmektedir (Öngen, 2016). Tomambay’a göre sosyal çalışma, öz anlayışını topluma yansıtma ve yararlanıcılara aktarmada sıkıntı çekmektedir. Buna gerekçe olarak sosyal çalışma, kuramsal bilgi ve uygulamayı dış kaynaklı aktarma bilgiler dolayısıyla geliştirememektedir. Ayrıca uygulayıcıların masa başı çalışana özdeşinden sıyrılamaması, sahaya inememe sorunu gerekçe olarak gösterilmektedir (Tomambay, 2014). Ülkemizde hala sosyal çalışmanın bilim mi meslek mi olduğu tartışmaları süregelirken uygulayıcılar, hatta akademisyenlerin, kuram bilgilerinin sosyal çalışma müdahalelerinde bir yarar getirmediğini, çeşitli gerekçelerle çalışanların kendine özgü bir müdahale yöntemi oluşturduğunu, bunu belirlerken de yerel şartlar ve kültürel değerler çerçevesinde doğaçlamadan yararlandığını ifade etmektedirler (Çağlar, 2012). Sosyal çalışma esas itibarıyla evrensel, uygulama bilgisi itibarıyla yereldir ve uygulamada yerel bilgi ön plana çıkmaktadır. Yerel bilgide kasıt etnik köken, kültürel ve dinsel değerlerdir. Sosyal çalışma uygulamalarında tecrübe gereği doğaçlamaya yönelen bir anlayışta mevcuttur.

Sosyal bilimlerin kuramsal bilgisi, uygulama esaslı sosyal çalışma disiplinine soyut bir nitelik kazandırırken, bu kuramsal soyut dil uygulamada sosyal çalışmacıların zorlanmalarına gerekçe olabilmektedir (Kongar, 1972). Sosyal çalışma uygulamaları için sosyoloji, önemli bir kuramsal temel sağlayıcıdır. Bir takım sosyal çalışmacılar, soyut kuram çekinceleri olduğunu, uygulamada kuramlara nadiren başvurduklarını, kuramla ilgili derslerde öğrendiklerini hatırlamadıklarını iddia etmektedirler. Bunun yanı sıra

sosyal çalışmacılar, kuramların karmaşık dilinin özgün çalışma potansiyellerini etkileyebilecek bir endişeye sevk ettiğini ifade etmektedirler (Dominelli, 1997).

Bir takım sosyologlar sosyolojiyi, bilimsel uygulama alanı olan sosyal çalışmaya hizmet götüren bir bilim olarak, hatta sosyal çalışmanın bir destekçisi olarak görmüşlerdir (Younghusband, 1964; Akt, Dominelli, 1997). Sosyoloji ile benzer sosyal konular ve sorunlar üzerinde çalışan ve sosyal çalışmayı “uygulanmış sosyoloji” olarak gören yaklaşımlar da mevcuttur. Bu yaklaşım, sosyolojiden ziyade sosyal çalışmanın mesleki statüsüne zarar vermektedir (Dominelli, 1997). Sosyal çalışma uygulamaları sosyolojik incelemeler ve analizler sonucunda belirlenmektedir. Bu çalışmaların sosyologlar tarafından hazırlanması sosyal çalışma bakış açısından uzak olabilmektedir. Ancak sosyoloji kökenli olup sosyal çalışmada yaptığı araştırmalar sonucunda kendisini bilim dünyasında göstermiş akademisyenler bulunmaktadır.

Tüm bu literatür bilgilerinden yola çıkarak araştırmanın amacına ulaşması için aşağıdaki araştırma sorularına değerlendirilmeye sunulmak üzere cevap aranmaktadır:

- Sosyal çalışma, mesleki uygulamalarında sosyolojik bakış açısını kullanarak hangi anlamda katkılar sunabilir? Bu katkılar mikro, mezo, makro, egzo ve krono düzeyde veya genel bir çerçeve ile değerlendirme yapılabilir mi?
- Bir takım bilim insanları ve alanda çalışan sosyal çalışmacıların, kuramları uygulama alanına dâhil etme veya müdahale süreçleriyle ilişkilendirmeye yönelik çekinceleri olduğu ve kurama nadiren başvurdukları iddia edilmektedir. Sosyal çalışmanın yararlandığı sosyolojik kuramların sosyal çalışmacılar tarafından genel ve soyut olarak değerlendirilmesi hangi zorlukları beraberinde getirmektedir?
- Sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama, kişisel değer ve tutumların uygulamaya aktarılması konusundaki düşünceler nelerdir?
- Sosyoloji, sosyal çalışma tarafından toplumsal yapıları, süreçleri ve sosyal ilişkileri açıklamak için kullanılabilir. Sosyal çalışmayı “uygulanmış sosyoloji” olarak gören yaklaşımlar mevcuttur. Bunun ötesinde sosyolojiyi sosyal çalışma alanına hizmet eden bir disiplin olarak gösteren bilgiler de bulunmaktadır. Bu düşünce, sosyal çalışma mesleğinin statüsünü hangi yönde etkilemektedir. Sosyoloji bilimi için hangi anlamı taşıyabilir?

- Her lke toplum ve toplulukların kendine zɡ bir yaşam biçimi ve aurası olduğu bilgisinden hareketle sosyal çalışmada yerel bilginin ve kültürel değerlendirmenin önemi hakkında neler söylenebilir?

Bu çalışmanın şekillenmesinde izlenecek yolda tezin birinci bölümünde; sosyal çalışmanın ve sosyolojinin genel özelliklerine, yararlandığı kuramlara, sosyal çalışma-sosyoloji ilişkisi ve sosyal çalışma sosyolojisine geniş yer verilmiş, konuyu kapsamlı bir analiz etme olanağı sağlanmıştır. İkinci bölümde; yöntemi oluşturan nitel araştırma sürecine yer verilmiştir. Bulgular ve yorumlar bölümünde ise araştırmaya katılan akademisyenlerin düşünce ve görüşlerinden elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Tartışma ve sonuç bölümünde de elde edilen bulgulara dayalı ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

1.GENEL BİLGİLER

1.1. Sosyal Çalışma Kavramı

1.1.1. Temel kavramlar

1.1.1.1. Sosyal çalışma

Sosyal çalışma, İngilizce; social work, Almanca; soziale arbeit terimlerine karşılık gelmektedir. Mesleğin Türkiye’de ki ilk ünvanı “sosyal hizmet mütehassısı”dır. Mesleğin ilerleyen yıllarında Arapça kökenli “mütehassıs” terimi yerine Türkçe kökenli “uzman” terimi getirilerek “sosyal hizmet uzmanı” adını almıştır. Güncelde “sosyal çalışma” meslek ünvanı 2005 yılında çıkarılan Çocuk Koruma Kanunu’nun üçüncü bölümünde yer alan “sosyal çalışma görevlileri” ile gündeme gelmiştir. Türkiye’de lisans mezunları diplomada “sosyal hizmet uzmanı” ünvanı almaktadır, ancak tüm kamu kurum ve kuruluşlarında, üniversitelerde, belediyelerde ve sivil toplum kuruluşlarında “sosyal çalışmacı” kadrosunda görev yapmaktadırlar.

Sosyal çalışma için basit bir tanım yapmak gerekirse, modern toplumun organize bir yardım ile ihtiyaçlarını sağlama şeklidir. Ayrıntılı bir biçimde incelenecek olursa sosyal çalışma; yardıma muhtaç bireylere ve sosyal gruplara, düşük gelir, işsizlik, sağlıksız barınma koşulları nedeniyle mağdur olan veya bir azınlığa aidiyet nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan, geçimsizliklerden dolayı ailenin dağılması, aile içi şiddet, bireysel yaşam bunalımı kaynaklı ihtiyaçları karşılayamama gibi bireysel ve toplumsal sorunların çözümünde yararlanılması gerekli bir haktır. Sosyal çalışma bunların ötesinde, bireylerin yaşam alanlarındaki özel sorunlarında, çocukların, gençlerin ve yaşlı insanların korunmasında, eğitiminde ve danışmada, temel olarak bütün bu yaş gruplarına hitap eden yön verici önlemler sunmaktadır. Sosyal çalışma ayrıca yasal açıdan güvence altına alınmış hakların uygulanmasında destek, yaşam öykülerinde var olan sorun durumlarında danışmanlık, aileyi tamamlayıcı veya çocukların ve gençlerin eğitiminde tamamlayıcı veya kadınlara barınma için konuk evi, evsizler için acil barınma yerlerinin sağlanmasında sosyal devlet yönetmelikleri esas alınarak kişiye özel çeşitli yardım hizmetlerinin sağlayıcısıdır. Sosyal çalışmanın kendi öz anlayışına göre hedefi, bireylere mümkün olduğunca yardımlardan bağımsız bir yaşam biçimi kazandırmak ve böylelikle sorunlu yaşamları dayanılabilir hale getirmektir (Bommes & Scherr, 2000, s.13).

Kongar (1972, s.42)'a göre sosyal çalışma;

“İnsanın, doğayla ve insanla olan çelişkilerinin çözümüne yardım etmeyi amaçlayan, bu yardımı, birey, grup ve toplum düzeyinde değişme yaratma yöntemi ile gerçekleştirmeye çalışan, sosyal hizmetler, sosyal refah ve sosyal güvenlik alanlarındaki sorunlara ilişkin etkinlik gösteren, insan, toplum, sosyal çalışma ve hizmet programları hakkındaki bilgilerle değişme açısından eğitilmiş ve mesleki ahlak kurallarına uyan uygulayıcılar ve bunların yardımcılarının meydana getirdiği bir kadroya sahip olan bir meslektir.”

Tomanbay (2012, s.12)'a göre sosyal çalışma, bir müdahale yöntemi olarak, bireyin özüne inerek toplum ile alakalı sorunlarını çözmeye yönelik bir meslektir.

Zastrow (2016, s.6)'a göre sosyal çalışma, sosyal işlevselliği artırmak, kapasiteyi güçlendirmek ve hedeflenen uygun toplumsal olanaklara ulaşmada bireyler, aileler ve topluluklara yardım uygulayan bir mesleki disiplindir.

Yolcuoğlu (2017, s.185-186)'na göre sosyal çalışma;

“hukuk devleti, demokrasi, sosyal adalet ve insan hakları ilkelerini temel alarak; sürekli değişmekte olan toplumsal yapının pozitif yönde seyredebilmesi için, yaşamın zorluklarına karşı insanların sosyal dışlanmaya/yabancılaşmaya maruz kalmasının engellenmesi, ortak sorumluluğun kuramsallaştırılmasıyla ekonomik kaynakların birey, aile ve toplulukların gereksinimlerini karşılayabilecek, iyilik hallerini destekleyecek, sosyal politikalarla adil biçimde yeniden dağıtılması, sosyal sorunları yaratan yoksulluk/eğitimsizlik vb. dinamiklerin ortadan kaldırılması ve varolanların çözümlenmesi, toplumun insan kaynaklarının korunması, sosyal, ekonomik koşulların ve toplumsal refahın geliştirilmesi, toplumu oluşturan bireylerin güçlendirilerek kendi kendine yetebilecek biçimde özgürleşebilmeleri, maddi-manevi olarak zenginleşebilmeleri amacıyla, kendine özgü bilimsel teknik ve yöntemleriyle, karmaşık yaşam durumları içerisindeki bireylerin sosyal işlevselliğini, baş etme kapasitesini ve iyi olma halini gözetken, farklı düzeylerde bireylere ve sosyal yapılara müdahale edebilen, uygulamalı ve sorun çözme odaklı, sosyal yapılandırmacı bir meslek ve disiplindir.”

Uluslararası Sosyal Hizmet uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW)'nin tanımına göre; *“Sosyal değişme ve sosyal kalkınmayı, sosyal içermeyi, insanların güçlenmesi ve özgürleşmesini hedefleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplin olarak tanımlanmakta, sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygının sosyal çalışma için temel olduğu, sosyal çalışma mesleğinin; eklektik bilgi temeli (sosyal bilimler, insani bilimler, sosyal çalışma bilgisi ve yerel bilgi) aracılığıyla*

insanların yaşam mücadelesine işaret etmek ve refahı yükseltmek için insanları ve yapıları bir araya getirdiği vurgulanmaktadır.” (SHUDER, 2017)

1.1.1.2. Sosyal çalışmacı

Sosyal çalışmacı, sosyal ve ekonomik sorunlarla baş edemeyen insanlarla çalışır. Herhangi bir ihbar bildiriminde, ihmal, tehlike ve istismar vakalarında bireyi ve içerisinde bulunduğu ailenin anlaşmazlıklarını inceleyip bununla alakalı sosyal inceleme ile değerlendirme yapıp yardımların düzenlenmesi için girişimde bulunur. Bireylere ve ailelere müdahale ederken aynı zamanda ailelere danışmanlık hizmeti verip onları ilgili birimlere yönlendirir (Santrock, 2015, s.47).

Farklı bakış açılarına göre; *“Sosyal çalışmacılar; toplumsal yaşamın nesnel yaşam koşulları içerisinde, bireylerin diğerleriyle ve insan-insan, insan-toplum ve insan-doğa ilişkilerindeki çelişkilerin, ortaya çıkardığı sorunları gidermeye yönelik etkinlikleri sürdüren meslek elemanlarıdır”* (Yolcuoğlu, 2017, s.186).

Sosyal çalışmacı, bireylere, ailelere, grup ve topluluklara sosyal çalışma sağlamak üzere bilgi ve beceriye sahip lisans düzeyinde sosyal hizmet bölümü mezunlarına verilen addır (Zastrow, 2016).

Sosyal çalışmacı, lisans düzeyinde mesleki eğitime sahip ve yardıma muhtaç çocuk, yaşlı, yoksul, azınlığa ait ve engelli gibi insanlara yardım edebilmek için gerekli niteliklere sahip meslek elemanıdır. Ayrıca birey ve grup düzeyinde sosyal ihtiyaçların karşılanması amacıyla zorluklarla baş edebilmelerine, yeteneklerini ve güçlü yanlarını açığa çıkarabilmelerine, refah düzeyinde yaşam sürdürebilmelerine olanak sağlar (Sheafor & Horejsi, 2014, s.20).

Sosyal çalışmacılar, bireylerin kendi hayatlarını kontrol etme ve sosyal adaleti gerçekleştirme hakkını vurgulayan profesyonel bir değer sistemine sahiptir. Müracaatçıların haklarını korumakla ve bu hakların genişletilmesini sağlamakla mükelleftirler (Dominelli, 1997).

Sosyal çalışma ve sosyal çalışmacı kavramlarının tanımlamalarındaki çeşitlilik, mesleğinin bir bilim ve disiplin olarak oldukça geniş ve zengin içeriğe ve amaca sahip olduğunun göstergesidir. Bir sonraki bölümlerde sosyal çalışmanın Türkiye’de ve Dünyadaki gelişimi ele alınmaktadır.

1.1.2. Türkiye’ de sosyal çalışmanın gelişimi

Türkiye’de sosyal çalışma insanlık tarihi kadar eskilere dayanan bir yardım etme geleneğinin temelini oluşturmaktadır. Selçuklu zamanından bu güne kültürel miras kalan ahilik geleneği insana yardım etmenin, kardeşliğin ve dayanışmanın en güzel örneklerinden biri olarak yaşatılmaya devam etmektedir. Osmanlı zamanında sosyal hizmetlerin bir mekanizması olan vakıflar belli amaçlara yönelik, yardıma muhtaç, dul, yetim, kimsesiz ve evsizleri himayesine alan kuruluşlardır.

Türk sosyal hizmetler tarihinde zamanın Tuna Valisi Mithat Paşa tarafından oluşturulan “ıslahhaneler” bakıma muhtaç çocuklara yönelik kurum bakımı veren ilk kuruluşlardır. Bu gelişmenin ardından kurulan cumhuriyet dönemi yetiştirme yurtlarının temelini oluşacağı “Darül hayr-ı Ali”, “Gürbüzler Ordusu”, “Darüleytamlar” ve “Himaye-i Etfal” (Çocuk Esirgeme Kurumu) gibi kuruluşlar toplumun muhtaç kesimine hizmet vermişlerdir (Çavuşoğlu, 2014, s.16).

Osmanlıda Mecelleye göre oluşturulan çeşitli sosyal ve hukuki haklar çerçevesinde ağır koşullarda çalışan işçilerin korunmasına yönelik ilk sosyal güvence 1865 yılında Ereğli kömür havzası için oluşturulan yüz maddelik Dilaver Paşa Nizamnamesinde görülmektedir. Bu maddeler 1869 yılında çıkarılan Maadin Nizamnamesi ile iyileştirilmiştir. Cumhuriyet döneminde ise Zonguldak ve Ereğli kömür madenlerinde çalışan işçiler için koruyucu önlemler alınmıştır (Kongar, 1972, s.162). Bu örneklerden insana yönelik hizmetlerle Türkiye’de sosyal devlet olma yolunun açılmış olduğu görülmektedir.

Devletin, ilk kapsamlı iş yasası 1936 yılında hayata geçmiştir. Türk politik tarihinde önem taşıyan 1945 yılı ikinci dünya savaşının sona erdiği, çok partili hayata geçişin zemininin olduğu ve Çalışma Bakanlığı’nın kurulduğu yıldır. Ülkede uluslararası kuruluşlara ve faaliyetlerine katılım gerçekleşmiş, icraatlarının hayata geçirilmesi için sosyal politikalara ivme kazandırmıştır (Kongar, 1972, s.163).

Türkiye’de sosyal devlet anlayışının ilk yasal dayanağı 1961 anayasasında yer almaktadır. Geleneksel Türk aile yapısı, vakıflar, devletin vatandaşını koruma ve yardım amaçlı oluşturmuş olduğu Darülaceze, Darüşşafaka, Kızılay gibi yardım kuruluşları sosyal çalışma için temel oluşturmuşlar ve günümüzde varlığını devam ettirmektedirler (Şeker, 2008, s.47).

Sosyal çalışma eğitimine bakıldığında, tüm dünyada gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de sanayileşmenin ve kalkınmanın getirmiş olduğu toplumdaki yapısal değişikliklerin zorunluluğu olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyal çalışma, bireyin gelişime ve değişime uyum sağlama sürecinde yaşamış olduğu sıkıntılara ve zorluklara çözümler bulmak, yol göstermek, yön vermek üzere kendini Türk toplumunda kabullendirmiştir. Sosyal çalışmanın gelişimi ülkelerin sosyal politikaları ve sosyal çalışmayı uygulayış biçimi açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumsal bir ihtiyacı karşılama amacı ile meslekleşen sosyal çalışmanın başarılı olması, ülke insanının refaha ulaşip ulaşmadığının ölçülmesi ile belirlenebilmektedir. Sosyal çalışma mesleği diğer bilim dallarının ortaya çıkışıyla farklılık göstermektedir. Meslek, var olan hayırseverlik uygulamasından doğmuştur ve bu uygulamalardan elde edilen bilgilerle bir disiplin oluşturmuştur. Bu disiplin; bireyle olan çalışmanın bilgisini psikoloji biliminden, toplumla olan çalışmada bilgilerini sosyolojiden almaktadır. Sosyal çalışma disiplinine duyulan ihtiyaçta toplumsal yapıda oluşan değişim, mevcut sisteme karşı hissedilen memnuniyetsizlik ve yeni gelişen bilgi ve görüşlerin gelişmesi rol oynamıştır (Kongar, 1972, s.47).

Türkiye’de 1959 yılında sosyal refah gereksinimi ekseninde Birleşmiş Milletler aracılığıyla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmetler Enstitüsü kurulmuştur. Bu enstitüye bağlı Sosyal Hizmetler Akademisinde 1961 yılında lisans düzeyinde eğitime başlanmıştır. Sosyal çalışmanın kendi bünyesi içerisinde işleneceği Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü 1963 yılında örgütlenmiştir (Kongar, 1972: 164). İkinci üniversite düzeyinde eğitim veren ve 1967 yılında kurulan Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi’ne bağlı Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler bölümü 1983 yılında kapatılmış, her iki bölüm Sosyal Hizmetler Akademisi’nde birleştirilmiştir (Şeker, 2008, s.65).

Sosyal çalışma mesleğinin ortaya çıkışı ile alakalı olarak yeterli sosyal ve ekonomik alt yapının olmayışı ve bu yönde uygulanan politikaların yetersizliği bazı güçlükleri beraberinde getirmiş, ayrıca yetersiz kaynak, akademik personel, meslek elemanı ve uygulama sahası mesleğin ilerlemesi açısından engel teşkil etmişlerdir. Mesleğin aktif başlangıcı olan 1965 yılından 2000’li yılların ortalarına kadar geçen süre içerisinde sosyal çalışma meslek eğitimi durağandan kontrolsüz büyümeye evrilmiştir.

Ülkede 52 yıllık bir geçmişe sahip olan sosyal çalışma eğitimi; üniversitelerin İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Bilimler Fakültesi ve Fen Bilimleri Fakültesi gibi çeşitli ana disiplinlerin bünyesinde eğitim hayatını sürdürmektedir. 1965 yılından bu yana bir uygulama mesleği olarak çalışma sahasında bulunan sosyal çalışma mesleği, değişen Türk toplumsal yapısı ile aynı oranda gelişim göstermektedir. Sosyal çalışmanın ekonomik ve toplumsal gelişme süreciyle paralel bir şekilde gelişimi yakalaması ve geride kalmaması mesleğin ilerlemesi açısından önemlidir. Sosyal çalışma mesleğinin ilk yıllarında uluslararası düzeyde tanımlanması ve gelişmesi zor görülürken küreselleşme ile beraber uluslararası kongre ve sempozyumlarda dünyadaki gelişimler izlenmekte ve değerlendirilmektedir. Geçmişten bu güne sosyal çalışma alanı, sosyal kişisel çalışma (bireyle çalışma) yönteminden uluslararası sosyal çalışma yöntemine kadar ileriye genişlemiştir. Türkiye’de Sosyal çalışma mesleği, çok çeşitli alanlarda icra edilmektedir. Bunlar: Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ve buna bağlı; çocuk, genç, engelli, yaşlı, kadın ve çeşitli alt birimler, gönüllü organizasyonlar, hastaneler, denetimli serbestlik, toplum kuruluşları, emniyet, belediye, afet ve acil durum birimleri, Yükseköğretim Kurumları, vakıflar ve birçok özel kuruluşlar buna dâhildir.

1.1.3. Dünyada sosyal çalışmanın gelişimi

Sosyal çalışma, çıkış dayanağı olarak Batı’da on dokuzuncu yüzyılda kapitalizminin insan zararına ulaşan boyutuna karşı bir tepki olarak ortaya çıkmış, bu sorun yeni düşünsel akımları ile ezilen ve yoksullaşan bireylere yardıma yöneltmiştir. Bireyin iyilik halini esas alan sosyal çalışma esasında toplumun sosyo-ekonomik alt yapısındaki yoksunluğa çare üzerine doğmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde sosyal çalışma; kalkınma amaçlarının gerçekleşmesi ve toplumu hızlı gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmemeleri için adeta bir tampon görevindedir (Kongar, 1972, s.54). Sosyal çalışmanın gelişimi toplumsal düzeyde gerçekleşmiştir. Ülke politikalarında yaşanan ani sistemsel değişiklikler, bu değişimlerin ekonomiye etkileri, endüstriyel gelişmeler, yönetim anlayışındaki değişiklikler, sosyal devlet anlayışının benimsenmesi, yardımlaşma ve dayanışma kültürü bir disiplin olarak sosyal çalışma mesleğini oluşturmuştur (Şeker, 2008, s.38-39).

Sosyal çalışma, toplumsal değişmelerden en fazla etkilenen mesleklerden bir tanesidir ve toplumsal değişmelerin bir yansıması olarak gün yüzüne çıkmıştır. Batı da

değişimin anahtarı olarak, aydınlanma hareketi, Marksizm dünya görüşü ile işçi hareketinin doğması, kadın hareketleri, 68 kuşağı öğrenci hareketi, çocuk refahı ile ilgili gelişmeler sosyal çalışmanın gündemini olmuş ve biçimlenmesini sağlamıştır (Tomambay, 2014, s.9-11).

Sosyal tarihe bakıldığında sosyal çalışma, yoksulların bakım geleneğinde mevcuttur. Bu gelenek kendini devletin sosyal refaha katkısı bağlamında bir meslek olarak geliştirmiştir. Sosyal çalışma mesleği kendini ilk önce bakım bilimi olarak belirginleştirmiştir. Tarihte yoksullarla ilgilenme ilk olarak İngiltere’de 1300’lü yılların ortalarında görülmüş, kral üçüncü Edward’ın yoksulluğu önleyici tedbirleri ile devam etmiştir. İngiltere’de yoksulluğun zorlayıcı önlemlerle engellenmesi sıkıntıları beraberinde getirmiş, 1601 yılında yürürlüğe giren Elizabeth yoksulluk yasası, yoksullukla mücadelede geniş ve kapsamlı uygulamalar sunmuştur. Bu yasaya göre; sağlıklı yoksullar işe yerleştirilip çalıştırılarak devlete katkı sunacaklar, engelli yoksullar bakım evlerinde barındırılacaklar, bakıma muhtaç çocuklar ise meslek öğrenmek amacı ile çırak olarak zanaatçıların himayelerinde bulundurulacaklardı (Kongar, 1972, s.149-150). İngiltere kraliyet dönemine ait Yoksullukla Mücadele faaliyetleri güncel olarak hala tartışılmaya devam edilmektedir.

İngiltere’de feodalitenin yerini alan kapitalizm ile beraber “bırakınız yapsınlar” felsefesi yoksul ve işçilere uygulanan ekonomik sömürüyü daha da arttırmıştır. Bu sömürü düzenine karşı oluşan tepkiler sonucunda kurulan araştırma komisyonunda yeni önlemler alınmıştır. Yoksullar yasası tamamen ortadan kaldırılarak yerine sosyal hizmetlerin geliştirilmesi adına 1911 yılında hastalık ve işsizliğe karşı sigorta uygulaması, 1925 yılında yetim, dul ve emekliler için sigorta uygulaması, 1934 yılında ise işsizlik yasası ile işsizlik ödeneği uygulaması yürürlüğe konulmuştur (Kongar, 1972, s.151).

Sanayi devriminin mimarı ve sosyal refah hizmetlerin ana vatanı olan İngiltere’deki demokrasi, sosyal refah hizmetleri, sendikacılık ve sosyal çalışma gibi kavramlar endüstrileşmenin ürünü olup gelişmekte olan ülkelere rol model olmuşlardır. Amerika Birleşik Devletleri’nde İngiltere’nin sosyal refah hizmet uygulamalarının izleri görülmektedir. Bu uygulamalar eyaletler düzeyinde ortaya çıkmış, bireysel ve gönüllü yardımsever kişilerce yürütülmüştür. Sosyal refah bağlamında ilk örgütlenme 1820’de John Griscom tarafından kurulan “Yoksulluğu Önleme Derneğidir”. Bu dernek yoksul

insanların yaşam koşullarını araştırmak, yoksullukla baş etmede insanlara yol göstermek gibi hedeflerin yanında yoksul insanların evlerine düzenlediği ev ziyaretleriyle sosyal çalışma uygulamasının tipik bir örneğini göstermektedir (Zastrow, 216, s.2).

Dünya da sosyal çalışmanın ilk ortaya çıkışı 1880 yıllarının sonuna doğru olmuştur. Sosyal çalışma üzerine ilk mesleki eğitim 1893 yılında ABD’de Anna L. Dewis tarafından Pittsfield’de verilmiştir. Kilise örgütlenmelerinin temsilcisi olan Marry Richmond tarafından 1898 yılında New York’ta açılan sosyal çalışma kursu ile hayırseverler teşkilatının ihtiyaç duyduğu ilk profesyonel düzeyde eğitime adım atılmıştır. Dünya da ilk sosyal çalışma okulu 1899 yılında Amsterdam’da kurulmuştur. Bunu izleyen 1900’lü yılların başında sosyal çalışma eğitimi Almanya, İsviçre, İngiltere, Şili hatta Hindistan’a kadar yayılmış, uluslararası bir nitelik kazanmıştır (Şeker, 2008, s.57-59).

ABD’nin sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerle alakalı olarak vatandaşlarına yüklediği misyon ve devletin vatandaşından beklediği bireysel girişkenlik ve sorumluktur (Kongar, 1972, s.154). Bu nedenle ülkedeki gönüllü sosyal çalışma uygulamaları yaygın ve büyük önem taşımaktadır.

Sosyal çalışmanın Türkiye’de ve dünyada ki gelişimi değerlendirildiğinde her ülkenin kendi sosyal ve politik şartlarına uygun sosyal çalışma modelinin ortaya çıktığı ve gelişim gösterdiği görülmektedir.

1.1.4. Sosyal çalışma ve kuram ilişkisi

Sosyal çalışma uygulamaları ve kuram ilişkisi bilim çevrelerinde mesleğin gelişimi üzerinde sıkça tartışma konusu olmaktadır. Sosyal çalışmanın özeleştirisi manasına gelen eleştirel düşünömsellik, sosyal çalışmacıların mesleki uygulamaların değerlendirmelerini yapmak ve nitelikli mesleki uygulamalar üretmek için çözüm arayışlarını getiren bir yöntemdir. Eleştirel kuram; Frankfurt Okulu Toplumsal Araştırma Enstitüsü’nde sosyolojik araştırmalar yapan marksist görüşçü kuramcıların, kuram ile uygulamada ilişki kurma ve yeniden değerlendirme üzerine oluşturulmuştur. Eleştirel kuram, düzenin değiştirilebileceği inancına yönelik oluşturulmuştur. Bu bağlamda eleştirel kuram, doğa bilimlerini savunan pozitivizme karşı ortaya çıkmıştır. Eleştirel düşünömselliğin amacı, sosyal çalışmada kuram ve uygulamayı bütünleştirerek, varsayımların ötesini görebilmek ve çözüm bulmaktır (Öngen, 2016, s.52). Diğer yandan sosyal çalışma mesleki uygulamalarında kuram ve uygulamanın birbiriyle uyumlu olması

ve örtüşmesi, kanıta dayalı uygulama yöntemiyle yarar sağlayabilmektedir. Bu durum, kuramsal bilginin içselleştirilerek uygulamaya aktarımını kolaylaştıran bir özelliktir.

Sosyal çalışma disiplininde mikro, mezzo ve makro düzeylerde uygulamayı kuramsal hale getirme, yapıların, süreçlerin, dinamiklerin, ilişkilerin ve kuramların ayrıntısına inmeyi zorunluluk haline getirmektedir. Sosyal çalışmacıların mesleki kapasitesi, uygulama ve kuramı birleştirme becerisi oranında gelişmektedir. Sosyal çalışmacılar, müracaatçıların toplumsal gerçekleri anlamalarını kolaylaştırarak gücü yakalamalarından sorumludurlar. Bu güç dinamiklerini ortaya çıkarmak için, kendi mesleki tecrübelerinden hareketle oluşturdukları somut bilgiyle, insanları güçsüz kılan sosyal ilişkileri aydınlatırlar (Dominelli, 1997).

Sosyal çalışmanın “*Uygulamalı bir bilim dalı olma özelliği, mesleki müdahalelerin üzerine temelleneceği kuramların, etkileri süreci biçimlendiren yöntem ve tekniklerin üretilmesiyle kazanır.*” (Adıgüzel, 2016, s.39). Sosyal çalışma müdahalelerinde yararlanılan kuramlarla alan uygulamasının uyumsuz olması sosyal çalışma öğrencileri ve sahada çalışan sosyal çalışmacılar tarafından sıkça dile getirilmektedir. Houghton ve arkadaşları (2012: 1966, Akt. Adıgüzel, 2016, s. 40)’nın kuram-uygulama ilişkisi üzerine yapmış oldukları araştırmaya göre üniversitede eğitim gören öğrencilerin kazandıkları bilgilerle uygulama ortamında yaşadığı tutarsızlıklar gözlemlenmiştir. Ancak bu sorun durumu, danışanın gerçek bir yaşam durumuyla karşılaşan sosyal çalışmacının deneyim kazanarak başarılı olacağı girişimlerdir.

Kuramlar her hangi bir disiplinin sistemli bir şekilde doğru yol alması için adeta rehber niteliğini taşımaktadır. Sosyoloji, sosyal çalışma uygulamaları için kuramsal temellerin önemli bir sağlayıcısıdır. Sosyal çalışmacıların uygulamayla çok ilgisi yok gibi görünen soyut kuram çekinceleri vardır. Bazı sosyal çalışmacılar, kuramları nadiren kullandıklarını söylemektedirler ve kuram derslerinde işlenenlerin çoğunu hatırlamadıklarını iddia etmektedirler. Üstelik bu dersler öğrencilerin hem yazılı çalışmayla hem de staj çalışmasıyla kuram ve uygulamayı birleştirme amaçlı olduğu halde gerçekleşmektedir. Sosyal çalışmacılar kuramların, hem karmaşıklığıyla anlamı zorlaştıran, hem de profesyonel çalışanlar olarak performanslarını etkileyen bir duruma sebep olmasından kaynaklanan bir çekinceye sebep olduğunu ileri sürmektedirler. Akademisyenlere göre sosyal çalışmacılar uygulamaya dair kuramsal temeller sağlamaya veya işlerini kuramsallaştırmaya odaklanmamalıdır (Dominelli, 1997). Diğer bir görüşe

göre sosyal çalışma mesleki uygulamalarında yararlandığı kuramların soyut değerlendirilmesi, sosyal çalışmacıların bu kuramları anlamalarını ve müdahalelerinde gerçekleştirmelerini zorlaştırmaktadır. Bu durumda kuramsal bilginin somutlaştırılması için araştırma süreçlerinin eleştirel olarak değerlendirilmesi, uygulayıcıların müdahale becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Adıgüzel, 2016).

Sosyal Çalışma ile sosyal bilimlerin iş birliği büyük önem taşımaktadır. Çünkü odak noktası olarak insanın varlığını ve insanı anlamayı esas alırlar. Her bilim, kendi terminolojisini geliştirmiştir ve diğer bilimler için anlam karmaşası oluşturabilmektedir. Sosyal bilimlerin kuramsal dili uygulama esaslı olan sosyal çalışma disiplinine soyut bir nitelik kazandırmaktadır. Kuramsal soyut dil uygulamada sosyal çalışmacıların zorlanmalarına sebep olmaktadır (Kongar, 1972, s.28).

Türkiye’de lisans düzeyinde sosyal çalışma eğitimi, genelci sosyal çalışma yaklaşımı ile verilmektedir. Zira birey ve topluma yönelik müdahaleler uygulamada geniş bir bakış açısını gerektirmektedir ve bu durum avantaj oluşturmaktadır. Sosyal çalışmanın uygulamayla bütünleşmesi doğru müdahale için gerekli faktörlerin başında gelmektedir. Sosyal çalışmada eğitim ve araştırma amaçlı yazılan literatürün yurt dışı kaynaklı olması, Türkiye’ye özgü bireysel ve toplumsal sorunların batı yaklaşımı ile ele alınması; kuram ve uygulamanın bütünleşmemesine neden olmaktadır. Diğer yandan sosyal çalışmada kuramların uygulamaya aktarımındaki engeller; bürokratik prosedürlerin sarmalına uğrayarak uygulamaya yeterli kaynak ve zamanı kullanamamak etken olabilmektedir (Öngen, 2016, s.48-50).

Sosyal çalışma mesleğinin kuramsal bilgisini ve uygulamayı geliştirememesinin nedeni, aktarma bilgilerin toplum yapısına uyarlanamaması olarak gösterilmektedir. Tomambay’a göre bilgi evrenseldir ancak mesleki uygulama o ülkenin değerlerine göre kendisini geliştirmek durumundadır. Bilgi, o ülkenin kültürel ortamında üremiş ve hizmet ortamlarından esinlenmiş ise hem kendini üretir hem de uygulamayı geliştirmektedir. Dış kaynaklardan aktarılan bilgi elbette ki gereklidir ancak, özgün bilgi, mesleğin gelişimi için ana unsurdur ve bilgiyi yinelemekten vazgeçmek, bilginin üzerine yeni bilgiler eklemek gerekmektedir (Tomambay, 2014, s.90-92).

Türkiye’de sosyal çalışma kuramlarının değerinin belirlenemediği gibi bilim mi meslek mi olduğu tartışması mevcuttur. Sosyal çalışma uygulayıcıları ve bilim çevreleri kuram bilgilerinin uygulamada işe yaramadığını, sosyal çalışmacıların kendine has bir

çalışma metodu oluşturduğunu, disiplinden uzak, içinde bulunduğu kültürel şartlara uygun bir şekilde geliştiğini söylemektedirler. Bu sebeple sosyal çalışma bilim, eğitim ve uygulama ilişkileri bütünleşmek ve birbirlerini desteklemek durumundadır. Ayrıca, yerel bir nitelik kazanarak kuramların uygulamayı, uygulamanın da kuramı desteklemesi önem taşımaktadır (Çağlar, 2012).

Toplumun sosyolojik yapısına ilişkin bilgiler, içinde bulunulan coğrafyaya, sosyal ve ekonomik şartlarına ve kültürel bağlamlara göre çeşitlilikler göstermektedir. Bu nedenle sosyal çalışma mesleki uygulamalarında yararlanılan kuramların, yararlanıcının içinde bulunduğu sosyal-kültürel özelliklere göre birey, grup ve toplumun kendine özgü özellikleri ve koşullarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir (Adıgüzel, 2016).

1.1.5. Sosyal çalışma uygulamaları

Sosyal çalışma uygulaması çok çeşitli düzeylerde gerçekleşmektedir. Sosyal çalışmacılar bireyden gruba, aileden topluma birçok sistemin sosyo-ekonomik ve farklı sorun durumlarında mesleki bilgi ve donanımlarla müdahalelerde bulunmaktadır.

1.1.5.1. Bireylerle sosyal çalışma uygulaması

Eski adı sosyal kişisel çalışma olan bireyle çalışma, mesleğin birebir düzlemde uygulanma şeklidir. Bireyle çalışma, insan ilişkileri üzerine bilgi donanımına sahip mesleki uygulayıcılar tarafından bireyin kapasitesi ve toplumsal kaynakları bütünleştirilerek yardım talep eden kişi ve çevresi arasındaki uyumu açığa çıkaran uygulamadır (Kongar, 1972, s.74). Ayrıca insan ilişkilerine dayalı bir meslek olarak bireylere tek başına, grup ya da toplum içerisinde bağımsız bir şekilde hayatlarını idame ettirmeye aracılık eden bir disiplindir (Kongar, 1972, s.4).

Buna göre bireyle çalışmada insan ilişkileri üzerine etkin bilgiye sahip mesleki uygulayıcılar, bireyin mevcut yeteneklerini açığa çıkararak, kendi kendilerine yardım etmeleri, toplumsal işlevlerini yerine getirmelerine aracılık etmektedir.

Sosyal çalışmacılar mesleki uygulamalarının büyük kısmını kamusal veya özel kuruluşlarda bireysel düzeyde müdahalelerle gerçekleştirmektedirler (Zastrow, 2016, s.103). Bireyle çalışma aynı zamanda bireyin geniş sorun alanına dokunur. Örneğin ailesinden şiddet gören çocuğu koruma altına almak, işsiz gençlere eğitim ve iş imkânı sağlama, herhangi bir sosyal güvencesi olmayan yardıma muhtaçlara ayni ve nakdi yardım sağlama, istismara uğramış kadın veya çocukları koruma altına alıp onların yasal

güvencelerini sağlamak, psiko-sosyal destek vermek gibi (Yolcuoğlu, 2014, s.46). Sosyal çalışma uygulamasında önemli bir işlevi olan “planlı değişim süreci”, müracaatçıyla tanışma, problemi inceleme, ön değerlendirme; problemin çözümü için yardım planı oluşturma, müdahale ve çözüm aşaması; müdahaleyi değerlendirme, sonlandırma ve izleme aşamalarından oluşmaktadır. Bireyle çalışmada müracaatçı, planlı değişim sürecine dâhil olarak kendini tanıması, düşünme ve karar verme sürecini geliştirmesi, geleceği ile ilgili plan yapma ve toplumsal kaynaklara erişim hakkına sahiptir. Bireyle sosyal çalışma, birbirlerine bağımlı olan birey ve toplumsal faktörlerden etkilenir ve kendi gücünü oluşturur, ayrıca bireyle çalışmada psikososyal sorunların çözümü bireyin iletişimde bulunduğu çevre ile ilgili olarak, bütüncül çalışmayı gerektirir (Yolcuoğlu, 2014, s.47-48).

1.1.5.2. Ailelerle sosyal çalışma uygulaması

Aileyle sosyal çalışma bireyle sosyal çalışma kadar yaygın ve gerekli görülen sosyal çalışma uygulamalarından bir tanesidir. Birleşmiş Milletlerin yapmış olduğu tanıma göre aile, toplumun en küçük birimi olarak toplumda sosyo-ekonomik bir rolü olan, bireyleri arasında duygusal ve maddi destek oluşturan aynı zamanda eğitim, bakım ve yetiştirme ile topluma insan kaynağı sağlayan bir kurumdur (Yolcuoğlu, 2014, s.149).

Aile ile çalışmada bireyin karşılaşmış olduğu problemin kökeninin aileden kaynaklandığı, aile içi etkileşimlerden meydana geldiği görülmektedir. Bir aile üyesini etkileyen problem, diğer aile üyelerini de etkileyebilmektedir. Bu durum, aile çalışmasında sistem yaklaşımını uygulamayı gerektirmektedir. Ailenin tümüne odaklanmadaki büyük etken aile üyelerinin problemi çözmede çalışmaya aktif katılımlarının sağlanmasıdır. Bazı durumlarda aileye ev içerisinde ve ev dışında müdahalelerde bulunabilmektedir (Yolcuoğlu, 2014, s.150).

Duyan ve diğerleri (2008, s.86)'ne göre, sosyal çalışma disiplini ailenin tüm üyelerini ve ailenin gereksinim duyduğu ihtiyaçlar ve içlerinde çözemedikleri problemlerini bütün olarak işlemeyi gerektirir. Bu bütüncül uygulama ve müdahaleler ile ailenin ihtiyaç duyduğu kaynak ve hizmetlerden kolayca yararlanması, duygu düşünce ve davranışlarında olumlu değişimlerin gerçekleşmesi, aile bireylerinin karşılıklı güven duygusunu geliştirmesi ve problemlerini yardım almadan çözebilecek duruma gelmesini sağlamaktır.

Aileye yönelik sosyal çalışma uygulamasında üç işlevin yerine getirilmesi gerekmektedir: ilk olarak, aile arasındaki mevcut etkileşimin ve sorunun nasıl oluştuğunun belirlenmesi, İkinci olarak aile üyelerinin bu çalışmaya rıza göstermesi ve ulaşılmak istenen hedef için işbirliği yapması, son olarak da değişimin başlaması için sürecin belirlenmesidir (Yolcuoğlu, 2014, s.151).

Satir'e göre aile ile çalışmada amaç; aile bireylerinin kendine daha fazla özgüven ve değer verme duygusunu ortaya çıkarmaktır. Birlikte çalışma sürecinde ailelerde değişimin mümkün olduğu algısı yaratılır. Bu, beş aşama ile başarıya ulaşabilir: Birinci aşamada; aile bireylerinin her ne kadar zorlansa da durumu kabul etmeleri ve bireylerin kendisiyle yüzleşmesi beklenmektedir. İkinci aşamada; ailenin değişim isteğine izin verilir. Üçüncü aşamada; aile artık değişim içerisinde ve aile eski güzel günlere geri dönmek ister. Dördüncü aşamada; ailenin birbiriyle bütünleşme süreci olup yüksek öz güveni yaşayacakları ve birbirlerini destekleyecekleri işlevsel bir döneme gireceklerdir. Beşinci aşama; sosyal çalışmacının aileyle sıkça uygulama yaptığı, artık duyguların açığa çıktığı dönemdir. Aile ile çalışmada sosyal çalışmacı kendisi için dört amacı desteklemelidir: Özgüveni artırmak; daha iyi seçimler yapmayı beslemek; sorumluluğu artırmak ve uyum geliştirmektir. Sosyal çalışmacının kendine olan güven hissini geliştirmesi mesleki açıdan bir artı değerdir. Bu durum, müracaatçıda bırakacağı olumlu etki açısından çok önemlidir. Eğer mesleki uygulayıcılar kendilerini iyi hissederseniz sezi ve iyileştirici etkileri çalışmaya daha olumlu katkıları olmaktadır. (Duyan & ark. 2014, s.26-31).

1.1.5.3. Gruplarla sosyal çalışma uygulaması

Terim olarak grup, birebir etkileşim halinde olan, kendi ve başkalarının ortak amaç için biraraya gelerek aralarındaki pozitif bağların bilincinde olan iki veya daha fazla kişinin bir araya geldiği topluluktur. Grup sosyal çalışmaya örnek olarak yerleşim evleri hareketi, gençlik örgütleri gibi resmi olmayan kuruluşlar verilebilir. Bir sosyal çalışma amacı güden yerleşim evleri hareketinde çeşitli gruplara yönelik, eğitim, danışmanlık, sosyal destek gibi yardımlar verilmiştir. Günümüzde buna benzer; sosyal söyleşi grupları, uğraşı grupları, el işi beceri grupları, eğitim grupları, görev grupları, problem çözme ve karar alma grupları ve sosyalleşme grupları mevcuttur. "Kendi kendine yardım grupları" Avrupa ve Amerika'da çok popüler ve yaygın olarak kullanılmakta ve kişisel problemleri çözmede oldukça başarı göstermektedirler. Bu gruplar, bireylerin birbirine karşılıklı

yardım ederek özel amaçlarını gerçekleştirmede oluşturulmuş ikiden fazla kişiden oluşmaktadır. Genellikle ortak soruna ya da engele sahip kişilerin üzerlerine sorumluluk alarak değişime başlangıç sürecinde birbirlerinde oluşturdukları etkileşim ile duygusal destek verirler. Buna örnek olarak “anonim alkolikler grubu” verilebilir. Bu gruplarda problemi olan üye gruba problemini itiraf eder, geçmişte yaşadığı problemi gelecekte karşılaştığında nasıl baş edebileceğinin dair planlarını yapar, kriz durumlarında diğer üyelere yardım alma gibi işlevleri içerir. Kendi kendine yardım grupları bireyin kendini samimi bir şekilde ifade etmesine imkân sağlar ve diğer üyelere yardım etme psikolojisi kendileri için motivasyon oluştururlar (Zastrow, 2016, s.111-112).

1.1.5.4. Toplumla sosyal alışma uygulaması

Sosyal çalışma da toplum uygulaması hayırseverlik örgütü ve yerleşim hareketi ile başlamıştır. Bu oluşumlar yardıma muhtaç kişiler için özel sağlık yardımı ve maddi kaynak oluşturmuşlardır. Toplum uygulaması ülke çapında bazı örgütlenmelere model olabilmektedir. Bunlar: yerel gelişim modeli, sosyal planlama modeli, sosyal eylem modelidir. Yaşlılar için bir toplum merkezi oluşturma girişimi buna örnek olarak verilebilir. Toplum çalışmasında temel işlevsellik insanlarla etkin çalışmak ve proje bazlı uygulamalarda birey ve gruplarla çalışmayı gerektirir. Toplumla çalışmada sosyal çalışmacı, belli bir amaç için problemi belirlemek, hedefe ulaşmak için planlama, organizasyon, araştırma, maddi kaynak temini ve ilgili kuruluşlarla irtibat kurmak durumundadır. Bu yönüyle sosyal çalışmacı bir organizatör niteliğindedir (Zastrow, 2016, s.124-132).

Sosyal Çalışmanın toplumla çalışmaya yönelik uygulaması “toplum örgütlenmesi” olarak da adlandırılmaktadır. Sosyolojinin var oluş nedeni toplum iken, sosyal çalışmanın var oluş nedeni özel gereksinime ihtiyacı olan birey ve gruplardır (Tomambay, 2012, s.78). Odak noktası insan olan sosyal çalışma, insanın toplum ile etkileşiminde ve uyumunda yaşamış olduğu zorlukları çözmede yine toplumla işbirliğini esas almaktadır (Şeker, 2008, s.16). Toplumla çalışmada sosyal çalışmacı, bireylerin diğer insanlarla ve toplumla olan ilişkilerini düzenlemeye yardımcı olurken, grup ve toplum düzeyinde olumlu düzeyde değişimler yaratmaya çalışır.

Değişen toplumsal yapı, sosyal hareketlilikler birey, aile ve toplum düzeyinde çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. İşte tam da bu sürecin sağlıklı bir şekilde işlemesi amacıyla sosyal çalışmacılar devreye girmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki toplumla

çalışmada topluma müdahaleyi gerektiren işsizlik, sömürü, yoksulluk, istismar gibi durumlarda güçlü sosyal politikalar, sorunları çözmeye etkili olabilir. Bu nedenle sosyal çalışmacıları yasal ve örgütsel donatılarla işlevselleştirmek gerekmektedir. Sosyal çalışmacılar sosyal değişmeyi sağlıklı ve olumlu bir şekilde yönetmeye çalışırken dezavantajlı gruplara umut aşılarken sosyal adalet ilkesini esas alarak çalışmaktadır (Yolcuoğlu, 2014).

1.1.6. Sosyal çalışmanın uygulama çerçeveleri

Sosyal çalışmacılar yardım sundukları müracaatçı profilleriyle çalışmasında ona yön verecek ve rehberlik edecek çeşitli uygulama çerçevelerini kullanmaktadır. Sosyal çalışmacılar kendi bilgi ve beceri temeline dayalı olarak kendi zannınca hangi yaklaşımın müracaatçıya daha yararlı olacağına dair bir inisiyatif kullanmak durumundadır. Sosyal çalışmacı müracaatçılarına müdahalede bulunurken genelci, ekolojik, güçlendirme, etnik-duyarlı ve feminist bakış açılarından yardım almaktadır.

1.1.6.1. Genelci sosyal çalışma yaklaşımı

Sosyal çalışmacılar almış oldukları eğitimleri itibariyle genel bilgi ve beceriye sahip, geniş bakış açısı olan, çeşitli kuram ve modelleri kullanan genelci uygulamaları kullanırlar. Genelci yaklaşımı niteleyen unsurlar şunlardır: İnsanın sorunlar ve sosyal şartlar arasındaki ilişkisine çok boyutlu bakmak, müracaatçıya uygun yardım faaliyetlerini farklı çerçevelerde uygulamak ve müdahaleyi değiştirilmesi hedeflenen olgunun boyutuna göre çok boyutlu bilgi, değer ve beceri alt yapısına sahip olmaktır (Sheafor & Horejsi, 2014, s.110-111).

Türkiye’de sosyal çalışma eğitiminde genelci yaklaşım esas alınır. Bir vaka yöneticisi, grup çalışanı veya topluluk organizatörü olarak sosyal çalışmacı genelci yaklaşım ile müdahalelerde bulunur. Ancak yüksek lisansını aile danışmanlığı veya klinik sosyal çalışma gibi alanında yapmış sosyal çalışmacı uzmanlık alanına göre müdahalesini özelleştirebilir. Başarılı bir genelci sosyal çalışma uygulayıcısı tıpkı bir pratisyen hekim gibi temel durumları ele almada geniş bir bilgi ve yetenek repertuarına sahip olmalıdır. Genelci yaklaşım mikrodan makroya birçok müdahaleyi göz önünde bulundurur. Sosyal çalışmacılar bireyden topluluğa birçok sistem aracılığıyla problem çözme sürecinden faydalanır ve sistemler içerisinde bireyi çevresiyle ele alır, müracaatçı sistemini iyi tanır ve güçlendirme yaklaşımı uygular, sosyal adaletin gerçekleşmesi için çaba gösterir. Ayrıca görev yerine göre ayrıca vaka yöneticisi, yardım grubu lideri gibi

birçok rolü üstlenebilir. Diğer kurumlarla işbirliği yaparak sevk eder, meslektaşlarıyla istişarelerde bulunurlar (Zastrow, 2016).

Genelci sosyal çalışma yaklaşımında değişim sürecinde gerekli olan becerilerin kullanımı sekiz aşamadan oluşmaktadır. Müracaatçılara uygun hizmet ilişkisi sağlama; durumu, sorunları, ihtiyaçları, kaynakları ve varlıkları belirlemek; bilgiyi toplama ve ön-değerlendirme; hizmet dağılımı için planlama yapmak; denetleme, danışma ve iletişim yeteneklerini kullanma; müracaatçı sistemin amaçlarını gerçekleştirme için düzenlenmiş deneysel müdahaleleri belirlemek, değerlendirmek ve uygulamak; teknolojik gelişmeleri ve deneysel bilgileri tatbik etmek; uygulamanın etkinliğini ve programın sonuçlarını değerlendirmektir (Zastrow, 2016).

1.1.6.2. Ekolojik sistem yaklaşımı

Ekolojik yaklaşım, çevresel faktörleri vurgulamak için oluşturulmuş bilgiler bütünüdür. Bu kuram Uri Bronfenbrenner (1917-2005) tarafından hazırlanmış olup psikoloji ve sosyoloji ve sosyal çalışma gibi birçok mesleğinin gelişimine önemli katkılar sunmuştur. Bronfenbrenner'e göre bireyin gelişimi beş çevresel sistemin etkilemektedir. Buna göre "Mikrosistem", bireyin içinde bulunduğu alandır. Bu alan, bireyin ailesi, arkadaşları, akrabaları, okulu ve yaşadığı mahalle gibi ortamları içerir. Mikro sistem içerisinde birey, ortamlarda yaşanan deneyimlerin sadece bir alıcısı olmamakla beraber aynı zamanda ortamın yapılandırılmasında da rol oynamaktadır. "Mezosistem", mikrosistemler içerisinde yaşanan etkileşimleri ve bağlantıları kapsar. Örnek olarak evdeki deneyimlerini çocuğun okulda aynen uygulaması veya evde dışlanmış bir çocuğun okulda öğretmenleriyle sağlıklı ilişki kuramaması gibi. Ekosistemde kasıt, mikrosistemde yaşanan olguların mezosistemi nasıl etkilediğinin ortaya çıkarılmasıdır. "Makrosistem"de kişiler içerisinde yaşamış oldukları kültür çevresinden etkilenmektedir. Kültür, bireyin, grubun veya toplumun davranış örüntülerine, inançlarına etki ederek kuşaktan kuşağa aktarım yapar. "Kronosistem", sosyal ve tarihsel olayların yaşam boyu gelişim süreçlerinde çevresel faktörlerle nasıl gerçekleştiğini ve etki ettiğini gösterir. Örneğin boşanma sürecinin başında çocukların davranış örüntülerinde görülen olumsuz etkilerin yıllar geçtikçe azaldığının fark edilmesi gibi (Santrock, 2015: 29).

Ekolojik sistemin sosyal çalışma disiplinine uyarlanmasında psikolog Roger Barker ve sosyal çalışmacı Caryl Germain rol oynamışlardır. Biyo-psiko-sosyal boyutu ve kültürel bir varlık olan insan, davranışlarıyla çevresini etkilediği gibi, çevresi tarafından

da etkilenmektedir. “*Ekoloji; organizma ile çevre ilişkilerinin incelenmesi anlamına gelmektedir. Ekolojik sistemde, birey (organizma) ve onun çevresinin oluşturduğu bir bütün haline gelmektedir.*” (Duyan ve ark. 2014, s.42). Gelişen sosyal çalışma disiplininde birey, çevresi içerisinde ele alınmıştır. Geçmişte “hasta” gözüyle bakılan, damgalanan problemlili bireylerin meslekteki bilimsel gelişmelerle aslında sosyal çevresel faktörlerin etkilediği, hasta değil sorunlu bireyler olarak değerlendirilmesi gerektiği farkına varılmıştır. 1929 ekonomik buhranı ve 2. Dünya harbinin beraberinde getirdiği yoksulluk, işsizlik, toplumsal stres gibi sosyal sorunların bireyi ve toplumu ne kadar etkilediğini göstermiştir. Ekolojik sistem kuramına göre sosyal sorunlar, müracaatçıların psikolojik özelliklerinden ziyade, müracaatçı ile çevresi arasındaki biyo-psiko-sosyal etkileşime bağlanmıştır (Yolcuoğlu, 2017, s.415)

Ekosistem yaklaşımında bir sistemde mevcut tüm bileşenler müracaatçı sistemlerinin her biri ile bağlantılıdır ve bir bölümde olan değişiklik, diğer tüm bölümleri de etkilemektedir. Burada sosyal çalışmacı bir müdahalenin müracaatçıyı ve onun çevresini nasıl etkileyeceğini tahmin edebilmektedir (Sheafor & Horejsi, 2014, s.112).

1.1.6.3. Güçlendirme yaklaşımı

Başlangıcından bugüne, insan davranışını anlamada freudyen tıbbi modelden bireyi tümüyle ele alan sistem modeline ve bireyi çevresi içerisinde esas alan ekoloji yaklaşımına evrilmiştir. Sosyal çalışmada zaman içerisinde değerlendirme sürecinde müracaatçıyı güçlendirmeye yönelmiş, müracaatçının gücüne ve mevcut kaynaklarına odaklanmışlardır. Bu yaklaşım, insanın kendi potansiyelini açığa çıkarması açısından önem taşımaktadır. Güçler yaklaşımı güçlendirme kavramı ile olmakla beraber bireylere, ailelere, gruplara ve topluluklara bireylerarası, sosyo-ekonomik, politik güçlerini artırmaya ve iyileştirmeye yönelik bir girişimdir (Zastrow, 2016).

Saleebey’e göre güçler yaklaşımına beş ilke yol göstermektedir: Her bireyin kendi öz gücü vardır; müracaatçılar önemsendiğini, varlıklarının değerli olduğunu, onlara saygı duyulduğunu, bilmek isterler; geçmişte travmatik olaylar atlatmış müracaatçıların gelecekteki güçlüklerle baş etmelerine olanak sağlar; müracaatçıların ümit ve hayallerin gerçeğe dönüşebileceğine dair inançları güçlendirilir; müracaatçılar tüm bunları sosyal çalışmacı işbirliğiyle yapabilirler ve çevrenin kendileri için bir kaynak oluşturduğunun farkına varırlar (Zastrow, 2016, s.21-22).

1.1.6.4. Etnik duyarlı yaklaşım

İnsanlar geçmişleri ve yaşam tecrübeleri ile şekillenmiştir. Müracaatçının içerisinde bulunduğu etnik kökeni, dini, sosyal ve ekonomik sınıfı onun düşünce ve davranışlarını etkilemektedir. Bu unsurlar kişinin herhangi bir kurumdan yardım talebinde bulunurken içinde bulunduğu durumu ve sorunu nasıl tanımladığını, hizmet sağlayanların ona nasıl davranıldığını etkilemektedir. Bir etnisiteye ve azınlığa ait müracaatçının ayrımcılığa uğraması ve dışlanması ile ilgili bir durum söz konusu ise yardım süreci etnik duyarlı yaklaşıma göre uygulanır. Sosyal çalışmacıların kültürel ve sosyal bağlam üzerine donanımlı olması, farklı inanç, değer ve gelenekler ile müracaatçıların beklentilerini iyi bilmesi doğru müdahale için önem taşır. Bu beceriyi geliştirmek için sosyal çalışmacı kendi öz farkındalığını geliştirmeli, inanç, değer ve beklentilerin farkında olmalıdır. Müracaatçının yaşam öyküsünde arka planını öğrenmeli, mesleki bilgisini uygulama sürecine dâhil etmelidir (Sheafor & Horejsi, 2014, s.115)

Teater (2015)'e göre etnik duyarlı yaklaşımda mevcut problemi etkileyen çok kültürlü meseleler göz önüne alınmadan, müdahale tam olarak fayda sağlamaz. Sosyal çalışmacılar, müracaatçıların duygu, düşünce ve davranışlarındaki farklılıkların kültürel farklılıklardan da kaynaklanabileceği ve onun kültürüne uygun müdahaleyi gerçekleştirebilmesi için aynı zamanda güçlendirme ve savunuculuk becerilerini de birleştirmelidirler.

1.1.6.5.Feminist yaklaşım

Feminist yaklaşım, cinsiyet, toplumsal cinsiyet veya cinsiyet rolleriyle ilgili müracaatçıların durumu veya sorunu nasıl ele aldığıyla ilgilenir. Kadınları etkileyen politikaların erkeklerin baskın olduğu kurumlarca tasarlandığı ve kabul edilmesi bu yaklaşımla farkındalık oluşturur. Cinsiyet; fizyolojik ve biyolojik olarak kadının x, erkeğin y kromozomu taşıdığını gösterir. Toplumsal cinsiyet; insanların cinsiyet farklılıklarına yükledikleri erkeklik ve kadınlık hakkındaki fikirlerini ilişkilendirdikleri anlamlardan oluşur. Her toplum kadın ve erkeği farklı ilişkilendirir. Örneğin kadın; merhametli, duygusal, nazik olarak; erkek ise liderlik, otorite, cesaret gibi özelliklerle anılır. *“Feminist yaklaşım, kadınların baskı altına alınmasına ve sömürülmesine yol açan inanç sistemlerine ve toplumsal yapılara meydan okur.”* (Sheafor & Horejsi, 2014, s.117). Bununla birlikte cinsiyetçiliğe ve ataerkilliğe karşı çıkmaktadırlar.

Cinsiyetçilik; bir kadının veya bir erkeğin diğlerinden aşağıda olduğunu ve onun hükmü altına girmesi gerektiğini savunarak sosyal ve ekonomik yönden eşitsizliklere neden olmaktadır. Ataerkillik ise yalnızca erkeklerin aileyi, siyaseti, ekonomiyi denetim altında tutmasını ve karar almasını savunmaktadır. Feminist yaklaşımın karakteristik özellikleri şunlardır: müracaatçılara cinsiyet ayrımcılığına karşı güçlü eğitimler verilir; müracaatçıların sorunları genel bir sosyo-politik çerçevede ele alınır; yardımı kadın ve erkeğe eşitlikçi olarak uygular; kadınlara yönelik sosyal ağların ve destek gruplarının oluşturulması için girişimlerde bulunur (Sheafor & Horejsi: 2014, s.117).

1.1.7. Sosyal çalışmanın yararlandığı kuram ve yaklaşımlar

Sosyal çalışma disiplini ve mesleği birçok disiplinin kuram ve yaklaşımıyla ilişki içerisindedir ve bunlardan yararlanmaktadır. Sosyal çalışma, insan davranışını anlama ve değerlendirmede hangi kuram ya da yaklaşımın müracaatçının yararına uygulanacağı konusunda almış olduğu bilgi temeliyle uygun müdahalelerde bulunmaktadır. Bu amaçla, sosyal çalışma uygulamasına bilinç kazandıran kuram ve yaklaşımlardan freudyen, sistem, davranışçı, bilişsel ve bilişsel davranışçı kuram ve yaklaşımlar ele alınmaktadır.

1.1.7.1. Freud'un psiko-dinamik kuramı

Sigmund Freud (1856-1939), serbest çağrışım yöntemiyle hastalarını uyanıkken içsel dünyalarına inmelerini sağlayarak özgürce konuşmaya, kendilerini daha iyi anlamalarına ve sağlıklı bir uyum düzeyine inebilmelerine olanak vermiştir. Freud, insan yaşamın erken yaşta yaşanan deneyimlerden etkilendiğini, bunun temelinde cinsellik ve saldırganlığın yattığını, baskı altına alınan bu dürtülerin bilinçaltına itildiğini ve bu baskıdan böyle kurtulduğunu öne sürmüştür. Freud'a göre kişi, dil sürçmeleri ve unutmaları ile bilinçaltına ittiği imgeleri bu yolla ifade etmektedir. Psikanaliz yöntemi uygulamasında kişi bir divana uzanır ve serbest çağrışım tekniğiyle zihninden geçen olayları bir sansür ya da sınırlama olmadan açık bir şekilde ifade eder. Psikanalize göre insan zihni bilinçli, yarı bilinçli ve bilinçdışından oluşan katmanlardan oluşur. Bu kurama göre ruhsal sorunların kaynağı cinsellik ve saldırganlığın bilinçdışında tutuluyor olmasından kaynaklanmaktadır. Hastalar, terapi seanslarında psikanalistin yorumlarının yardımıyla bilinçdışında tuttuğu çatışmaları görerek içgörü kazanırlar ve bilinçdışına attığı eski anılarını hatırlamaya çalışırlar. Bu içgörü kazanımları ve hatırlamalarla bilincin yeniden kazanılması hedeflenerek kişi bilinçsiz yönetiliş halinden kurtulur, kendi yaşam gücünün farkına varması sağlanır (Duyan & Ark. 2014, s.48).

Freud'a göre kişilik, "id", "ego" ve "süperego" olarak üç temel yapıdan meydana oluşur. İd, kişiliğin en alt tabakasını oluşturur ve cinsellik ve saldırganlık dürtülerinin bulunduğu yerdir. Ego, id'in kontrolsüz isteklerini mantık süzgecinden geçirerek gerçeklik ilkesiyle çalışarak normal davranmasını sağlar. Süperego ise, toplumun değer yargılarına göre hareket ederek kişinin aklaki ve vicdanlı yönünü temsil eder (Duyan & Ark. 2014, s.49).

Psikanalitik kurama göre ruh sağlığı yerinde olan bireylerin id, ego ve süperego arasındaki denge sağlamdır. Gelişimin ilk altı ayında libido çeşitli süreçlerden geçerek kişiliği oluşturur. Bu süreçlerde çocuk, ihmal edilme ya da aşırı şımartılma, engelleme ya da aşırı ödüllendirme nedeniyle saplanma döneminde kalmakta, ileride o dönemin kişilik özelliklerini taşımaktadır. Psikanalize göre içgörü; rahatsızlığın belirtileriyle bunların kaynağı arasındaki bağı görmektir. Serbest çağrışım; bilinçaltına inilebilmesi için kişinin kendini hiçbir baskı ve denetimden geçirmeden aktarmasıdır. Direnç ise; kişinin anormal düşünce ve davranışlarını bırakmasında, değişim veya iyileşmeyi güçleştiren bilinçli ya da bilinçdışı savunmalardır. Psikanaliz yaklaşımıyla çocuğun yayılma gücünden bahsetmek mümkündür. Bu güç, bir varlığın gelişiminde yaşama gücünün ta kendisidir ve bunu engellemek gerekir. Bu kavram canlılara farkında olmadan yaşama gücü veren libido ile örtüşmektedir. Psikanalize göre ilk bebeklik döneminde bebeğin varlığı, annenin koruyucu, kollayıcı mekanizmasına emanettir. Bebek, birinci yılın sonuna doğru emekler, dişleri çıkamaya başlar, iki yaşına geldiğinde; tuvaletini kontrol edebilir, dışarıdan gelen uyarılarla çatışır, sınırlarını bilmez, her şeyi deneme safhasında düşen, çarpan veya eli yanan bebeğin yıkıcı ve dağıtıcı hareketlerini ebeveyn hoşgörüsü ile karşılar ve sadece tehlikelere karşı uyarırsa bebeğin gelişiminde sağlıklı yayılma görülür (Duyan & Ark. 2014).

Benlikte yer alan savunma mekanizması, iç benlik ve alt benlikten gelen sinyallerle organizmayı tehdit eden herhangi bir tehlike anında huzursuzluk, iç daralması ve bunaltı halinde baş gösterir. Bu durum çocuğun annesinden ayrı kaldığı süre boyunca devam ederken, sıklaştıkça çevreye yayılma gösteren kaygı durumunu gösterir. Örneğin gece kâbus gören, korkan çocuğa annenin sevgi ve güven veren konuşmasıyla iç daralmasını dindirebilir. Çocuk, zaman içerisinde olgunluğa erişirken zevk ilkesinden gerçeklik ilkesine geçerek korkularıyla baş edebilir. Ailenin sağlıklı, güven veren, yerinde yardım yaklaşımıyla çocuğun yayılma gücü yüksektir; böylece çocuk, yoksunluğu daha sağlıklı

bir şekilde atlatır (Duyan & Ark. 2014). Bu süreçte annelerin çocuklarına sağlıklı ve işlevsel bir yaklaşımı önem taşımaktadır.

Freud'un "Psiko-seksüel gelişim kuramı", cinsel enerjinin üç durumundan bahsetmektedir: Birincisi; tüm yaşam enerjisini içine alan cinsel enerjinin nasıl yönlendirildiği, ikincisi; temel ihtiyaçların karşılanması, üçüncüsü ise ihtiyaçların karşılanması sırasında oluşan ilişki biçimidir. Freud, hastalarıyla yapmış olduğu seanslarda onları dinledikçe, sorgulayıp analiz ettikçe aslında onların yaşamış oldukları sorunların kaynağının çocukluk yıllarındaki yaşamış oldukları deneyimler olduğuna inanmıştır. Çocukların gelişim gösterdikçe zevk odaklarının, cinsel dürtülerinin ağızdan anüse, son olarak da genital bölgeye doğru ilerlediğini savunmuştur (Santrock, 2015, s.22). Freud'un psikanalitik kuramı, diğer kuramcılar tarafından cinsel dürtülerin fazlaca vurgulanması, kültürel deneyimlerin dikkate alınmaması nedeniyle eleştirilmektedir

1.1.7.2. Sistem yaklaşımı

Sosyal çalışma ve sistem kuramı, insanın çevre ile bağlantısını ve ilişkisini açıklığa kavuşturma amacı taşımaktadır. Sosyal çalışmanın temel prensibi, bir yardım fonksiyonu olarak toplumun problem durumlarını sistematik bir şekilde ele alıp kendi kendine yardıma dayalı kaynak sağlama çalışmaları yapmaktır. Bunu yaparken, sosyal çalışma aktörleri ve kuramcıları, insan haklarına dayalı bir çalışma elde etmek için çabalamaktadırlar (Staub-Bernasconi, 2007).

Mesleğin ilk yıllarında sosyal çalışma programı insan davranışını anlamada medikal modelden yardım almıştır. Freud tarafından geliştirilen bu modelde hasta bireysel olarak ele alınır, problemleri teşhis etmek için bilinmeyen iç koşullarına yönelirdi. 1960lı yıllarda sosyal çalışmanın tıbbi modeli uygulaması yerine müracaatçıların "hasta" olarak değil de "birey" olarak ele alınması gerektiği, içsel faktörler değil de çevresel faktörlerin de etkili olabileceği savunuldu. Böylece sosyal çalışmacı insan davranışının altında yatan nedenleri değerlendirmede sistem yaklaşımını kullanmaya başladı. Bu yaklaşım genel sistem teorisini esas alarak "bütünlük", "ilişki" ve "denge"yi esas alarak birey, aile, grup ve topluluklarla çalışırken müracaatçıların yaşam koşullarının karmaşıklığını ilişkileri sistemleri ile ele alırlar (Zastrow, 2016, s.15).

Sistem; kendisine bağlı, aynı zamanda kendisini oluşturan üyelerin tümünden farklı olup, üyeleri arasındaki davranışı, kuralları, yapıyı ve ilişkilerin niteliğini belirler. Sistem tanımlamasının temelini oluşturan sibernetik kavramı; makine, organizma ya da sosyal

yapılarda, bilgi alışverişi, kontrol ve düzenleme işlemlerini, aynı zamanda doğadaki sistemlerin birbirleriyle olan ilişkilerini veya bir ekonomik yapının altında yatan nedenleri araştırmaktadır. Sistem, içerisinde bulundurduğu parçaların arasındaki karşılıklı ilişkileri anlatırken, zaman içerisinde değişen, enerji alıp veren, kendini yenileyen sisteme bütünüyle bakar. Bir bütün olan sistemi oluşturan unsurların herhangi bir parçasını çıkarılır ya da eklenirse sistemin değişmesi kaçınılmazdır. Aynı şekilde, birey veya toplumdaki tutum ve davranışlar da değişirse sistem bozulabilir (Duyan & Ark. 2014, s.16).

Her sistemin varoluş nedeni vardır; bir örgüt, bir kurum ya da bir anayasa açık bir amaç taşırken; aile, akrabalık ilişkileri ise örtük amaç taşımaktadır. Sistemin kendine has işlevsellik kodu ancak sistemin içindeki normların, rollerin ve ilişkilerin tekrarlayarak ya da değişime uğrayarak belirli bir aşamadan geçmesiyle oluşur. Bu süreç artık sağlıklı biçimde işler, negatif hale gelirse kaybolmaya mahkûm olur ve entropi oluşur (Yolcuoğlu, 2017).

Sistem, birey ve toplumlarla sürekli olarak değişkenlik içerisinde ve dinamik denge sayesinde belli bir düzen sağlar. Bunu destekleyen üç sistemden bahsedebiliriz: Aile, arkadaşlar, iş arkadaşlarını kapsayan “doğal sistemler”, toplum organizasyonları, birlikleri, örgütleri kapsayan “formel sistemler”, Hükümet, kamu kurumları, okul, hastane gibi sistemleri kapsayan “toplum sistemleri”dir (Duyan & Ark. 2014, s.20).

Sistem kuramında sosyal çalışmacılar olaylara, kurumlara, oluşumlara bütün halinde; bireyi, grubu veya çevreyi oluşturan karmaşık düzeni de bütünüyle ele alır. Sosyal çalışmacılar bireylere veya gruplara hizmet verirken birey ve diğer sistemlerin içinde barındırdığı dinamik ve karmaşık ilişkileri doğru biçimde anlamalıdır. Sosyal çalışmacılar her biri birer sistem olan birey, aile, örgüt ve topluluk gibi sistemlerin birbiriyle olan bağı üzerine odaklanır. Tüm bu öğeleri bir sisteme koyarak iyi olma hallerini destekler (Duyan & Ark. 2014). Sistem kuramının sosyal çalışma disiplinine yönelik özellikleri şunlardır:

- Sistem kuramı ile bilgi toplama ve sonuçları düzene koyma sistemiyle sosyal çalışma eğitim ve uygulama süreçleri işlevsellik kazanır.
- Sisteme bağlı gelişen kavramlar, işleyişi ve yapısı ile her kademedeki müracaatçıya uygulanabilir.

- Sistem kuramı, temel bir çerçevede oluşturulan bazı unsurların bir bütünü oluşturmak anlayışına sahip olmalıdır. Sosyal sorunlara dayalı olan bu unsurlar birbirleriyle olan ilişkileri ve içlerinde oluşan değişikliğin sonuçları ötekileri de etkilemektedir.
- Sistem kuramı, bireyin veya çevrenin özelliklerinden çok, sistemler arası hareketliliğe önem verir.
- Sistem kuramı, kişinin birey olarak kendini gösterebilme, ifade edebilme, davranışlarıyla toplumu değiştirebilme özelliğine sahip olduğunu kabul eder.
- Bir sistemin işlevselliği diğer sistemlerle hareketlilik içinde olmayı gerektirir; sosyal çalışmacılar, bu fikirle müracaatçılarına yardım ve olanakları sağlar.
- Sistemde meydana gelen bir değişimde müracaatçıya müdahale noktası dikkatli seçmelidir.
- Sistem kuramına göre, sosyal çalışma da bir sisteme tabidir. Mesleki çerçevede sosyal çalışmacı ve yararlanıcı kesim birbirlerini etkileyen aktörlerdir (Duyan & Ark. 2014, s.17).

1.1.7.3. Davranışçı yaklaşım

John Watson (1878-1958) tarafından, psikanaliz kuramına karşılık geliştirilen davranışçı yaklaşımda esas, zihnin değil, nesnel olan bireyin gözlenebilen ve ölçülebilen davranışların araştırılmasıdır. Davranışçı kuram, uzantısı sosyal bilişsel öğrenme kuramıyla paralel kavramları kullanmakta öğrenmeyi etki ve tepki arasındaki bağla ve gözlenebilen davranışlarla açıklamakta, zihnin içine bakışı reddetmektedir. Bu yaklaşıma göre, davranışlar öğrenilebildiğine göre, bozuk davranışa yol açan çevresel faktörler kaldırılabilir, olumsuz davranışlar yerine yeni olumlu davranışlar öğrenilebilir (Duyan & Ark. 2014).

Davranışçı terapinin kökenleri 1950'lere dayanmaktadır. Ivan Pavlov'un klasik koşullanma çalışması köpeklerin yiyecek görmeden salya üretebildiklerini gözlemlemesini içeriyordu. Pavlov, köpekleri beslemeden önce onlara ışık ve ses veriyor köpekler ışığı ve sesi yemekle ilişkilendirip her ışık ve ses verildiğinde ağızlarından salya geliyordu. Pavlov, bir öncüllük sunulduğunda köpeğin salya üretmeye koşullandığını böylece yeni bir davranış öğrendiğini keşfetmiştir. Diğer bir deneyde John Watson, 11 aylık bebek ile duygusal tepkinin koşullanabileceğini deneylemiştir. Bebek, evcil fare ve

tavşanlarla oynarken aniden yüksek ses verilerek korkutulmuştur. Watson bir hafta boyunca bebeğe evcil hayvanı vermeden yüksek sesi dinletmiştir. Artık bebek fare ve tavşan gösterildiğinde korkmaya başlamıştır. Bu iki çalışma davranışsal terapinin temellerini klasik ve tepkisel koşullanma ile atmıştır (Duyan & Ark. 2014). Buna göre davranışlar önceden gerçekleşmiş olan öğrenmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla davranışlar öğrenilir veya öğrenilebilir

Skinner (1904-1990)' e göre davranış, çevredeki ödüllendirme koşullarıyla da pekiştirilebilir. Skinner bir davranışın sonucunda elde edilen tepki ile o davranışın yeniden ortaya çıkma durumunu araştırdı. Yapılan deneylerde bir davranışın arkasından ödül veya ödüllendirici bir tepki gelirse o davranışın tekrarlama olasılığı artar. Ancak herhangi bir davranışın sonucunda cezalandırıcı bir uyarı veya tepki gelirse bu davranışın azalacaktır. Skinner, ödül ve ceza uyarımları çocuğun gelişimini şekillendirir. Örneğin ailesi tarafından aşırı kontrol altında yetişen çocuk utangaç olarak gelişmektedir. Bu durum ancak çocuğun aldığı uyarımların ve çevresinin değişmesiyle normalleşebilir (Santrock, 2015, s.26).

Davranışların ve duygusal tepkilerin çoğu, işlevsel ve işlevsel olmayan davranışlarında öğrenildiği varsayılmaktadır. İşlevsel olmayan davranışın değiştirilmesinde o davranışa odaklanır ve yoğunluğuna göre ölçülür. Bu ölçüt herhangi bir pekiştirici olup olmadığında belirlenebilmektedir (Sheafor & Horejsi, 2014, s.118).

1.1.7.4. Bilişsel yaklaşım

1960lı yıllarda psikiyatrist Albert Ellis ve Aaron Beck tarafından akılcı-duygusal Davranışçı terapi geliştirilmiştir. Ellis, tetikleyici olayların (A) neden otomatik biçimde bir davranış ve sonuç (C) üretmediğini ve kişinin inanç sisteminin (B), bu sonucun üretilmesinde nasıl aracılık ettiğini araştırdığı A-B-C modelini geliştirmiştir. Beck, hastalarına depresyon envanteri uygulamıştır ve müracaatçıların hatalı ve olumsuz düşüncelerinin psikolojik stres ve bozukluklara yaptığı katkının önemini fark etmiştir. Beck, depresif veya psikolojik sorunları olan bireylerin hatalı davranışlarını ve eksikliklerini fazlasıyla büyüttükleri, kişinin çocukluğunda yerleşmiş olan inanç ve şemalardan kaynaklandığını ortaya koymuştur. Beck'e göre erken çocukluk deneyimleri, kişinin nasıl düşüneceğine ve davranacağına yön verirken inanç, şema ve otomatik düşüncelere katkıda bulunmaktadır. Örneğin bir anne tarafından "başarı yeterli değildir, mükemmel olmayan şey başarısızdır" mesajıyla yetiştirilen çocukta bu temel inançla

yerleşmiştir. Örneğin, üniversitede sosyal çalışma bölümünde okuyan bir öğrenci aldığı yeterli notu yetersiz bulmuş, bunun üzerine danışmanına programdan çekilmek istediğini belirtmiştir. Danışman öğrencide depresif semptomlar fark etmiştir. Bu örnek temel inanç ve şemaların yeterli olan notu nasıl olumsuz inanç ve duygularla yetersiz olarak görmesine yol açtığını göstermiştir (Teater, 2015).

Vygotsky (1896-1934), sosyokültürel bilişsel kuramında çocukların kendi bilgilerini yapılandırabildiklerine inandığı bilişsel gelişimde sosyal etkileşimin yanı sıra kültürel etkileşimin önemli bir rol oynadığını savunmuştur. Vygotsky'e göre bilişsel gelişimde çocuk, içinde bulunduğu toplumun öğrenme yöntemlerinden yararlanarak gelişmektedir. Örneğin farklı kültürlerden birinde çocuk sayı saymayı bilgisayar üzerinden öğrenirken, diğer çocuk boncukları sayarak öğrenir. Çocuğun etkileşim halinde bulunduğu sosyal ve kültürel değerler öğrenmenin şekillenmesinde önem taşımaktadır (Santrock, 2015, s.25).

Albert Bandura, bilişsel ve zihinsel süreçlerin davranış ve çevreyle olan bağlantılarına vurgu yapmaktadır. Yapmış olduğu araştırmaya göre öğrenme, başkasının ne yaptığını görerek, taklit ederek veya model alarak gerçekleşir. Bunu gizli öğrenme şeklinde de ortaya çıkarabilir. Örneğin insanlara öfkeyle bağırarak bir babanın davranışlarının ileride çocuğunda gerçekleşmesi. Sosyal bilişsel kuramcılar davranışların başkalarının davranışlarını gözleyerek zaman içerisinde yeni düşünceler ve duygular kazanabileceklerini belirtirler (Santrock, 2015, s.27). Bilişsel davranışçı terapi, Bandura'nın sosyal öğrenme teorisinden etkilenmiştir.

1.1.7.5. Bilişsel davranışçı terapi yaklaşımı

İnsanlar deneyimleri, duygu, düşünce davranışları nasıl yorumladıkları ve bunlara hangi anlamları yükledikleri ile ilgilenir. Genellikle sorun durumunda olan duygu durumu irrasyonel düşüncelerden kaynaklanmaktadır (Sheafor & Horejsi, 2014, s.119). Bilişsel davranışsal terapi, psikolojik stres bozuklukları hafifletmek amacı ile kullanılan ve davranışları, düşünceleri ve duyguları değerlendirme ve değiştirmeyi içeren bir yaklaşımdır. Bilişsel davranışsal terapi, şimdinin problemlerine ve eş zamanlı çözümlerine odaklanır ve müracaatçıların problem ve zorluklarının kendi düşünce, duygu ve davranışlarının sonucudur.

Bilişsel davranışsal terapinin hedefi, müracaatçıların hayatındaki zorluk ve problemlerin çözülmesi için olumsuz düşünce ve davranışların daha olumlu ve kabul

edilebilir olanlarla değiştirilmesidir. Bu yaklaşımla sosyal çalışmacının rolü, müracaatçıya problemin nasıl duygu, düşünce ve davranışlarının etkileşiminden ortaya çıktığını işaret etmek için öğreticilik veya rehberlik etmektir. Ayrıca müracaatçıya seans dışında tamamlanması için bazı ödevler de verebilmektedir. Müracaatçının rolü ise duygu, düşünce ve davranışlarını ortaya koyarken sorumluluk alması ve problemine nasıl katkı sağlayabildiğini paylaşmasıdır. Terapötik süreçte verilen ödev ve görevleri tamamlayarak birlikte çalışma sürecine katılmaktır. Bu şekilde iş birliğine dayalı ilişki gerçekleşmektedir (Teater, 2015). Bilişsel davranışsal terapinin pratikte uygulamaları üç aşamadan oluşmaktadır:

İnceleme: Sosyal çalışmacı, müracaatçının problemini sıklık, yoğunluk ve süre açısından tanımlar, tedavi ve bakım planı ile ilişkilendirir. Bu aşamada A-B-C modelini uygulayarak müracaatçının duygu düşüncelerini problemiyle ilişkilendirerek anlamasını sağlar. (A) Tetikleyici olay, (B) inanç sistemi ve duygu ve (C) davranışsal sonuçları müracaatçı ile müzakere eder. Bilişsel davranışsal terapinin önemli başka rolü ise müdahaleyi müracaatçı ile değerlendirebilmektir. Beck depresyon envanteri gibi standardize edilmiş inceleme araçları yoluyla da değerlendirme yapılabilmektedir. Örneğin geçtiğimiz hafta kaç kere bu şekilde hissettiniz/davrandınız gibi başlangıç verileri elde edilebilir. Bu durumu süreç içerisinde yatay ve dikey düzlemde problemlili davranışın sıklığı grafik üzerinde incelenebilir (Teater, 2015).

Müdahale: Bu aşamada sosyal çalışmacı uygun müdahaleyi seçecektir. Sosyal çalışmacının müracaatçıyla birlikte kullanabileceği teknik ve stratejilerden örnekler: Bilişsel yeniden yapılandırma, gevşeme teknikleri, sosyal beceriler eğitimi, atılganlık eğitimi, problem çözme becerileri, kaçınma terapisi, sistematik duyarsızlaştırma, pekiştirme, model alma ve rol yapma (Teater, 2015).

Değerlendirme: Bu aşamada müdahalenin etkinliği değerlendirilir. Bu aşamada toplanan bilgiler süreç boyunca problemdeki yoğunluk, sıklık ve süre bilgilerinde müdahalenin aşaması ve yapılması gereken işlerle ilgili bilgi verilir. Müdahale grafikteki gösterge çizelgesi ya göre değerlendirilir. Bu yaklaşım müracaatçılara gerçek hayatta faydalanabilecekleri araçları temin eder. Bilişsel davranışçı terapi, yönlendirici olmasına rağmen iş birliğini temel aldığı için müracaatçıyı kendi tecrübe ve durumlarının uzmanı yapar (Teater, 2015).

1.2. Sosyoloji Disiplini

1.2.1. Sosyoloji tanımı

İçerisinde yaşanan dünya tarihler boyu değişimlere, çatışmalara, bölünmelere, modernleşmelere ve teknolojik gelişmelere sahne olmuştur. Sosyoloji; “*insanın toplum yaşamının, insan grupları ile toplumlarının bilimsel incelemesidir.*” (Giddens, 2008, s.38). Sosyoloji, insanın neden böyle olduğu ve davrandığı hakkında geniş bir bakış açısını ortaya koymaktadır.

Sosyolojik imgelem (sosyolojik muhayyile); “kişisel gibi görünen olayların daha geniş bir toplumsal bağlam içerisinde değerlendirilmesini içermektedir.” (Zencirkıran, 2016, s.14). Sosyolojik imgelem, insanların günlük yaşam olaylarına “düşünerek” bakmayı gerektirir. Bunun yanında, geniş yansımaya yalnızca bireyi ilgilendirir zannedilen sorunların aslında toplum kaynaklı olduğunun görülmesini sağlar. Örneğin boşanma, kişiler arasında yaşanan zor bir süreç olarak algılanırken, bir toplumda artan boşanma olayları toplumsal sorundur. Diğer bir örnekte işten atılmış bir gencin işsizlik sorunu, milyonlarca işsiz gencin bir sorunu olduğunda kamu sorunu haline gelmektedir (Giddens, 2008, s.38-41).

Sosyoloji, “toplumun ilmidir.” Toplumun ilmi açıdan ele alınan tarihi çok da uzun değildir. Sosyoloji, toplum içerisinde gerçekleşen olayları konu edinen bir disiplindir. Toplum incelenirken, onun gerçekleri, kendine has özellikleri arasında bağ kurmak gereklidir. Sosyoloji, altında “inanç ve kabuller”in bulunduğu toplumun insan davranışlarını incelemektedir. Fichter’in belirttiği gibi sosyoloji; olayların sadece gözle görünen yönüyle niteliğini belirlemez, aynı zamanda olayların geçmişi, inanç ve değer yargıları ile insan davranışlarının açıklamasını yapmaktadır (Şener, 2009, s.16).

Diğer bir görüşe göre sosyoloji; “*toplumsal kurumları, grupları, bunlar arasındaki ve içindeki sosyal ilişkileri, sosyal etkileşimi ve değişimleri; toplumsal kurumlar ve gruplar yoluyla standartlaşmış/ kalıplaşmış hale gelen davranışların birey üzerindeki etkilerini inceleyen bilim dalı*” (Zencirkıran, 2016, s.1) olarak tanımlanmaktadır.

Bir grup veya toplumdaki davranışlar zaman içerisinde normalleşmekte ve toplum tarafından genel olarak kabul görmektedir. Bu davranış şekilleri zaman içerisinde sosyalleşme ile topluma katılan yeni üyelerine aktarılır. Toplumsallık birey düzleminde farklı şekillerde gerçekleşirken değer, tutum ve davranışlar yine toplum içerisinde anlam

kazanmaktadır. Sosyoloji, bireyselin arka planıyla toplumu açıklamaya çalışmaktadır (Zencirkıran, 2016, s.2).

Tüm bu tanımlamalara göre sosyoloji, insanın kendisini ve içerisinde yaşadığı toplumu daha iyi algılamasını sağlamakla beraber insanlar arasındaki etkileşime geniş bir açıyla bakılmasını sağlamaktadır.

1.2.2. Sosyoloji tarihine kısa bir bakış

Geçmişten bugüne düşünürler insan ve içerisinde yaşadığı toplum üzerine çeşitli sorunları masaya yatırmış, o sorunların çözümüne odaklanmıştır. Sosyolojinin bir disiplin olarak bilim dünyasına adım atması sanayi devriminin beraberinde getirdiği toplumsal sorunlara dayanmaktadır. 1760'lı yıllarda İngiltere'de başlayan ve 1800'lü yıllarda tüm batıyı esir alan sanayi devrimi, toplumda o güne kadar görülmemiş değişimlere sahne olmuştur (Zencirkıran, 2016, s.25). Bu değişim ilk olarak insanların iş yaşamlarını değiştirmiştir. Tarımda dayalı, aile ile birlikte yapılan çalışma ve el emeğiyle gerçekleşen zanaatkarlığın sınırları çizilerek iş hayatı fabrikalarda gerçekleştirmeye başlamıştır. Makine teknolojisine dayalı, seri üretim yapan fabrikaların kurulması ile insanların belirli saatler içerisinde çalıştıkları için ücret aldıkları çalışma yaşamı başlamıştır. Kentlere çalışma amaçlı göç eden işçi kesimi arasındaki rakabet iş adamların işçi ücretlerini azaltıp çalışma şartlarını zorlaştırmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum açlık kaygısı olmayan tarım insanını bir anda fakirliğin içerisine düşürmüştür. Üretimdeki yaşanan değişiklikler nedeniyle kasabadan kentlere göçler gerçekleşmiş, birbirini tanımayan insan topluluğu arasında suç işleme olayları artmıştır. Bu bağlamda sanayileşmenin toplumdaki güç dengesini tahrip ettiği söylenebilir ve güç odağı artık toprak sahiplerinden sermaye sahiplerine geçiş yapmıştır. Sanayileşmenin gelişmesi ile beraber önemli yapılardan biri sayılan ailede dengelerin değişmesi, güven ve birliğin bozulması ailenin parçalanması sorunlarını beraberinde getirmiştir (Zencirkıran, 2016).

Sanayi devrimi yeniden şekillenen toplumda imparatorlukların ve yönetim şeklinin yeniden inşa edilmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir. Fransız ihtilali ile yeni imparatorluklar, yeni anayasal düzenlemeler ile yerini ulus devletlere bırakmıştır ve ulusçuluk kavramı ön plana çıkmıştır. Bu noktada Fransız ihtilalinin beraberinde getirdiği kaos, çatışma ortamı ve toplumsal düzensizliklere karşı sosyoloji, bilim sahasına çıkmıştır. Düşünürler, toplumsal sorunların nedenlerini ortaya koyarak çözüm yolları için öneriler geliştirmişlerdir. (Zencirkıran, 2016, s.27). Bu bağlamla, sosyolojinin sanayi

devrimi ve Fransız ihtilali ile ortaya çıktığı söylenebilir. Bir sonraki bölümde sosyoloji bilimine ilişkin ön bilgi oluşturması amacıyla sosyal çalışma bilimini de ilgilendiren bazı kavramlara yer verilmiştir.

1.2.3. Temel kavramlar

1.2.3.1. Toplum

Toplum terimi, topluluk veya cemaat kavramlarına karşılık olarak geliştirilmiştir. Durkheim'e göre insan ilişkilerinin niteliğini topluluk (cemaat) ile toplum (cemiyet) arasındaki ilişki ve değişkenlik belirlemektedir (Kongar, 1972, s.115).

Diğer tanımla toplum, “sınırları belirli bir coğrafyada, ortak yaşam kültürü geliştirilmiş, tarih, kültür, zihniyet unsurlarında belirli ortak paydaları oluşturmuş ve kendini oraya ait hisseden insanlardan oluşmuş bir yapı olarak tanımlanmaktadır.” (Zencirkıran, 2016, s.3). Duygudaşlık; aynı hissetme, aynı acıları paylaşıp, aynı acılara üzülmek olarak toplum olmanın en önemli özelliklerinden bir tanesi olarak bunu toplumun tümünü ilgilendiren olaylarda görmek mümkündür. Örneğin Soma faciası tüm ülkenin aynı üzüntüyü duyması, toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin bir göstergesi olmuştur. “Toplum, insanların toplanmasından oluşur” ancak, bunda “kalıcı ve köklü hedefler rol oynamaktadır.” (Şener, 2009, s.27). Aynı zamanda toplumdaki insanlar, ortak amaçlara ulaşmanın yanı sıra duygu, düşünce ve inançlarıyla birbirlerine bağlıdırlar. Cemiyet ise toplum kadar uzun ömürlü değildir çünkü herhangi bir çatışma ve aykırı düşme durumlarında dağılmak durumunda kalabilir. Tonnies'e göre “cemaat; örf ve adetlerin, akrabalığın samimi münasebetlerin hakim olduğu, ilkel, kırsal, tarıma dayalı ve karmaşıklaşmış toplumdur. Cemiyet ise; resmi sözleşmeli, ferdi olmayan ve uzmanlaşmış sosyal münasebetlerin hakim olduğu toplum ve grup türüdür” (Şener, 2009, s.28).

1.2.3.2. Toplumsal yapı

Sosyolojinin temel kavramlarından birisi olarak toplumsal yapı, insanların yaşamlarındaki toplumsal unsurların sadece olayların tesadüfen bir araya gelmesiyle gerçekleşmesine değil, bunların belirli yollardan “yapılaşmış ve kalıplaşmış” olarak ortaya çıktığını gösterir. İnsanların birbirleriyle olan münasebetlerinde belirli kurallar mevcuttur. Ancak toplum her zaman yapılaşmak durumundadır ve bu durum insanlar tarafından gerçekleştirilmektedir (Giddens, 2008, s.42).

Sosyal yapı denilince o toplumda yaşayan insan sayısı, kültürü, tarihi gibi faktörler akla gelmektedir. Toplumsal yapıyı, “*kurumlar ve kurumların kurdukları ilişki ağları oluştururlar.*” (Şener, 2009, s.44). Aile kurumu, din kurumu, eğitim kurumu gibi toplumsal kurumlar, toplumsal yapının ürünleridir. Sosyal yapının durağan seyri toplumun sağlam bir zemine oturmuş olduğunun göstergesidir.

1.2.3.3. Toplumsal eylem

Sosyologlara göre sosyal eylem, sosyo-kültürel sistem içerisinde gerçekleşen iki kişi, kişi ile grup veya iki veya daha fazla grup ilişkisi veya münasebetidir (Şener, 2009, s.17). Toplumsal eylem, belirli bir zaman içerisinde bir toplumda veya grupta yerleşmiş ve kabul görmüş davranışlar bütünüdür. Weber’e göre toplumsal eylemler dörde ayrılmaktadır. “Duygusal eylem”: Ani gelişen durumlarda duygulara göre hareket edilmesidir. Bu durum kişinin hassasiyetlerine dokunan bir durumda gerçekleşmektedir. Örneğin etnik kökeninden dolayı aşağılanmış kişinin kendisini müdafaa etmesi durumu gibi. “Geleneksel eylem”: Toplumun öne çıkardığı geleneksel olayların ortaya çıkma biçimidir. Örn. gelin adayının görücü gelen aileye kahve sunması gibi. “Değere yönelik rasyonel eylem”: Kişinin sonucunda ne olacağını bile bile din, ahlak, inanç gibi değerlerinden yola çıkarak eylem girişimidir. Örn. iş yerinden atılacağını bile bile çalışanın hak ihlali karşısında hakkını araması gibi. “Amaca yönelik rasyonel eylem”: Bireylerin belirli bir amaca ulaşmada planlama yaparak değişim için faaliyette bulunmalarıdır (Zencirkıran, 2016, s.3-4). Sosyal çalışmacıların kamu kurum ve kuruluşlara daha fazla atama yapılmasını istemesi buna örnek olarak verilebilir.

1.2.3.4. Toplumsal kurum

Toplum, içerisinde birçok “farklı inanç”, “farklı kültür” ve “farklı etnik köken”den insanlar yaşamını sürdürmektedir. Bu farklı yapıların hep bir arada, faaliyetler içerisinde yaşamalarını sağlayan yapılar “kurumlar”dır. Kurumlar, belli bir alanda bir araya gelmiş insanların faaliyetlerini belli kurallar ve yaptırımlar ile düzen içerisinde bir arada tutmaktadır. Kurum, somut manada bir yapıyı değil aynı zamanda insan ilişkilerini de kapsayan aile, din, eğitim gibi temel kurumları da içermektedir. Kurumlar yönetim anlayışına göre o ülkede farklı işlevler üstlense de aile, din veya eğitim kurumu insan ilişkilerinin düzenlenmesinde katkıları vardır (Zenecirkıran, 2016, s.7). Durkheim’a göre toplumsal kurumlar, inançlar ve davranış şekilleri ile ele alınır. Aynı zamanda kurumlar

toplumun bütününe hitap eden yasalar, örfler, adetler gibi unsurları da içermektedir (Şener, 2009, s.45).

1.2.3.5. Toplumsal değişme

Her toplum zaman içerisinde değişimlere uğramak durumundadır ve değişime açıktır. Bu değişim çeşitli nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. “Teknolojide yaşanan değişimler”: insanlık tarihi boyunca toplum değişimlere şahitlik etmiştir. Sanayi devrimi toplumlarda köklü değişimler doğururken, son yıllarda yaşanan teknolojik gelişimin, yaygınlaşan internetin, farklı sorunları da beraberinde getirmesi bilinen bir gerçektir. “Toplumlar arasında yaşanan etkileşimler”: Ülkeler arasında yaşanan krizler, savaşlar, vetolar, ticari gelişmeler toplumları etkilemekte ve değişimi beraberinde getirmektedir. Buna mültecilerin savaş nedeniyle farklı ülkelere göç etmesiyle yaşanan nüfus dalgalanmaları örnek verilebilir. “Asimilasyon”: Bir ülkenin savaş ile başka bir ülkeyi işgal ederek o toplumsal yapıda baskı ile değişimler uygulamasıdır (Zencirkıran, 2016, s.9-10).

1.2.3.6. Norm, adet ve örf

İnsanlar, toplumla yaşamının bir gerekliliği olarak onun işleyişine, düzenine uymak durumundadır. Özellikle bu kurallar toplumun inanç, ahlak ve geleneklerle şekillenmiş “davranış kalıpları” ile şekillenmektedir (Şener, 2009, s.17).

Normlar, inanç, ahlak ve değerleri kapsayan, toplumun biçimlenmesinde önemli rol oynayan kurallar bütünüdür. Latince “norma” kelimesinden türetilen norm, düzgü ve kural veya ölçü anlamlarını taşımaktadır (Şener, 2009, s.40). Bir sosyal norma uyan insan neyi, nasıl ve ne zaman yapması gerektiğini, bilmektedir. Zira sosyal normlar toplumun birlik ve beraberlik içerisinde yaşamaları için bir alt yapı oluşturur.

Sosyal bir varlık olan insan toplumda kabul görmüş olan adetlere ister istemez ayak uydurmaktadır. Adetler farklı yörelere ve yaşam şekillerine göre değişiklikler göstermektedir. (Şener, 2009, s.42).

Toplumun yaşam değerlerine göre şekillenen örfler büyüklere saygı, geleneksel aile bağları, sır tutmak gibi ana örflerdendir. Her ne kadar eş anlamlı olarak kullanılsalar da adetlerin örfler kadar yaptırım güçleri yoktur ve farklılıklar göstermektedir. Adetler örflere göre daha az bağlayıcıdır. Örneğin bayramlaşma, selamlaşma ve hasta ziyareti Türk toplumunun önemli adetlerindendir (Şener, 2009, s.42-43).

1.2.3.7. Sosyal tabakalaşma

Sosyal tabakalaşma, toplumda yaşayan bireylerin gelmiş oldukları konum itibariyle meydana getirdiği eşitsizliklerdir (Şener, 2009, s.46). Bu eşitsizlik baskı ve sömürü anlamına gelmemekte, belli ekonomik imkânlarla sahip insanların yaratmış olduğu farklılaşma ile oluşur. Bir toplumda kültürel ve politik yönden diğerlerinden ayrışımaya dayalı kopmalar varsa tabakalaşma meydana gelmektedir. Bu durum büyük bir kitleyi etkilediğinde toplumsal sorun haline gelmektedir. Örneğin ten renginden dolayı yaşanan eşitsizlikler tabakalaşmayı meydana getirir. Tabakalaşma, modernizmle beraber öne çıkmış toplumun belli kesiminin iktisadi gücünü ortaya çıkarmıştır. Sosyal tabakalaşma, sosyal mesafeyi de beraberinde getirmekte, insanları kategori haline getirmektedir (Şener, 2009, s.46). Bunlara köylü sınıfı, işçi sınıfı gibi örnekler verilebilir.” Tarihte sınıf gerçeğine İslam toplumunda rastlanmamıştır. Çünkü İslam da manevi ve sosyal değerler önem taşımaktadır. Sınıf gerçeği birçok farklılıkları içerisinde barındıran batı ve Hint toplumunda görülmektedir. Sosyal sınıflaşmaya tarih boyunca rastlanmıştır. İnsanların biyolojik ve ait olduğu toplum nedeniyle “eşitsizlikler” yaşaması nesilden nesile aktarılarak “katmanlaşmayı” meydana getirmektedir (Yolcuoğlu, 2013, s.409).

1.2.4. Sosyolojik bakış açısı ve özellikleri

Sosyoloji, "toplum bilimini" finanse etmek için oldukça farklılaşmış ve çelişkili kuramsal ve deneysel yaklaşımlarla karakterize edilmiştir. Bu çok çeşitliliğe rağmen, sözde sosyolojik görüşün neyin oluşturduğunu belirlemek mümkündür. Charles Wright Mills, "Sosyolojik Düşünce" başlıklı 1959 tarihli ünlü metninde "sosyolojik zihni" tanımlamaktadır. Mills'e göre insanlar, yaşamlarının yalnızca bireysel kaderleri tarafından değil, aynı zamanda toplumsal bağlamlar tarafından nasıl şekillendirildiğinin farkına varmalıdırlar. Sosyolojik düşünce, tarihçeyi, kişisel öz geçmişi ve toplumdaki bağlantılarını kavramaya izin verir. Bununla birlikte, Mills sosyal kurum oluşumunun potansiyelini özetlemektedir. Bireysel deneyimler her zaman toplumsal bağlamların bir sonucudur. Bu etkileşimi kavramak için bir toplumun sosyal yapısıyla ilgilenmek, ailenin değişmesi, mesleklerin oluşması ya da insanların bir arada yaşaması için dinin bağlayıcı unsur olması gibi örneklerle sosyolojik bir bakış açısını geliştirebilir (Bereswill & Ehlert, 2012, s.338).

İnsan, yaşam içerisinde kendi iradesi dışında geniş bir toplumsal bağın olduğu dünyada gelişmektedir. İçerisinde bulunduğu mikrodan makroya doğal sistemler, bunun

yanında değer, inanç ve tutumlar davranış şekillerini belirler. Toplumsal olaylar ve olgular birçok faktörle açıklanmak durumundadırlar. Sosyolojik bakış açısına örnek olarak Durkheim, bireysel eylem olarak görülen ve psikolojiyle açıklanmaya çalışılan intiharın arka planında toplumsal faktörlerin olabileceği ve bununla açıklanması gerektiğini savunur. Sosyolojik kuramlar, içerisinde bulunan zamanın etkilerini taşımaktadır. Örneğin Fransız İhtilali dönemi etkileri için sosyologlar makro kuramlar ortaya koymaktaydı. Ancak modern toplum değişen yaşam şekilleri küçük grup ve yapılara yönelik kuramlar oluşmaya başlamıştır. Güncelde sosyoloji alt dallara ayrılmıştır (Zencirkıran, 2016, s.11). Bunlara: Din sosyolojisi, çalışma sosyolojisi, aile sosyolojisi, kent sosyolojisi, eğitim sosyolojisi örnekleri verilebilir.

Toplum veya bir grup için çok önemli sayılabilecek bir mesele, diğer toplum veya gruplar için önem arz etmemektedir. Bu durum “toplumsal gerçeklik” denilen olguyu göstermektedir. Bir toplumun gerçeği, başka bir toplumun gerçeği olamayabilir. Buna göre sosyolojik bakış açısına sahip olmak toplumsal gerçekliğin *gruba, bölgeye, aileye, dine, kültüre ve ülkeye* göre farklılıklar göstereceğini bilmeyi gerektirir (Zencirkıran, 2016, s.20). Sosyoloji araştırma alanının genişliği dolayısıyla karmaşık ve içinden çıkılmaz bir konu olarak görülmektedir. Bazı sosyologlar anlaşılması güç terimleri çalışmalarına dahil ederek daha anlaşılabilir hale getirmektedir (Şener, 2006, s.18). Ancak sosyolojinin hedefi ve esas problemi karmaşık, sürekli değişim halinde olan unsurlardaki değişmeyi anlamak değil midir?

1.2.5. Sosyologlar ve kuramları

Sosyoloji ile uğraşan bilim insanları dünyaya ilişkin yeni anlayış getirme çabasına girmişlerdir. Bu gelişme ile dünyayı anlamada dini anlayışı kullanmak yerine akli yürütmeyi öngörmüşlerdir. On dokuzuncu yüzyıl düşünürleri; insanın doğasında ne vardır? Toplum nasıl şekillenmiştir? Bu gibi sorularla bu dünyanın geleceğinin nasıl olacağı üzerine kuramlar üretmektedirler. Sosyolojinin gelişimine ilk katkıları sunan isimlerden bazıları olan Auguste Comte, Emile Durkheim, Karl Marx, ve Max Weber’e değinilecektir. Tüm bu isimler toplum üzerindeki tüm gerçeklikler üzerinde sorunlar ve öneriler ortaya koymuşlardır.

1.2.5.1. Auguste Comte ve pozitivism

Comte, “toplumsal fizik” terimi yerine kendi düşüncelerini ortaya çıkardığı “sosyoloji” terimini ilk kullanan isim olarak “sosyolojinin toplumun incelenmesinde fizik

ya da kimyanın fiziksel dünyanın incelenmesinde kullandığı yöntemleri kullanması gerektiğini” öne sürmüştür (Giddens, 2013, s.45). Pozitivizm, deney yoluyla, gözlenebilen olgularla ilgilenmektedir ve toplum hakkındaki bilgilerin *gözlem, deney ve karşılaştırma* ile kanıtlanabileceğine inanmaktadır. Comte dünyayı anlama çabasını üç aşamada gerçekleştirmiştir. “Teolojik aşamada”, toplumun tanrının iradesinin bir sonucu olduğunu, “metafizik aşamada”, toplumun doğüstü olaylarla değil doğal bakış açısına göre görüldüğünü, “pozitif aşamada” ise bilimsel tekniklerin toplumu anlamada önemli olduğunu vurgulamıştır. Comte, dini inanış ve dogmaları reddederek bilimsel bir temel oluşturacak “insanlık dininin” kurulmasını önermiştir. Toplum içerisinde yaşanan kargaşalar ve eşitsizliklerle ilgilenen Comte, uzun vadeli çözümler üretmek için ahlaki bir düşünce birliğinin oluşmasını öngörmüştür (Giddens, 2013, s.46).

Comte, toplumu iki farklı boyutla ele almaktadır: “Toplumsal statik”: Toplumun yapısal unsurlarını inceler ve bu yapının içerisinde yer alan kurumların işleyişi, çatışması, etkileşimini bir nevi röntgenini çekerek sorunların saptanmasını içerir. “Toplumsal Dinamik”: Toplumu tarih süzgecinden geçirerek gelişimini inceler. Toplumun o anki resmini çekip sorunları ve önerileri ortaya koyarken tarihsel süreçte yaşanan değişimlerin çerçevesini ortaya koymaktadır (Zencirkıran, 2016, s.31). Comte’un görüşüne göre sosyoloji; “toplumun durgun ve hareketli yorumlamasını, tepki ve sosyal sistemin diğer parçalarının kanunlarını bulmayı hedeflemektedir ve toplum ayrı ayrı değil bir bütün halinde incelenmek durumundadır.” (Şener, 2009, s.22).

1.2.5.2. Emile Durkheim ve işlevselcilik

Durkheim’ın dünya görüşüne göre toplumsal olguları ‘şeyler’ olarak incelemek gerekmektedir. Durkheim’a göre sosyoloji toplumsal olguların incelenmesiyle ilgilenmektedir ve toplum yaşamının, ekonominin durumu ya da dinin etkisi ve eylemleri biçimlendiren yönleri incelemektedir. Durkheim’a göre toplumsal olgular doğrudan gözlenemez ve bireyin seçimlerinde özgür iradenin dışında toplumsal olarak dayatılmış kalıplar vardır. Ünlü sosyolojik çalışması, intihar olgusunun çözümlenmesine yöneliktir (Giddens, 2013, s.47).

Durkheim, bireysel gibi görülen bir eylemin arkasında toplumsal unsurların olduğu açıklamasını yapmıştır ve intiharın dört türü vardır. Birincisi bencil intihar: Kişinin yaşadığı ortamdan bunalıp yalnızlaşması sonrası ortaya çıkar ve Kuzey Avrupa

lkelerinde sıklıkla görülür. İkincisi toplulukçu intihar: Toplumla btnlemi bir bireyin yaamı olduğu başarısızlıklar sonucunda utanma duygusu nedeniyle gerçekleşir. Buna onur intiharı da denir. Bu daha sıklıkla Japonlarda görülmektedir. cs anomik intihar: Değişen toplumun yapısına ayak uyduramayıp bireyi topluma bağlayan unsurların işlevini yitirmesi ve yeni oluşumlara ayak uyduramama gibi nedenlerle gerçekleşir. Bu tür, daha çok dünya ekonomik buhranında gerçekleşmiştir. Sonucusu kaderci intihar: Yaşam artları zor olan ve hayatını idame ettirmekte güçlük çeken ve bunları değitirmeyecek maddi manevi gücü bulanmayan bireylerde görülür. Buna yoksulluk sebepli intiharlar örnek verilebilir (Zencirkıran, 2016, s.33-34).

Aile, din, eğitim gibi kurumlar toplumun farklı parçalarını oluşturur. Bir düzen içerisinde işlevsel gerçekleşmesi için işlevini sağlıklı yerine getirmelidir. Bu kuram 1950'li yıllarda önem kazanmış ve yapısal işlevsel kuram olarak katkı sunmuştur. Durkheim'a göre kollektif bilinç kavramı aynı toplumda yaşayan vatandaşları arasında oluşan inanç ve duyguların toplamı ve oluşturduğu sistemdir. Durkheim, toplum içinde insanları bir arada tutan dayanışma unsurunu aratırmıtır. Toplumda iki farklı dayanışma vardır. Mekanik dayanışma; birbirlerini tanıyan küçük gruplardan oluşan, organik dayanışma ise birbirlerini tanımayan toplumun yapısını etkileyecek toplumsal değişimlerde ortaya çıkan dayanışma türüdür (Zencirkıran, 2016, s.37).

1.2.5.3. Karl Marx ve çatışma kuramı

Marx, toplumsal değişimlerin ve eşitsizliklerin en önemli nedenlerinden biri olarak kapitalizmi grmtir. Toplumsal araştırmalarının büyük bir bölümünü ekonomik sorunlar üzerine oluşturan Marx, toplumsal iki bileşen üzerinde durmaktadır. Bunlardan biri maddi unsur olan sermaye ve ücretli emektir. Marx'a göre toplum sermaye sahiplerinin egemen sınıfı ve ücretli işçilerin oluşturduğu ii sınıfını (proleterya) oluşturmuştur. Marx'a göre "kapitalizm; özünde, sınıf ilişkilerinin çatışma ile nitelendiği bir sınıf düzenidir." Giddens, 2013, s.51).

Marx, toplumsal adaleti oluşması için ii sınıfının bilinçlenip örgütlenmesini ve hak aramasını gerekli grmtir. Toplumsal değişme üzerine yapmış olduğu çalışmalarda iki yapıyı ele almaktadır: Alt yapı; toplumdaki üretim ilişkilerini çevreleyen ekonomik sistem, üst yapı ise din, aile, politika, hukuk gibi ilişkileri barındıran unsurlardır. Marx toplumları ilkel, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist olarak be evreye ayırmıştır. Son

evre de insanların eşit ve özgür yaşayabilecekleri bir toplum hedeflemektedir (Zencirkıran, 2016, s.42).

1.2.5.4. Max Weber ve rasyonel eylem kuramı

Weber, din sosyolojisine önemli katkılarda bulunarak düşünce ve inançların toplumsal değişme üzerinde etkili olduğunu savunmuştur. Weber'e göre bireyler değer ve inançları ile geleceğini biçimlendirebilirler. Ona göre kültürel düşünceler ve değerler bireysel ve toplumsal eylemin biçimlenmesini sağlamaktadır. Weber, modern toplum geliştikçe insanların din, töre ve geleneklere dayanan alışkanlıklarından vazgeçtiğine inanmaktadır. Bilim ve modern teknolojinin gelişmesiyle ussallaşma oluşmakta, toplumsal yaşam teknik bilgiye göre şekillenmektedir. Weber'e göre kapitalizm Protestanlık dinini doğurmuş, kazanç hırsını, faizi sermayeyi geliştirmiştir. Toplum gelenekselden moderne evrilirken rasyonalite kavramını oluşturmuş, dinsel metafizik ve soyut düşüncelerin yerini almıştır (Giddens, 2013, s.53).

1.2.5.5. Modern sosyoloji kuramları

Son yıllarda toplum içerisinde artan çeşitlilikler, farklılıklar sosyoloji bilimine zenginlik kazandırmıştır. Sosyolojinin gelişimine günümüze kadar katkı veren kuramlardan üç temel kuram ele alınacaktır. Bunlar yapısal işlevsel, çatışma ve sembolik etkileşimcilik kuramıdır.

Yapısal-işlevsel kuram

Kuramın öncüsü Talcott Parsons'a göre yapısal işlevsel kuram yapı ve işlevlerini odak noktasına almakta ve her yapının veya bir kurumun bir işlevi olduğunu öne sürmektedir. Toplum ancak toplumsal yapıların işlevlerinin birbirleriyle olan ilişkisi çerçevesinde anlaşılmaktadır. Toplumdaki yapıların ve işlevlerin çözülümü bu anlayışla incelenmektedir. Yapısal işlevsel kuramın çözümlenmeleri anlamanın neden önemli olduğunu göstermekte ve toplumu bir canlı organizma olarak görmektedir. Toplum evrim kuramında olduğu gibi canlıların hayatta kalabilmeleri için uyum sağladığı çevre gibi ele alınmaktadır (Zencirkıran, 2016). Parsons, "*sosyal sistemi oluşturan ekonomi, din, aile, politika, eğitim gibi parçaların, toplumda yerine getirdiği görev ve işlevlerin, o toplum için yaşamsal değerde önemli olduğunu*" açıklamıştır (Yolcuoğlu, 2017, s. 446).

Yapısal işlevsel kuramın diğer önemli unsuru sistem kuramıdır. Toplum, alt sistemler arasındaki etkileşim ve bağ olarak görülür. Alt sistemde meydana gelen herhangi bir değişim diğer sistemleri ve toplumu etkilemektedir. Yapısal kuramda

toplumsal kurumlar alt sitemlerin bazılarındandır. Bir kurumda meydana gelen değişiklik diğer kurumları da etkilemektedir. Örneğin, aile içerisinde yaşanan şiddet olayı boşanmaya sebebiyet vermekle kalmayıp aile kurumundaki çözümlere de yol açmaktadır (Zencirkıran, 2016, s.50).

Yapısal işlevsel kurama katkıları getiren Merton, işlevsel kavramını geliştirmiş, bölümlere ayırmıştır. Merton'a göre toplumun açık, gizli ve bozuk işlevleri mevcuttur. Açık işlev; herhangi bir kurumun herkes tarafından bilinen işlevi olarak örneğin ailenin amacının neslin devamı olmasının bilinmesi gibi. Gizli işlev; herhangi bir kurumun temel işlevlerinin dışında kalan yani bilinenin ötesine geçer. Örneğin üniversite eğitimi gençlerin eğitiminin yanı sıra suç işleme olasılıklarını da azaltmaktadır. Bozuk işlev; bir kurumun ortaya çıkarmış olduğu olumsuz neticelerdir. Örneğin teknolojik gelişmelerden yararlanan bir fabrikanın daha az istihdam etmesi ile işsizlik sorununu meydana getirmesi gibi (Zencirkıran, 2016, s. 50).

Çatışma kuramı

Çatışma kuramı toplumu, eşitsizliklerin ve çatışmaların bulunduğu bir yapı olarak görmektedir. Her toplumda varlıkların kaynağı sınırlıdır ve herkes bundan yararlanamamaktadır. Bu kaynaklara erişebilenler mağdur kesimin hakkını da ellerinden alarak eşitsizliklerin devamını sağlamaktadırlar. Toplumun tüm kurum ve yapılarında örneğin aile, hukuk, eğitim, mülkiyet gibi olgularda eşitsizlikleri görmek mümkündür. Bu kuram, toplumun nasıl işlediğiyle ilgilenir ve toplumdaki bölünmeleri öne çıkarmaktadır. (Giddens, 2013, s.57).

Sembolik etkileşimcilik kuramı

Amerika'da ortaya çıkan sembolik etkileşim kuramı toplumun mikro boyutlarını analiz eder. Sembolik etkileşimcilikte, semboller tek başlarına anlam ifade etmeyip, toplumsal yapı içerisinde anlam kazanmaktadır. Örneğin bir el hareketi bir toplum için anlam ifade ederken başka bir toplum için anlamsız olabilmektedir. Toplumda öne çıkan iletişim ve etkileşim türlerinden konuşma, yazı, beden dili ve işaretler kendi başlarına anlam ifade etmese de anlamları etkileşimde buldukları insanların anlamasıyla anlam kazanır. Bu bağlamda sembolik etkileşimler toplumun devamlılığını sağlamaktadır. Sembolik etkileşim, toplumun nasıl oluştuğu ve şekillendiği hakkında bilgi vermektedir (Zencirkıran, 2013).

1.3. Sosyal Çalışma ve Sosyoloji İlişkisi

1.3.1. Tarihsel süreç

Sosyal çalışma, insan davranışını anlamaya ve araştırmaya yönelik bilgi kaynağını oluşturan psikoloji, antropoloji, hukuk, biyoloji ve tıp gibi disiplinlerin yanı sıra sosyolojiden de faydalanmaktadır (Kongar, 1972: 28).

Sosyal çalışma ve sosyolojinin ilişkisi Avrupa'da Geleneksel Yardımseverler Birliği'nin "Armenpflege" (Yoksul Bakımı) oluşumuyla, Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal çalışmada etkili olan Jane Adams öncülüğünde gerçekleşen "Settlement Movement" (yerleşim hareketi) ve Chicago okulunun katkıları ile geliştirilmiştir. "Social Diagnosis" (sosyal teşhis) ve "social work" (sosyal çalışma) klasikleri, Federal Almanya'da ikinci dünya savaşından sonra Amerika Birleşik Devletleri'nden alıntılanan ve gözlenen sosyal çalışmanın değiştirilmiş yöntemlerini sosyolojik açıdan doğrulanmış bir kavram olarak bilim dünyasına sunmuştur. Almanya da ilk olarak uygulamaya sokulan yardım hizmetlerinde gönüllü çalışan kadınlara yönelik sosyal çalışma eğitiminde ders verenler arasında sosyolog Max Weber'de vardır. Sosyal çalışmanın bir disiplin olarak gelişmesi, başından beri sosyoloji ile olan sıkı bir ilişki ile kurulmaktadır. Sosyolojik düşünce yönteminin kullanımı, özellikle sosyal çalışmada yardım sunulan bireylerin ve grupların sorunlarını sosyal veya toplumsal koşullu oluşunun kabul edilmesi, sosyal çalışma için kurucu bir nitelik taşımaktadır (Bommes & Scherr, 2000, s.26-27).

Snoubar'ın ifadesine göre tarihsel süreçte sosyal çalışma ve sosyoloji ilişkisini üç aşamada incelemek mümkündür. İlk aşama olan ortaklık aşamasındaki ilişkiyi 19. yüz yılın sonunda endüstri devrimi ile yaşanan sosyal değişme ve beraberinde getirdiği toplumsal sorunlar doğurmuştur. Hayırseverlik kurumunun sosyal çalışma mesleğine dönüşümü amacıyla sosyal çalışma eğitimi için ilk bilimsel enstitü 1903 yılında kurulan sosyoloji okuludur ve bu okulun sosyolojik çalışmalarından sosyal çalışmanın gelişimi için yararlanılmıştır. Mary Richmond'un sosyal çalışmaya olan katkıları sosyoloji temelli gerçekleşmiştir. Sosyal çalışma ve sosyoloji ilişkisinin kopma aşaması olan 1920'lere kadar sosyolojik verilerden yararlanan sosyal çalışmacılar psikanalize yönelerek gerekli teknik kavram ve yöntemi buradan almışlardır. Böylelikle sosyolojinin uygulamada doğrudan yararı olmayan soyut kavramlar yerine günlük çalışmalarda yararlanabilecekleri bir çerçeve çizmiştir. Yeni yaklaşma döneminde ise sosyal çalışma

ve sosyoloji arasında karşılıklı ilişki mevcuttur ve insan davranışını anlama çalışmaları sosyoloji ile ele alınmıştır. Toplum örgütlenmesi sürecinde sosyolojiden yararlanmanın yanında ayrıca sosyal politikalara olan ilgi artmıştır. 1960'lı yıllarda bireysel sorunların çevreden kaynaklandığı ortaya konulmuştur ve sosyolojinin ürettiği kuramlara ihtiyaç duyularak sosyal sorunların açıklanmasında yararlanılmıştır (Snoubar, 2012, s. 194-199).

Hatiboğlu'nun çalışmasına göre sosyal çalışmanın disiplinlerarası bilgi temeli, sosyal çalışmanın meslek olarak ortaya çıktığı ilk yıllarda Mary Richmond'un yazmış olduğu psikoloji ve tıp bilimi kaynaklı "sosyal teşhis" kitabı ile başlamaktadır. O dönemde hâkim olan psikanalitik görüş sosyal çalışma mesleğini etkisi altına almıştır ve bireyin işlevselliğine odaklanmıştır. Sosyal adalet ve toplum çalışmasına Bretha Keynolds ve Jane Adams'ın yapmış olduğu katkılarla uygulama güçlense de birey odaklı müdahale, bireyin çevre ile olan münasebetinin sınırlı sayılması nedeniyle korunmuştur. Ancak yoksullukla mücadelede toplumla çalışma uygulamasını beraberinde getirmiştir. 1940'larda davranışçı yaklaşım ile beraber bireyi esas alan beşeri bilimler; insan hakları, özgürlük, eşitlik, güvenlik gibi kavramların topluma işlenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Almanya'da Nazi döneminde sosyal adalet ve feminizm yaklaşımını getiren ünlü sosyal çalışmacı Alice Salomon, toplum çalışmasına önemli katkılar getirmiştir. İkinci dünya savaşı sonrası kalkınma sürecinde sosyoloji kuramları ön plana çıkmış, 1960 ve 70'li yıllarda eleştirel kuram gelişerek; yoksulluk ve sosyal adaletsizlik, kapitalizm, ırk ve cinsiyet sorunları gündeme gelmiştir. 1980 ve 90'larda ise gelişen neoliberal politikalar ile bireysellik ön plana çıkarak liberal düşünce ile sosyal çalışma uygulamalarında toplumla çalışma arka plana atılmıştır. Buna ek olarak küresel demokrasi, dünya sivil toplumu, insan hakları oluşumları ve uluslararası örgütler ön plana çıkmıştır (Hatiboğlu, 2012, s.4-12).

Sosyal çalışma, sosyoloji kuramının katkısı ile sosyal çalışma eğitimin kapsamını, temel kuramlarını, tanımlarını ve önemli kesişmelerini göstermektedir. İki disiplinin sınırları da böylelikle belirli hale getirmektedir. Sosyoloji, eğitim seminerlerinde sosyal çalışmanın yararlandığı temel bilim olarak kabul görmektedir. Amerika'da ki üniversitelerin bir çoğunda sosyal çalışma eğitim seminerlerine sosyoloji fakültelerinde yer verilmektedir Almanya'da hali hazırda sosyal çalışma lisans eğitimi uygulamalı sosyal bilimler fakültelerinde verilmektedir (Bommes & Scherr, 2000, s.26).

Bir başka bakış açısına göre sosyoloji; psikoloji, antropoloji ve sosyal politika ile beraber, sosyal çalışma ile akraba disiplinlerden birisidir. Sosyolojinin sosyal çalışma disiplini için önemi, meslek tarihinin başlarında fark edilmiştir. Hatta Hayırseverlik İşlerini Düzenleme Derneği 1903'te İngiliz sosyal çalışmacılarına sosyoloji bölümünde eğitimler vermeye başlamıştır (Younghusband, 1964). Zaman içinde sosyoloji, bilgi tabanını netleştirerek sosyal çalışma disiplininin daha ileri bir kavrayışa sahip olmasını sağlamıştır. Ayrıca sistem kuramı gibi uygulama paradigmasını geliştirerek kuramsal çerçeveye katkı sağlamıştır (Pincus & Minahan, 1973). Sosyoloji ile sosyal çalışma arasındaki ilişkinin farklı bir boyuta ulaştığı, sosyal çalışmanın, sosyolojinin varlığını daha az kabul ettiği dönemler de olmuştur, tıpkı psikodinamik sosyal çalışmaların alana hakim olduğu, mesleğe yönelik psikolojik yaklaşımların revaçta olduğu, mesleğin ilk dönemleri gibi (Davies, 1981; Dominelli, 1997). Sosyal çalışma üzerine çalışma yapan sosyologlar, sosyal çalışma uygulamasının doğası üzerine üzerine eleştirilerde bulunmuşlardır (Davies, 1981) Birbirlerine destek olan disiplinler açısından bakılacak olursa, sosyoloji sosyal çalışma için bilimsel uygulama şekli sunarak sosyal çalışmaya hizmet eden bir bilim olarak kabul edilmiştir. Tüm bunların yanında sosyolojinin sosyal çalışma disiplininde bir yenilenmeye ve gelişmeye etki edeceğini öngörülmüştür (Younghusband, 1964).

Sosyoloji ile sosyal çalışma arasındaki ilişki bilimsel ve mesleki bakış açısına göre farklı olarak belirlenmiştir. Sosyal çalışma kuram ve uygulaması, kendi alanının gerekli olduğu yerlerde sistematik bir şekilde sosyolojik bilgiye başvurmaktadır. Sosyal çalışma, sosyolojiyi bir referans bilim olarak kullandığı söylenebilir. Sosyal çalışmanın bakış açıları, sosyolojik düşünce geleneğinin önceliği altındadır. Toplumla çalışmanın ortak kökleri ve sosyolojik düşünce vurgulandığı zaman, tamamen farklı bir bakış açısı ortaya çıkmaktadır. 20. yüzyılın başında araştırmaları ve işleyişi sosyoloji ve sosyal çalışma ile eşit derecede ilgilenmiş, modern toplumdaki toplumsal değişim ve toplumsal sorunlara karşı ortak çıkarlarla hareket etmiştir (Bereswill & Ehlert, 2012, s.337). Geçmişten bugüne sosyal çalışma ve sosyolojinin ortak ilgi alanları, konu ve sorunlar mevcuttur: Kentleşme süreçleri, göç, suç ve sapma, yoksulluk, işsizlik, cinsiyet ilişkilerindeki değişim, yaşam biçimleri, bireyselleşme, sosyal eşitsizlik, refah devletleri ve mesleki gelişimlerdir.

Sosyal çalışma disiplininin duayeni Younghusband, sosyolojiyi “toplum çalışması” olarak tanımlamıştır. Ona göre sosyoloji; toplumun sosyal yapısı, sosyal müesseseleri ile

toplumun nasıl yaşadığını ve kültürünü inceler. Bireysel davranışların, değerlerin ve tutumların kültürel aktarımı ve farklı insan grupları flört, evlilik, doğum, büyüme, çalışma, yaşlılık ve ölüm gibi büyük hayat tecrübeleriyle nasıl başa çıktıkları araştırma alanlarıdır (Younghusband, 1964, s.124). Bu tanım, görevi müracaatçılara, müesseselere ve durumlara müdahale etmek olan sosyal çalışmacılara tanıdık gelecektir. Bu, sosyal çalışmanın ve sosyolojinin arasındaki yakın ilişkisinin altını çizmektedir.

1.3.2. Sosyal çalışma ve sosyolojinin ayrıldığı noktalar

Sosyal çalışma, bireyi, grubu ve toplumu sorunlarıyla ele alan ve çözüm yollarına odaklanan bir mesleki disiplindir. Sosyal çalışmayı diğer sosyal ve beşerî bilim dallarından ayıran özellik uygulamayı esas almış olmasıdır (Kongar, 1972, s.42). Snoubar'a göre sosyal çalışmayı sosyolojiden ayıran tek özellik uygulamadır. Sosyoloji toplumun sorunlarını inceler, teşhis eder, plan çizer ama uygulamadan uzak durur. Bu bağlamda sosyoloji bir bilimdir sosyal çalışma ise bir bilim ve meslektir (Snoubar, 2012).

Sosyoloji, bir toplum okuması olarak insanların sosyal ilişkilerini, bu ilişkilerin nasıl meydana geldiğini, yapısını, şekillenmesini ve hangi yöne doğru değiştiğini incelemektedir. Yalnızca normal davranışları değil anormal ve sapkın davranışlar üzerinde de araştırmalar yapmaktadır. Sosyal çalışma ise sosyal adalet ilkesiyle bireyin refahına odaklanarak psikolojik, sosyal ve ekonomik yönden temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla gütmetedir (Yolcuoğlu, 2017).

Sosyal çalışma mikro, mezzo ve makro sorunlar ile ilgilenirken sosyolojinin kuramları ve verilerinden yararlanarak müdahalelerde bulunmaktadır. Sosyoloji, toplumsal olgulara odaklanıp toplumsal problemleri incelerken araştırma ve analizlerle geniş bakış açısını kullanarak genellemeler yapmaktadır. Sosyal çalışma, birey, aile, grup ve topluma psiko-sosyal boyutlarıyla destek verirken sosyolojik verilerden yararlanmaktadır. Sosyoloji olayların nedenleri ile ilgilenirken, sosyal çalışma ise nasılları ile ilgilenir. Her iki disiplinde bireyden topluma muhtaçlık, kentleşme, göç, mülteci, işsizlik, ayrımcılık, sosyal sınıf, tabakalaşma ve benzeri toplumsal konu ve sorunlarla ilgilenmektedir. Sosyoloji her bir sosyal olay ya da olgunun sosyolojik boyutuyla ilgilenmektedir. Sosyoloji, suça sürüklenen çocuklar örneğinde çocuğa yönelik müdahaleye değil; suçluluk konusuna eğilerek toplumsal şartların suçun üzerindeki etkisini araştırır. Sosyal çalışma ise suça sürüklenen çocuğa psiko-sosyal destekte müdahalelerde bulunurken suça iten sebepleri de incelemektedir (SAKARYA, 2017).

Sosyal çalışma, toplumda yaşanan ani değişim süreçlerinin getirmiş olduğu sosyal sorunlarla karşılaşma riskine karşı dezavantajlı birey ve gruplara somut uygulama yapmak için sosyolojinin bilgi temelinden yararlanmaktadır. Sosyal çalışma birey, aile, grup ve toplumun sosyal sorunlarına kendi disiplini çerçevesinde oluşturduğu müdahale yöntemiyle, sosyal olgulara odaklanarak sosyolojiden ayrılmaktadır. Sosyal çalışma uygulamalarının sosyoloji verilerine dayandırılması, sosyolojik verilerden beslendiğinin bir göstergesidir. Her iki disiplinin ilgi alanları sosyal ve toplumsal sorunlardır. Sosyolojik analizler, sosyal politikaları ve uygulayıcıların sistematik analizine kuramsal bakış açısı sağlamaktadır. Sosyoloji, sosyal çalışmadaki yapıları, süreçleri ve sosyal ilişkileri aydınlatmak için kullanılabilir ve daha uygun uygulama şekillerinin gelişimine katkıda bulunabilir. Sosyal çalışma kuramı ve uygulaması sosyolojik anlayıştan etkilendiği gibi, akademisyenleri ve uygulayıcıları bir araya getirdiği için sosyolojinin kuramsal temelini de etkilemiştir (Dominelli, 1997).

1.3.3. Sosyolojik açıdan sosyal çalışmanın toplumdaki görevi

Sosyal çalışmacılar hayatlarını idame ettirmekte zorlanan insanlarla çalışıp, onların topluma tekrar uyum sağlamaları için çalışmaktadırlar. Sosyal çalışma, bireyin sosyal çevresi arasındaki karşılıklı ilişkiden meydana gelen sosyal sorunları merkezine almaktadır (Youngusband, 1964, s.39). Dolayısıyla, sosyal çalışmacılar her bireyin kendine özgü durumuyla ilgilenmekte ve bireylerin yaşadıkları sorunlarda sosyal ve bireysel sebepleri bir araya getirip bütüncül yaklaşırmaktadırlar. Bu nedenle, sosyal çalışma insanların günlük yaşamlarını sürdürdükçe ortaya çıkan karşılanmamış bireysel ihtiyaçlarına karşılık vermektedir. Sosyal çalışma, “sosyal alan” içerisinde yer alan bireysel faaliyetlerin fazlaca olduğu ve sosyolojik çalışmalar için yararlı bir alandır.

Bir profesyonel faaliyet olarak sosyal çalışmanın kapasitesi şu unsurlara dayanmaktadır:

- İhtiyacın ve problemin doğasının belirlenmesi,
- Bireyin sorunuyla başa çıkabilme kapasitesinin artırılması,
- Bireyi, sorunlarına kendi çözümünü bulabilmesi adına manevi güçlerini teşvik etmek ve
- Problemin çözümü için gösterdiği gayretine bir faydası olabilecek çevresindeki ve toplumdaki bütün imkânlardan yararlanmasını sağlamaktır (Kendal, 2000).

Sosyal çalışmanın toplumdaki rolü itirazlara açık ve belirsizdir. Bu tartışma, özellikle müdahale alanının özel hayat olması sebebiyle, çeşitli düzeylerde aile ilişkileri içine girme anlamına gelmektedir. Sosyolojik bakış açısı ile özel sorunların kamusal niteliğini belirleyerek; özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırlara yeni kavrayışlar getirmek gerekmektedir (Dominelli, 1997). Sosyal çalışmacıların rutin uygulamalarının bir parçası olan ev ziyaretleri ve bu tür faaliyetlerde bulunma hakkı, bazı sosyal çalışmacı akademisyenler ve uygulayıcılar tarafından sorgulanmıştır. Bu yaklaşımı sosyal çalışma uygulaması sorumluluğu dışında tanımladıkları için kaldırılmasını talep edenler bile olmuştur (Davies, 1981). Ancak sosyal çalışmayı diğer bilimlerden ve bilhassa sosyolojiden ayıran bir unsur olan uygulama ve müdahale için, bireyin içerisinde yaşadığı çevre ve sistemle ele almanın ön koşulu olarak onu yaşadığı ortamda inceleyip, yaşam öyküsü hakkında bilgi sahibi olmaktır.

Sosyal çalışma, sosyal adalete ve sosyal eşitliğe olan bağlılığı ile toplumun tüm düzeylerinde uygulamalar yapmaktadırlar. Sosyal çalışmacının görevi toplumun sosyal değişime olanak sağlama değil, tüm yararlanıcıların bu süreçte en az nasıl etkilenebilir onun çalışmalarını yapmaktır (Dominelli, 1997).

Sosyal çalışmanın bilgi temeli, insana ve insanın toplumla olan ilişkisine dayanır. Staub-Bernasconi'ye göre sosyal çalışma hem bireysel hem de toplumsal düzeyde insan hakları ihlallerini en aza indirmeye odaklanan profesyonel bir insan hakları mesleği olarak toplumdaki yerini belirlemiştir. Sosyal çalışma, problem çözme amacına yönelik olarak, kaynak geliştirme misyonuyla toplumsal sorunlar üzerinde durur ve bireyin kendi kendini yönetme sürecini başlatır. Bu nedenle, sosyal çalışma faaliyeti profesyonel bir destek olarak hareket edip toplumun mevcut ve eksik kaynaklarını tespit ederken, kamusal yardımın bir temsilcisi/aracısı olarak toplumda mağdur bireylerin savunucusu rolündedir (Staub-Bernasconi, 2007).

1.4. Sosyal Çalışma Sosyolojisi

1.4.1. Sosyal çalışma sosyolojisine giriş

Sosyal çalışma sosyolojisi, kısa bir tanımla sosyal çalışmanın sosyolojik olarak eleştirisi anlamına gelmektedir. Sosyal çalışma sosyolojisinin hedefinde sosyal çalışmayı çağdaş, işlevsel açıdan farklılaşmış bir toplumun yapısal parçası olarak tanımlamak ve sosyal çalışmanın yardım ederken ne yaptığını anlaşılır hale getirmek vardır. 1900'lü yıllarda öz anlayışının eleştirel olarak deşifre edilmesi ile birlikte sosyal çalışma, yardım

etmeye yönelik bir organizasyon olarak toplum tarafından kabul görmüştür. Zira sosyal çalışmacılar yardıma ve bakıma muhtaç bireylere yardım sağlamak, göçmen sığınmacılara danışmanlık yapmak, sığınma evlerindeki kadınlarla veya yetiştirme yurtlarındaki çocuklarla ilgilenmek, işsiz gençler için yardım sağlamak ve uyuşturucu bağımlıları için sosyal destek ulaştırmak gibi insan refahına dokunan uygulamalar bütünüdür. Tüm bunlar sosyal çalışmanın toplum tarafından çoğunlukla kabul edilen ve yokluğu çoğunlukla yaşam koşullarının kötüleşmesi olarak görülen yardım hizmetlerini kapsamaktadır. Sosyal çalışma sosyolojisinin anlamı şunları kapsayabilir; sosyal çalışma, somut bir kuram sunumu olarak çağdaş toplumdaki farkı ve birliği hakkındaki sorunun aydınlanmasında katkı sunan bir disiplindir. Sosyal çalışmayı hem bağımsız bir sistemin parçası, hem de modern toplumun bir işlev sistemi olarak görmek mümkündür (Bommes & Scherr, 2000, s.14-26).

Sosyolojik sosyal çalışma ise, birey ve devlet arasındaki sözleşmenin bir parçası olarak karşılıklı bağımlılığı kabul eden bir toplumda, bireyin kendi potansiyelini geliştirmeye yönelik kapasitesini yükseltmeye ve güçlüklerini kolaylaştırmaya odaklanan insancıl bir konumun dışında ayrıca sosyal çalışma faaliyetleri hakkında akılcı kararlar almayı sağlamaktadır. Sosyoloji, akademik bir disiplin olarak sosyal çalışmanın geliştirilmesi için sağlam bir entelektüel temel sağlamaktadır. Sosyal çalışmacılar, zorluk, maddi yoksulluk ve zorlu yaşam koşulları olan müracaatçılara, uygulamalarını kavramsallaştırma konusunda zorluk çekmektedirler ve dolayısıyla kendilerini şartların gerektirdiği ölçüde uyumlu hale getirme ihtiyacı duyarlar. Sosyal çalışmacılar her gün karşılaştıkları müracaatçı potansiyelinin boşa gitmemesi için süpervizyon desteği ve meslektaşlarının iş birliğiyle kendilerini nitelik yönünden güçlendirme yollarını seçmek durumundadırlar. Sosyolojik sosyal çalışma, sosyal çalışma uygulamalarının geliştirilmesi için analitik araçlar sağlama amacı taşımaktadır (Dominelli, 1997).

Sosyal çalışma eğitimcileri ve uygulayıcıları, sosyolojinin bir kuram sağlayıcı olarak destekleyici yönünden ziyade mesleki ilişkide sosyolojiden ziyade sosyal çalışma disiplini statüsünü kaybettirdiğini iddia etmektedirler. Hatta sosyal çalışmanın “uygulanmış sosyoloji” olarak adlandırıldığına bile rastlanmaktadır. Sosyal politika aracı olarak, bazı sosyal çalışma programları sosyolojik araştırmalar ve analizler sonucunda belirlenmektedir. Ancak bu programların hazırlayıcıları sosyal çalışmacı bakış açısı ile hazırlanmadığından mesleğin sempatisinden uzakta kalabilmektedir. Ayrıca, mesleki kariyerini sosyal çalışma uygulamasının derinlemesine incelenmesiyle yapmış birtakım

sosyologlar vardır; fakat bunu yaparken uygulamanın gerçek yüzünden uzak kalmışlardır (Dominelli, 1997). Bir başka deyişle yaptıkları sosyolojik çalışmalar, uygulamadan ziyade kuramsal düzeyinde kalmıştır. Türkiye’de hali hazırda bazı sosyal çalışma akademisyenleri sosyoloji kökenlidirler ve mesleğin gelişmesine ciddi anlamda katkı sunmuşlardır.

1.4.2. Sosyal çalışma sosyolojisinin bakış açıları

Sosyoloji, sosyal çalışmaya kuramsal yönden katkı sağlamaktadır. Sosyal çalışma uygulamalarında sosyolojik anlayış olmadan yapılan çalışma sadece uygulamanın formlarının yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Sosyal çalışmacıların mesleklerinin toplumsal yapıya nasıl uyum sağladığını anlaması ve bunlar arasındaki ilişkiden haberdar olması gerekmektedir (Howe, 1987). Sosyal çalışma eğitiminin sosyolojik bilgi temelini yanında, “uygulamaya yönelik bilgelik” veya “uygulamaya ulaştıracak usül” bilgisine, hukuk bilgisine, sosyal haklar hakkında bir bilgi birikimine ve yerel halk hakkında güncel bir bilgiye de ihtiyaç duyulmaktadır (Dominelli, 1997).

Sosyal çalışmaya olan sosyolojik bakış açısı yardım taleplerine karşı ölçülü davranmayı gerektirmektedir. Bu bakış açısının hedefinde ne sosyal çalışmanın kendini ortaya koymasının onaylanması, nede sosyal çalışmaların genişletilmesi ve ilerletilmesi; nede sosyal çalışmanın politik olarak motive edilmesi vardır. Kendini bir sosyal devlet eleştirisi ve toplum eleştirisi olarak gösteren sosyoloji, sosyal çalışmaya karşın çoğunlukla yardım talebinin zayıflığını, yapılan yardımların olumlu ve olumsuz sonuçlarını, maddi giderlerini, toplumu sağlama işlevleri ve de söz hakkı elinden alınan ve yardıma muhtaç olmayı sabitleştiren bağımlılığı açığa çıkarma çabasıdır (Bommes & Scherr, 2000, s.14).

Avrupa’da sosyal çalışmanın nitelikli ve nicelikli genişlemesi sonucunda, sosyolojik analizlerin iddiasına göre, sosyal çalışma, az bilinen konumundan normalleşme konumuna geçmiştir. Sosyal çalışmanın çağdaş topluma yönelik yapıcı bir işlevi vardır. Bu işlev birey, aile ve grupların işlevsel yönden yetkin bir şekilde yaşamaları için ön koşulları hazırlamaktadır. Bu nedenle sosyal çalışma günümüzde geleneksel toplumun kenar ve sefalet bölgelerinde yerleşen sunumunu geliştirmiş ve büyüyen oranda “herkes için sosyal çalışma” sunumu haline gelmiştir (Bommes & Scherr, 2000).

Türkiye’de sosyal çalışmanın normalleşme süreci nicelik ve nitelik bakımından gelişim aşamasındadır ve mesleki yaygınlığına ulaşamamıştır. Aile ve Sosyal Politikalar

Bakanlığı 2016 yılı faaliyet raporuna göre, bakanlığa bağlı merkez ve taşra teşkilatlarında 2012 yılında 1240 sosyal çalışmacı hizmet verirken, 2016 yılında bu sayı 2040'a yükselmiştir (ASPB, 2017). Yapılan araştırmalar ve sosyo-ekonomik kuramlar, sosyal çalışma mesleğinin genişlemesini ön görmekte ve beklemektedir. Yolcuoğlu'na göre sosyal çalışmacıların mesleki uygulamalarındaki "sınırlı sorumlu" faaliyetleri, bireysel işlevsizliklerin onarılması açısından yetersiz kalmaktadır (Yolcuoğlu, 2013, s.426). Bu öngörüye göre ülkede mesleğin normalleşme sürecine geçmesi ve herkes için sosyal çalışma sunumu haline gelmesinin zaman alması beklenmektedir.

Türkiye'de sosyal hizmet eğitimi üzerine Alptekin'in yapmış olduğu araştırmaya göre mesleğin gelişim aşamaları mesleki eğitimin başlangıcı olan "1961-1999 yılları arasında 'büyümememe ve yaygınlaşmama dönemi', 1999-2006 yılları arası 'büyüme ve yaygınlaşma eğilimi ve girişimleri dönemi' ve 2006 yılı ve sonrası (günümüzü ve yakın geleceği de içermektedir) 'kontrolsüz büyüme dönemi'" olarak ayırmıştır. Bu araştırmaya göre ülkedeki toplumsal ve politik koşullar, eğitimin nicelik ve niteliksel bakımdan alt yapısının yetersiz oluşu, ayrıca uzun vadede mesleğin büyüme stratejisinin gelişmemesi etken olmuştur (Alptekin, 2016, s.48). Türkiye'de sosyal çalışma mesleğinin gelişme çabaları, diğer sosyal mesleklerle birliği ve farklılığı üzerinden tartışılmakta, bu durum artan saygınlık talebine ve aynı şekilde disiplinlerin bilimsel hiyerarşi tartışmasına düşebilmektedir.

Birçok disiplin arasında sosyal çalışma, sosyolojinin bir yansıması olarak kendisini ortaya koymaktadır. "Sosyal çalışma sosyolojisinin bakış açısı genel olarak sosyal çalışmayı toplumun bir parçası olarak gözlemlemekte onu özel diğer toplumsal alanlarda ayırt edilebilen bir iletişim biçimi olarak görünür yapmayı, böylelikle aynı zamanda onu çağdaş işlevsel farklı toplumsal yapısını göstererek algılanabilir hale getirmektedir." (Bommes & Scherr, 2000, s.30). Sosyoloji, sosyal konuların ve sorunların sosyal nedenlerini vurguladığı sürece sosyal çalışmanın tarihsel ve sistematik olarak kurucusudur. Çünkü sosyal çalışmanın yardıma muhtaçlara organize bir yardım uygulanması için eşitsizliklerin, kişisel veya gruplara özgü mağduriyetin, ayrımcılığın, toplumsal nedenlerle oluşan sorunların işlenmesi ve çözümlenmesinde sosyolojinin bir alt yapı oluşturması gerekmektedir. Sosyal çalışma, birey ve toplum ilişkisinin kuramsal yansıması ve gerekçeli tepkisi olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal çalışmanın hedefi uygulamayı haklı göstermekte ve toplumun bireylere karşı dayatmalarını vurgulamakta ve ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Sosyolojinin bakış açısı uyarınca

sosyal çalışma her zaman toplumun bir varlık parçası sayılacaktır (Bommes & Scherr, 2000).

Sosyoloji, sosyal çalışmanın bireyler ve sosyal olaylara karşı bakış açısını görünür kılmaktadır. Sosyal çalışma, toplumsal beklentilerde başarısız olan ve toplumun dayattığı yaşam koşullarından muzdarip olan bireylere veya gruplara yardım hizmeti vermeyi, kendine oluşan taleple belirlemiştir. Örneğin genç dükkân hırsızları, ceza hukukunun konusu olurken, bir genç olarak, topluma uyum sağlaması ve eğitim desteği gereken bir birey olarak sosyal çalışmanın konusu olmaktadır. Sosyal çalışma bakış açısıyla bakıldığında hadiselerin yardımı gerekli ve meşru kılan özel bir durumu vardır. Zira geçim sıkıntısı sosyal çalışma bakış açısıyla utanç sebebi değil, yardım gereği için sebeptir (Bommes & Scherr, 2000, s.31-33). Bu bağlamda sosyal çalışmanın öz anlayışına göre sosyal çalışmanın yardım edebilmek için toplumun davranış şekillerini ve sosyal olaylarını, yaşam durumlarını ve biçimlerini gözlemlemek, yardım gereksinimini görünür kılmak ve teşhis etmek amaçlı işlevleri vardır. Ayrıca yardım etme gereğini etik kodlar çerçevesinde gerçekleştirme ilkesi vardır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de sosyal çalışma alanındaki akademisyenlerin, sosyal çalışmanın sosyolojik bakış açılarına ilişkin öznel görüşlerini anlamaya çalışmaktır. Konunun amacına ulaşması için araştırmanın kapsamında aşağıdaki şu sorulara cevap aranmaktadır:

- Sosyal çalışma, mesleki uygulamalarında sosyolojik bakış açısını kullanarak hangi anlamda katkılar sunabilir? Bu katkıları mikro, mezo, makro, egzo ve krono düzeyde veya genel bir çerçeve ile değerlendirme yapılabilir mi?
- Bir takım bilim insanları ve alanda çalışan sosyal çalışmacıların, kuramları uygulama alanına dahil etme veya müdahale süreçleriyle ilişkilendirmeye yönelik çekinceleri olduğu ve kurama nadiren başvurdukları iddia edilmektedir. Sosyal çalışmanın yararlandığı sosyolojik kuramların sosyal çalışmacılar tarafından genel ve soyut olarak değerlendirilmesi hangi zorlukları beraberinde getirmektedir?
- Sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama, kişisel değer ve tutumların uygulamaya aktarılması konusundaki düşünceler nelerdir?
- Sosyoloji, sosyal çalışma tarafından toplumsal yapıları, süreçleri ve sosyal ilişkileri açıklamak için kullanılabilir. Sosyal çalışmayı “uygulanmış sosyoloji” olarak gören yaklaşımlar mevcuttur. Bunun ötesinde sosyolojiyi sosyal çalışma alanına hizmet eden bir disiplin olarak gösteren bilgiler de bulunmaktadır. Bu düşünce, sosyal çalışma mesleğinin statüsünü hangi yönde etkilemektedir. Sosyoloji bilimi için bu hangi anlamı taşıyabilir?
- Her ülke toplum ve toplulukların kendine özgü bir yaşam biçimi ve aurası olduğu bilgisinden hareketle, sosyal çalışmada yerel bilginin ve kültürel değerlendirmenin önemi hakkında neler söylenebilir?

2.2. Araştırmanın Önemi

Yapılan literatür taramalarında Türkiye’de sosyal çalışmada sosyolojik bakış açısı ile ilgili bir araştırma veya çalışmanın yapılmadığı, kuram-sosyoloji-sosyal çalışma

ilişkisi üzerine makale bazında yazıların bulunduğu görülmektedir. Ancak sosyal çalışma sosyolojisi ve sosyal çalışma-sosyoloji ilişkisi üzerine yurt dışı literatür kaynaklarında çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmanın önemi, Türkiye’de sosyal çalışmada sosyolojik bakış açılarına ilişkin sosyal çalışma akademisyenlerinin öznel görüşlerinin anlaşılması olup, bu konuda bilgi eksikliğinin giderilmesini sağlayarak bilime katkı sunmaktır.

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, sosyal çalışma ve sosyoloji kökenli akademisyenler ile yüz yüze görüşme ve yazılı görüşleri ile sınırlı olmakla birlikte, öğretim görevlisi ve öğretim üyelerini kapsamaktadır. Bu çalışmada akademisyenlerin iş yoğunluğu ve zaman kısıtlılığı göz önüne alınarak bir planlama oluşturulmuştur. Akademisyenlerin farklı şehirlerde olmaları sebebiyle ulaşım imkânı, süre ve ekonomik yönden yetersizlikler nedeniyle yüz yüze görüşmeler belirli şehirlerle sınırlı kalmıştır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi

2.4.1. Araştırmanın modeli

Bu tez çalışması, taşıdığı amaç, kuramsal dayanağı ve araştırma sorularının aydınlanması üzerine izlemiş olduğu stratejiye göre tipik bir nitel çalışmadır. Nitel çalışmalarda sayısal verilerden ziyade sözlü vurgulara dikkat çekilirken, olaylar ve olgular araştırma çerçevesinde yorumlanmaya ve anlaşılmaya yöneliktir (Yıldırım & Şimşek, 2008).

Sosyal çalışmanın sosyolojik bakış açılarını anlamada konunun aktörlerinin görüşlerinin incelenmesinin uygun olacağı düşünülmüş, nitel analiz yaklaşımı esas alınmıştır. Katılımcılarla gerçekleştirilen yüz yüze görüşme sürecinde, sosyal çalışmanın sosyolojik bakış açısına ilişkin görüşlerin bir bütünlük içerisinde anlaşılması sağlanmıştır.

2.4.2. Araştırmanın örnekleme

Nitel çalışmada genellemeye gidilmeden mümkün olduğunca evrenin farklılığı, çeşitliliği ve zenginliğinin tümünü temsil edecek bir çerçeve elde edilir. Örneklemin genişliğini çalışmacının sahip olduğu kaynaklar belirlemektedir (Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 87; Akt. Karataş, 2015). Örnekleme yer alacak katılımcıların seçiminde kartopu yöntemi kullanılarak, bu vesileyle çalışmada çeşitlilik sağlanmıştır.

Araştırmanın temel amacına ulaşmak için ve araştırma sorularına cevaplarıyla en pratik şekilde katkı sağlayacak olan katılımcılara ulaşmak için amaca yönelik örneklem oluşturulmuştur. Örneklem grubunu oluşturan katılımcıların seçiminde sosyal çalışma ve sosyoloji kökenli, alanında gerek mesleki ve akademik deneyimleri olan akademisyenlerin öznel görüşleri ölçüt olarak ele alınmıştır.

Bu araştırmanın örneklemini; lisans ve lisansüstü düzeyde sosyal hizmet eğitimi almış öğretim görevlisi, yardımcı doçent, doçent ve profesör unvanlarına sahip, hali hazırda yükseköğretim düzeyinde en az ön lisans düzeyinde eğitim veren akademisyenler kapsamaktadır.

Araştırmanın evreni, sosyal hizmet bölümlerinin bulunduğu bazı şehirleri kapsamaktadır. Araştırmada ulaşılan verilere göre evren; İstanbul, Artvin, Yalova, Sakarya, İstanbul, Ankara ve Diyarbakır şehirleri ile sınırlı kalmıştır.

Araştırma kapsamında veri sağlayan katılımcılara ve dökümanlara ilişkin bilgilere bakıldığında, 4 sosyal çalışma akademisyeni ile yapılandırılmış görüşme formu ile yüz yüze görüşülmüştür. Ayrıca 8 sosyal çalışma akademisyeniyle elektronik posta ile yazılı görüşleri alınarak araştırma için hazırlanan veri toplama araçlarına işlenmiştir.

2.4.3. Veri toplama araç ve teknikleri

Nitel araştırmada ölçütler araştırmacı tarafından özel olarak oluşturulur ve araştırmacıya özeldir. Araştırmadan elde edilmesi hedeflenen veriler belge, gözlem, görüşme, imgeler ve yazıya dökülmüş konuşmaları içermektedir (Neuman, 2014, s.233). Nitel araştırmalarda sıkça kullanılan yöntem olan görüşme, araştırma grubunda yer alan katılımcıların öznel bakış açılarını tecrübelerini, değer ve yargılarını ve algılarını açığa çıkarma kullanılan etkili bir yöntemdir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Nitel araştırmada araştırma sorularını oluşturmak için ilk etapta veri toplama önemlidir. Araştırma soruları incelemeci, tanımlayıcı ve açıklayıcı olarak üçe ayrılmaktadır (Neuman, 2014, s.231). Araştırmacı bu çalışmada katılımcılara açıklayıcı sorular yöneltmiştir.

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan araştırma sorularının bulunduğu yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşme formuna bakıldığında beş temel sorudan oluştuğu görülmektedir. Bunlar kısaca: Sosyolojik bakış açısının sosyal çalışma uygulamalarına sunduğu katkılar, sosyal çalışmada kuramları uygulamaya dâhil etme ve kuramları soyut değerlendirme, sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama, kişisel değer, tutumların katkısı, sosyal çalışmanın

“uygulanmış sosyoloji” olarak görülmesi ve sosyolojinin sosyal çalışmaya katkısı son olarak sosyal çalışmada kültürel değerlendirme ve yerel bilginin önemine ilişkin sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca yapılandırılmış görüşme formuna ek olarak yapılandırılmış görüşme tekniği de kullanılmıştır. Bu görüşme tekniği ile katılımcıların öznel bakış açılarının ve araştırma konusu hakkındaki görüşlerinin bütün olarak ele alınması sağlanmıştır.

2.4.4. Veri toplama süreci

Çalışmanın veri toplama sürecine ilişkin bilgilere bakıldığında, çalışma soruları görüşmenin akışı içerisinde katılımcının kolayca anlayabileceği açıklıkta tarafsız, açık uçlu, genişletilmiş bir şekilde ve kendi içindeki anlam sırasıyla sorulmuştur. Araştırma kapsamında 4 katılımcı ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir ve bu görüşmeler katılımcıların izniyle ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Görüşmeler akademisyenlerin bağlı oldukları üniversitenin çalışma odasında gerçekleştirilmiştir. En kısa görüşme süresi 22 dakika, en uzun görüşme ise 53 dakika sürmüştür. İlk görüşme 12 Aralıkta, son görüşme ise 18 Ocakta gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama faaliyetinin diğer kısmında ise araştırma soruları akademisyenlerin farklı şehirlerde olmaları sebebiyle kendilerine elektronik posta yolu ile yollanarak yazılı görüşleri elektronik posta yoluyla toplamda 8 katılımcıdan veri elde edilmiştir. Bu veriler 02.12.2017 ve 28.01.2017 tarihleri arasında toplanmıştır.

2.4.5. Verilerin analizi

Araştırmanın analizinin temel amacı, bilgiyi sistematik bir hale getirmektir. Araştırma sürecinin sonlandırılmasının ardından elde edilen verilerin tematik analizi için içerik ve betimsel analize ihtiyaç duyulmaktadır. İçerik analizi elde edilen bilgilerin derinlemesine incelenmesini ve bu bilgileri açıklayan kavram ve temalara ulaşmada etkilidir. Betimsel analizde ise elde edilen veriler daha yüzeysel bir düzeyde işlenilmesinde kullanılır (Yıldırım & Şimşek, 2008).

Nitel yöntemle yapılan bu çalışmadan elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle yorumlanmaktadır. Bu şekilde çalışmada katılımcıların görüşlerine ilişkin kodlara, alt temalara ve temalara ulaşmaya çalışılmıştır. Ayrıca görüşler arasındaki benzerlikler veya farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın veri analizinde Nvivo programı kullanılmıştır. Bu program yardımıyla nitel araştırmanın ilgili olduğu alanların keşfedilmesi, sonuçlarının öğrenilmesi, olguları

anlamak ve sorulara cevap bulmak amaçlanmıştır. Programda veri analizine başlamadan önce veriler düzenlenip daha sonra programa kodlanmıştır. Belli temalar üzerinde kodlama işlemi yapıldıktan sonra, verilerin girişı bu şekilde işlenmeye devam etmiştir. Çalışmaya katılan kişilerin görüşlerine ait benzerlikler veya farklılıklar bu şekilde öğrenilmeye çalışılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Demografik Bilgiler

Araştırma kapsamında görüşme yapılan ve yazılı görüşleri alınan katılımcıların temel bilgilerinden mesleki unvanı, cinsiyeti, çalıştığı üniversitenin türü ve görevi yaptığı ile ilişkin bilgiler Tablo 1. de verilmiştir. Sosyal çalışma camiasında akademisyen sayısının geniş olmaması nedeniyle katılımcıların isimlerinin gizli tutulmasına özen gösterilmiştir. Araştırmanın etik ilkeleri çerçevesinde katılımcıların görüşlerinden elde edilen metinlerde kişileri tanıtıcı bilgilere yer verilmemiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan kişilere ilişkin tanımlayıcı bilgiler

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Mesleki Unvan (n=12)		
Öğretim Görevlisi	5	41.67
Yardımcı Doçent	2	16.67
Doçent	3	25.0
Profesör	2	16.66
Cinsiyet (n=12)		
Erkek	10	83.33
Kadın	2	16.67
Çalıştığı Üniversite Türü (n=12)		
Devlet Üniversitesi	10	83.33
Vakıf Üniversitesi	2	16.67
İl Dağılımı (n=12)		
İstanbul	2	16.67
Ankara	2	16.67
Artvin	2	16.67
Sakarya	2	16.67
Yalova	2	16.67
Rize	1	8.32
Diyarbakır	1	8.32

Tablo 1. de araştırmaya katılan kişilere ilişkin demografik bilgilere yer verilmiştir. Bunlara ilişkin detaylara bakıldığında;

Katılımcıların mesleki unvanlarına bakıldığında, % 41.67'inin Öğretim Görevlisi, %16.67'sinin Yardımcı Doçent, %25.0'inin Doçent ve %16.66'sinin de Profesör olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların cinsiyet dağılımlarına bakıldığında, %83,33'ü erkek iken %16,67'sinin de kadın olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların çalıştığı üniversitenin türüne bakıldığında, %83,33'ü Devlet üniversitesinde çalışırken %16,67'sinin de vakıf üniversitesinde çalıştığı görölmüştür.

Katılımcıların il dağılımlarına bakıldığında, %16,67 İstanbul, %16,67 Ankara, %16,67 Artvin, %16,67 Sakarya, %16.67 Yalova, % 8.32 Rize ve %8.32'nin de Diyarbakır'dan katıldığı belirlenmiştir.

3.2. Sosyolojik Bakış Açışının Sosyal Çalışma Uygulamalarına Sunduğu Katkılarına İlişkin Bulgular

Tablo 2. Sosyolojik bakış açışının sosyal çalışma uygulamalarına sunduğu katkılar

Alt Temalar	Katılımcı (K)
Sosyoloji kuramlarının sosyal çalışma uygulamalarına katkısı	1, 9, 12
Sosyal çalışmanın sosyal politika düzeyinde uygulanması	1, 7
Sosyal çalışmanın mikro, mezzo ve makro düzeyde uygulamaları	1, 3, 5, 7, 11
Sosyal çalışma ve sosyolojinin özellikleri	2, 4
Sosyal çalışma ve sosyolojinin mesleki alanlarına müdahale	4
Disiplinler arası bir meslek olarak sosyal çalışma	4, 7, 8, 10, 11
Sosyal hizmet bölümlerindeki sosyoloji dersleri	6

Çalışmanın bu aşamasında, sosyal çalışmanın sosyolojik bakış açışlarını anlamaya çalışmanın yanı sıra genel olarak veya farklı düzeylerde hangi katkıları yaptığı sorularına cevap aranmıştır. Bu amaçla katılımcılara “*Size göre sosyal çalışma, mesleki uygulamalarında sosyolojik bakış açışını kullanarak hangi anlamda katkılar sunabilir? Bu katkıları mikro, mezzo, makro, egzo ve krono düzeyde ele alabilir veya genel bir çerçeve ile değerlendirme yapabilir misiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Sosyal çalışma akademisyenlerinin görüşleri neticesinde farklı ve birbirleriyle örtüşen bulgular ortaya

çıkmiş ve alt temalara oluşturulmuştur. Bu alt temalara ilişkin veriler Tablo.2 de gösterilmiştir. Aşağıda tüm bu görüşlere ilişkin bulgular bulunmaktadır.

K1, araştırma sorusuna geniş bir çerçevede görüşlerini bildirmiştir. Buna göre K1, sosyal çalışmanın temel bilgi tabanlarına dikkat çekerek, sosyal çalışmanın insan davranışını anlamaya ilişkin bilgiyi psikoloji ve sosyolojiden aldığını belirtmiştir.

“Sosyal hizmet tabii kendi tanımında da var sosyal hizmetin bilgi temelinde iki tane temel bilgi tabanı var. Bunlardan bir tanesi insan davranışına ilişkin bilgi, bunu ağırlıklı olarak psikolojiden alır; psikolojinin ürettiği kuramlardan alır, ikincisi ise sosyal sistemlere ilişkin bilgi temeli; bunu da ağırlıklı olarak sosyolojiden ve diğer sosyal biliminden alır.” (K1)

Sosyal çalışmanın klinik ve sosyal politika düzeyinde uygulandığını belirten K1, uygulamaların klinik düzeyinde bireyle, sosyal politika düzeyinde ise toplum biliminden yararlandığını ifade etmiştir.

“Antropoloji gibi hukuk gibi dolayısıyla sosyal hizmetin mesleki uygulamalarında sosyolojik bakış açısını, sosyal sistemleri değerlendirirken kullanır genelde. Çünkü sosyal hizmetin iki temel uygulama alanı var. Bir klinik düzeyde uygulamalar yapıyor sosyal hizmet, burada insan davranışını değiştirmeye ilgili bir takım çalışmaları var. Klinik düzeyde bireyle çalışıyor. Bir de sosyal politikaları etkilemek için daha doğrusu hizmet sunduğu o risk grubu bireylerin yararına sosyal politikaları düzenlemek için de makro teorilerden, makro kuramlardan yararlanıyor.” (K1)

K1, sosyal çalışmanın grupla ve toplumla çalışma yönteminde sosyoloji kuramını kullandığını, ayrıca sosyal politikalara etki etmenin yanında, hedef kitlenin özelliklerini ortaya koymada yararlandığını belirtmiştir.

“Belki sosyolojiye ait kuramları daha çok makro boyuttaki çalışmalarında kullanıyor yani hem sosyal politikalara etki etmek amacıyla yapmış olduğu çalışmalarda hem de bir taraftan hizmet götürdüğü hedef kitlenin özelliklerini ortaya koyma noktasında sosyoloji kuramlarından yararlanıyor. Bunlardan bir tanesi bireyle çalışma, grupla çalışma ve toplumla çalışma yöntemi. Dolayısıyla, grupla çalışma ve toplumla çalışma yöntemini uygularken hem grup dinamiğini anlama noktasında hizmet sunduğu ya da hizmet götürdüğü toplumu anlama noktasında sosyolojinin kuramlarından yararlanıyor. (K1)”

K1, sosyal çalışmanın mikro, mezzo, makro düzeyde toplumu değerlendirirken sosyal sistemler kuramlarından yararlandığını belirterek, bireyi anlarken ruhsal dinamiklerden ziyade toplumsal dinamiklere dikkat çeken bir örnek vermiştir.

“Toplumu değerlendirme çerçevesi var mesela müdahale kitaplarında sıklıkla kullanılır. Burada hem toplumun nüfus yapısı hem toplumun kaynakları, hem ekonomi kaynakları hem insan kaynakları anlamında hem toplumda yaşayan bireylerin sosyal durumları sosyal statüleri topluma önderlik eden bireylerin kim olduğuyla ilgili pek çok bilgiyi alan toplum değerlendirme çerçevesi var. Sosyal hizmet bu değerlendirmeyi yaparken sosyal sitemlere ilişkin kuramlardan yararlanıyor. Yani bunlar ne olabilir; belli başlı kuramlara nedir diye bakacak olursak, sistem yaklaşımını aslında bütün sosyal bilimler kullanıyor. Sosyolojide kullanıyor bunu değerlendirirken mikro, mezzo, makro düzeyde değerlendiriyoruz toplumu. Makro düzeyde sosyal yapıyı değerlendirmeye ilişkin kuramlar var, yapısal kuramlar var, işlevsel kuramlar var insanlar arası ilişkileri açıklamaya yarayan kuramlar var, dolayısıyla bunları sosyal hizmette kullanıyor. Mesela intiharı anlamada bir taraftan diyelim ki bireyin kendi ruhsal dinamiklerine bakarken, bir taraftan da bireyi bu sürece götüren toplumsal dinamiklere bakıyor. Dolayısıyla sosyolojiye sık sık temas etmek zorunda ya da sosyolojinin kuramlarını kendi uygulamalarına aktarmak zorunda sosyal hizmet.” (K1)

Diğer taraftan K1, sosyal çalışmanın uygulamada bireyi çevresi içerisinde değerlendirmede ekolojik sistem kuramının önemine dikkat çekmiştir.

“Hem makro çalışmalarında hem bireyin çevresi içinde değerlendirilmesinde sosyoloji kuramlarından sıklıkla yararlanıyor. Sosyal hizmetin en temel önceliği, sürekli vurguladığımız bir şey var; çevresi içerisinde birey yaklaşımı var mesela. Dolayısıyla çevre dediğimiz şey bireyin içinde yaşadığı hem coğrafi olarak bireyi kuşatan bir çevre var birde sosyal bir çevre var bireyin içinde yaşadığı. Bu son derece önemli; bireyin yaşadığı şehir önemli, bireyin yaşadığı ülke önemli bunlar bireyin hem sosyal soranlarında hem de bireyin içinde bulunduğu risklerde son derece etkili oluyor. Dolayısıyla sosyolojinin öne sürmüş olduğu kuramlardan, teorilerden sosyal hizmet bireyin çevresini değerlendirirken yararlanıyor daha çok.” (K1)

Son olarak K1, sosyal çalışmanın sosyolojik bakış açısını, bireyi çevresi içerisinde değerlendirirken kullandığını vurgulamıştır.

“Ama klinik düzeyde bireyle çalışırken tabii ki sosyolojik kuramlardan yararlanmıyor, daha çok klinik düzeyde psikolojinin kuramlarından yararlanıyor. Böyle bir bağlantı kurabiliriz. Sosyal hizmet mesleği uygulamalarında, sosyolojik bakış açısını bireyin sosyal çevresini değerlendirirken ağırlıklı olarak kullanıyor diyebiliriz.” (K1)

K2, sosyolojinin teorik, sosyal çalışmanın ise uygulama boyutuna dikkat çekerek, sosyolojinin ve sosyal çalışmanın farklarını ortaya koymuştur

“Sosyolojik bakış açısı ya da sosyoloji ilmi genel olarak sosyal çalışmaya altlık oluşturmakta ve sosyoloji genel çerçeveyi ortaya koymaktadır. Sosyoloji teorik arka planı belirlerken, sosyal çalışma uygulama boyutuyla sahaya girmektedir. Dolayısıyla sosyolojinin teorik boyutunu sosyal çalışma kullanarak sahada uygulama yapmaktadır.”(K2)

K3, sosyolojiyi yalnızca makro boyutuyla değil, mikro boyutunu da dikkate almanın yanında mezo bakış açısının önemine de vurgu yapmıştır.

“Sosyolojik bakış açısı ifadesi oldukça geniş anlamlar içermektedir. Sosyolojiyi sadece teorik işlerle uğraşan toplum bilimi olarak görmek sosyolojiye haksızlık olarak değerlendirilebilir. Sosyolojide günlük hayatla uğraşan mikro sosyoloji de vardır; daha büyük sistemlerle ilgilenen makro sosyoloji de vardır. Elbette bu iki arasında kalan ve mezo olarak kendine konu seçiş olan sosyolojik perspektifler de mevcuttur.”(K3)

K3, sosyal çalışmanın yararlandığı sosyolojik kuramların mikro, mezo, makro boyutla hedef kitleyi değerlendirmede kullandığını ifade etmiştir.

“İşlevselci perspektifin benimsediği sistem teorisi sosyal çalışma için vazgeçilmez konumdadır. Bir bireyin kendine has bir sistem oluşu gibi bir ailenin veya bir toplumun da sistem olarak değerlendirilmesi mümkündür. Sosyal çalışma ile bu sistemlerdeki aksaklıklar sistem yaklaşımı- ekosistem yaklaşımı gibi yaklaşımlarla ele alınarak giderilmeye çalışılmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında mikro-mezo-makro boyutlu olarak işlenebilecek sistemler sosyal çalışmanın da mikro-mezo-makro boyutlarına karşılık gelmektedir.” (K3)

Mesleki camiada sosyal çalışmanın ve sosyolojinin sınırlarının belirlenemediğine dikkat çeken K4, sosyologların sosyal çalışmacıları nasıl gördüğüne ilişkin örnekler vermiştir.

“Uygulama alanlarında sosyoloji ve sosyal hizmet maalesef iç içe geçmiş hatta çoğu zaman sosyoloji adını alan bir bilim dalı olarak algılanabiliyor. Hem meslek camiasında da bu geçişkenlik fark edilebiliyor ciddi anlamda. Bu sebeple maalesef birazda onun gölgesinde kalan bir meslek olduğunu düşünüyorum bu anlamda. Hatta bütün sosyologlarında mesleğe yavru bölüm mantığıyla yaklaştığını söyleyebiliriz. Bunu zaman zaman duyabiliyoruz hissedebiliyoruz. Özellikle dediğim gibi sosyoloji kökenli meslek elemanlarından bunu duyabiliyoruz ya da akademik camiada da benzer şekilde kardeş bölüm ya da yavru bilim dalı olarak da nitelendirilebiliyor bazen, şahsen de duyduğum oldu.”(K4)

Sosyal çalışmanın multidisipliner bir meslek olduğunu ifade eden K4, sosyolojinin sosyal çalışmaya katkıları üzerine bilgiler vermiştir.

“Bunun tabii sonrasında, dolayısıyla, katkı sunma anlamında tabiki bütün meslekler birbirlerinden yararlanmak durumundadır çünkü sosyal hizmet, multidisipliner bir meslek ve multidisipliner çalışmalar yürütmektedir. Dolayısıyla psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi bilim dallarından yararlanıyor ve yararlanmak durumundadır da. Ancak sosyolojik açıdan yaklaştığımızda olaya, olayların ya da olguların analiz edilmesinde ya da belirlenmesinde ya da toplumun bir profilinin çizilmesi noktasında yardımcı olabilir sosyoloji sosyal hizmete olanak sağlayabilir ya da alan açabilir diyebiliriz. Dolayısıyla mesela mikro düzeyde ya da işte aileyle, ailelerin yaşamış olduğu problemler noktasında ya da toplumun entegrasyonu, etnik gruplar etnik farklılıklar, suç gibi alanlarında belki sosyal hizmetin çalışma alanlarını genişletebilir ve ona ışık tutabilir, beraber, belki çalışma fırsatı sağlayabilir.” (K4)

K4, Sosyal çalışmanın ve sosyolojinin farklarını meslek elemanlarının yanı sıra akademisyenlerinde ifade ettiğini, sosyal çalışmaya neden ihtiyaç duyduklarını açıklamıştır.

“Bu anlamda belki beraber çalışan meslekler içerisinde arasında en azından iki alan bu şekilde birbirine destek sunabilir. Ancak dediğim gibi daha çok onun gölgesinde kaldığını söyleyebiliriz. İki meslekte birbirine katkı sunmalıdır ancak buradaki uygulamalardan da ya da camiadaki meslek elemanlarında şunu fark edebiliyorsunuz. Ya da akademisyenler arasında da bunları fark edebiliyorum. Hocam sizin meslek tamamen uygulamaya yönelik biz takılabiliyoruz bazen dediklerini duyuyorum, özellikle sosyoloji kökenli akademisyenlerden bunu duyabiliyoruz. Biz sade de teorik kısımdayız

işin uygulama işi kısmı gerçekten üretmiyoruz ya da gerçekten sosyal hizmete ihtiyaç var ve gerçekten sizin alanınız bu anlamda da sadece teori kısmında kaldığını söyleyebiliriz.” (K4)

Sosyolojik bakış açısının toplumsal cinsiyet rollerini, eşitsizlikleri anlamada mezzo ve makro düzeyde yarar sağladığını belirten K5, bireyle çalışmanın mikro düzeyde sınırlı kaldığını ifade etmiştir.

“Sosyolojik bakış açısı bir insanın toplum içerisindeki rollerini görme ve anlamada ve kişinin en üst refahının öncelenmesinde yardımcı olabilir. Bu katkı özellikle mezzo ve makro düzeyde toplumsal cinsiyet rollerinin ele alınmasında ve alana yansımada ve dezavantajlı grupların fırsat eşitsizliklerinin ortaya konmasında yardımcı olabilir. Ancak sosyolojik bakış açısı, mikro düzeyde, bireyle çalışmada sınırlı kalmaktadır.” (K5).

K6, sosyal hizmet bölümlerinde okutulan sosyoloji dersine dikkat çekerek, böylece sosyal çalışmacıların olaylara geniş açıyla baktığını ifade etmiştir. Ancak makro düzeyde uygulamaların gelişmiş ülkelerde daha etkin olduğunu söylemiştir.

“Evet, elbette katkı sunabilir. Zaten sosyal hizmet kavramının içerisinde sosyal geçiyor, bu sosyolojinin mesleğin içinde var olduğunun göstergesidir. Yani sosyal hizmet eğitimi veren tüm bölümlerde öğrenciler sosyoloji dersini temel olarak alıyorlar. Yani bu dersi tam anlamıyla kavrayıp kavramadıkları tartışılır ancak sosyal hizmet insana nasıl bakılması gerektiğini, topluma nasıl bakılması gerektiğini sosyoloji kaynaklarından alır ve öğrenir. Şimdi sosyolojik bakmak, olaya toplumsal bakmak daha geniş bakmayı gerektirir bence. Yani ben sosyal çalışmacıların uygulamalarında çokta toplumsal düzeye dikkat ettiklerini söyleyemem. Söz konusu birey ve aile olduğu için genellikle mikro, mezzo diyelim daha doğru olur. Tabiki gelişmiş ülkelerde toplumla çalışma daha ileri gitmiştir. Nedir, sosyal çalışmanın yararlandığı teorilerde sistem kuramıyla, çevrenin, ilişkilerin, süreçlerin aslında insana etki ettiği aşıkardır. Eğer gerçekten de bu açıdan sosyal hizmet uzmanı olaya yaklaşırsa uygulamada tam anlamıyla başarılı olabilir diye düşünüyorum.” (K6)

K7, Sosyal çalışmanın sosyolojik verileri kullanarak mikro düzeyde bireyle, makro düzeyde sosyal politikaların değerlendirilmesinde kullandığını ifade etmiştir. Aynı zamanda diğer bilim dallarından da yararlandığını vurgulamıştır.

“Sosyal çalışma zaten mesleki uygulamalarında yoğun bir biçimde sosyoloji biliminin verilerini kullanmaktadır. Toplumunu tanımak ve toplum içindeki bireyi ve

grupları doğru değerlendirebilmek ve sorunların ele alınmasında onlarla birlikte doğru çözümler üretebilmek için bu zorunludur. Bu, mikro düzeyde bireyin sosyalleşmesi sürecini anlamaktan, makro düzeyde sosyal politikaların etkisine/değerlendirilmesine kadar uzayabilir. Bu anlamda, bir “bilim ve sanat olarak sosyal çalışma” Psikoloji, Kültürel Antropoloji ve Sosyolojinin yaklaşımından ve verilerinden her zaman yararlanmaktadır.” (K7)

Disiplinlerarası çalışmayla sağlıklı ve işlevsel “sosyal inşa” için sosyolojinin önemine dikkat çeken K8, müdahalenin topluluklara ve topluma yönelik olduğunu ifade etmiştir.

“Sosyoloji, toplumu ve insan ilişkilerini anlama, açıklayabilme, anlamlandırma ve toplum okuması olduğundan; bütün bu kuramsal bilgiler derinlemesine kullanılarak, etkili bir disiplinlerarası çalışmayla sağlıklı ve işlevsel “sosyal inşa” yapmada sosyoloji kullanılır. Bu müdahale daha ziyade mezzo düzeyde topluluklara ve “makro düzeyde” de topluma yönelik olur.” (K8)

K9, sosyal çalışmanın yaralandığı sistem, ekolojik, yapısal-işlevsel sosyolojik kuramlara dikkat çekmiştir.

“Sosyolojik bakış olarak kastedilen aslında olaya toplumsal yönüyle bakmayı gerektirir. Bunu sosyal çalışmacılar lisans eğitimlerinde öğrendikleri sistem, ekolojik sistem, yapısal-işlevselci sistem gibi sosyoloji oluşumlu kuramlardan yararlanarak uygular. Ve bu kuramları rehber işlevi görerek bireyi ve toplumu anlamada yarar sağlamaktadır.” (K9)

K10, sosyal çalışmanın kuram ve teknikleri geliştirmede disiplinler arası yardımlaşmaya ihtiyaç duyduğunu ve kendine has disiplini ve terminolojiyi geliştirdiğini eklemiştir. Ayrıca, sosyal çalışmanın eklektik bilgi temeli ile sorunların çözümünde tek bir kuram ve yöntemle değil farklı kuram ve yöntemle başarılı olduğunu vurgulamıştır.

“Sosyal çalışma; insan ve toplumu merkezde konumlandıran hem insanın hem de toplumun gelişmesi için kuram ve uygulamayı bir bütünlük içerisinde gerçekleştirme hedefine sahip bir disiplin ve meslektir. Bu hedeflere ulaşabilmesi için kuram ve teknikler geliştirme durumunda olan sosyal çalışma, disiplinler arası yardımlaşmaya ihtiyaç duymaktadır. Bununla birlikte sosyal çalışma kendine mahsus sosyal gelişme ve değişime dair bir fikre, yaklaşımlara ve yöntemlere sahip bir disiplini, uygulamaya dönük bir yapıyı ve de terminolojiyi geliştirmiştir. Ve böylece insanların işlevselliğine mâni olan

sosyal sorunların çözümlenmesi üzerine odaklanmıştır. Sosyal çalışma uygulamalarının başarılı olabilmesi için tek bir kuram ve yöntemle değil; farklı kuram ve yöntemlerle çalışılır. Bu durum, sosyal çalışmanın eklektik bilgi temelini oluşturur.” (K10)

Sosyal çalışmanın sosyal sorunların çözümünde insani bilimlerin kuram bilgisinden yararlandığını açıklayan K11, aynı zamanda sosyal çalışmanın kendi değer yargısına ve kuram bilgisine göre mikro, mezzo, ekzo ve krono düzeyde çözüm bulmaya çalıştığını ifade etmiştir. K11, ayrıca sosyal çalışma ve sosyolojinin ilişkisini açıklamıştır.

“İnsan, çok yönlü bir canlıdır. Sosyal sorunlar ise karmaşık ve değişkendir. İnsanı olumsuz olarak etkileyen psikolojik sorunlar, sosyal yapıdan kaynaklanan sorunların çözümü için sosyal çalışma psiko-sosyal bir çatıya sahip olurken insani bilimlerin kuram bilgisinden ve uygulama tekniklerinden de yararlanması kaçınılmazdır. Ancak bu disiplinler arası yardımlaşmayı gerçekleştirirken, sosyal çalışma kendi değer yargılarına göre, kendi bilimsel kuram bilgisine göre gerek mikro gerek mezzo gerek makro ve gerekse ekzo ve krono düzeyde sorunları tanımlar ve çözüm yolları bulmaya çalışır. Bütün insani disiplinler bu anlayış çerçevesinde amaçlarını gerçekleştirmeye gayret ederler. Bu disiplinler arası iş birliği çerçevesinde sosyal çalışmanın sosyoloji ile ilişkisine bir göz attığımızda ise şunları görmekteyiz; sosyal çalışma, sosyal değişimin hızla ortalığı kasıp kavurduğu durumlarda toplumdaki dışlanmış, ekonomik ve sosyal yönden çeşitli risklerle karşı karşıya kalmış birey, aile, grup ve toplulukların sosyal sorunlarını çözmek için sosyolojinin niteleyici açıklamalarına hiç kuşkusuz yönelmek zorundadır. Bu açıdan bakıldığında; sosyoloji ile sosyal çalışma ilişkisi kaçınılmazdır.” (K11)

Sosyolojik düşünmenin “çevreyi anlamak” esasıyla sosyal çalışma ile örtüştüğünü belirten K12, sosyal çalışmanın amaçlarını açıklarken, “çevrenin neye ihtiyacı olduğunun” sosyolojik bakışla daha kolay elde edilebildiğini vurgulamıştır.

“Sosyolojik düşünmenin “çevremizdekileri, onların hasletlerini ve düşlerini, kaygılarını ve acılarını biraz daha iyi anlamayı amaçlamak...” olduğunu kabul ettiğimizde sosyal çalışma mesleğiyle esasında örtüşür. Sosyal çalışma mesleği de çevredekilerin, genel olarak insanların iyilik hallerini geliştirmek, yükseltmek hedefini gütmekte olduğundan çevredekilerin ve genel olarak insanların iyilik hallerinin ne olduğu, onların nelere ihtiyacı olduğu da sosyolojik bakış açısıyla daha kolay elde edilebilir.” (K12)

3.3. Sosyal Çalışmacıların Kuramları Soyut Değerlendirmesine ve Uygulamaya Dâhil Etmesine İlişkin Bulgular

Tablo 3. Sosyal çalışmada kuramları uygulamaya dâhil etme ve kuramları soyut değerlendirme

Alt Temalar	Katılımcı (K)
Sosyal sorunların çözümünde sosyoloji kuramının katkısı	1, 2, 3, 4, 10
Sosyal çalışmanın kendi kuramlarını üretememesi	1, 7
Sosyal çalışmacıların kuramlardan yaralanamaması	1, 3, 5, 7
Sosyal çalışmacıların hangi kuramdan yararlandıklarının farkında olmamaları	4, 12
Sosyal çalışmacıların kuramları soyut bulması	6, 7, 9, 12
Sosyal bilimlere gereken önemin verilememesi	7, 8
Sosyal çalışmanın kendi kuramının olması	7, 10
Kuram-uygulama çelişkisi	11

Çalışmanın bu aşamasında, sosyal çalışmacıların mesleki uygulamalarda kuramları yansıtması durumunun anlaşılması amacıyla katılımcılara “*Bir takım bilim insanları ve alanda çalışan sosyal çalışmacıların, kuramları uygulama alanına dahil etme veya müdahale süreçleriyle ilişkilendirmeye yönelik çekinceleri olduğu ve kurama nadiren başvurdukları iddia edilmektedir. Sosyal çalışmanın yararlandığı sosyolojik kuramların sosyal çalışmacılar tarafından genel ve soyut olarak değerlendirilmesi sizce hangi zorlukları beraberinde getirmektedir?*” sorusu yöneltilerek aşağıdaki bulgular ortaya çıkarılmış ve alt temalar oluşturulmuştur. Bu alt temalara ilişkin veriler Tablo.3 te gösterilmiştir. Aşağıda tüm bu görüşlere ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Araştırma sorusunu geniş bir çerçevede değerlendiren K1, konuya farklı açılardan yaklaşmıştır. Bunlardan ilkinde, sosyal bağlama dikkat çekerek kuramların ülke şartlarına ve yerel değerlerine göre uyarlanmasındaki güçlükleri açıklamıştır.

“Kuramların uygulamaya aktarılması tabiki zor. Şu açıdan çünkü bu kuramlar tamamen batı toplumlarında geliştirilmiş kuramlar. Tamam, yani insan taşıdığı bir takım temel psikolojik özellikleri itibariyle evrensel bir varlık ama sosyal bağlam çok önemli. İnsanın içinde yer aldığı sosyal bağlam çok önemli yani doğrudan o kuramları aktarmak ne kadar bizim toplumumuzdaki insanı tanımlar. Bu biraz tartışma konusu dolayısıyla bu kuramların pek çoğu yabancı kökenli olduğu için biraz batı tipi insan için geliştirilmiş kuramlar. İşte demokraside belli bir mesafeye gelmiş, insan haklarında belli bir düzeye çıkmış toplumlarda bu kuramları doğrudan uygulamak mümkün ama bizim gibi

demokraside biraz daha mesafe kat eden, ilerleme kat eden insan hakları konusunda halen daha bazı sorunları olan ülkede, doğrudan uygulamak mümkün olmuyor.”” (K1)

K1, bu bölümde sosyal çalışmacıların kuramları uygulamada müracaatçının sosyal ve kültürel yapısına göre empatiyi kullanmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca kendini açmayan Türk toplumunda uygulayıcının, müracaatçıyı yönlendirme durumunda kaldığını belirtmiştir.

“O yüzden çoğu zaman alana çıkan sosyal çalışmacılar okulda aldıkları o teorik bilgiden daha çok, biraz kendi yöntemlerini kullanmaya başlıyorlar. Biz hep söylüyoruz mesela görüşme teknikleri dersinde de ifade ediyoruz onu. Empatiyi kullanacaksınız diyoruz, beşinci düzeyde empatiyi kullanacaksınız diyoruz ama şimdi bizim Türk toplumunda özellikle risk kesimi ve eğitim düzeyi düşük insanlarla mülakat ya da görüşme yaparken çok zorlandığını söylüyor öğrenciler. Çünkü kendini açmıyor bizim toplumumuz, ek sorular sormak zorunda kalıyor, biz diyoruz ki mesela onlara genelde açık uçlu soruları kullanacaksınız ama toplumda insanlar kendini ifade etmekte zorlandıkları için, duygularını anlatmakta zorlandıkları için sosyal çalışmacı sıklıkla kapalı uçlu soruları kullanmak zorunda kalıyor, buda öğrendiği teorik bilgiye ters düşüyor. Yâda işte müracaatçıyı konuşturmakta zorlandığı için bu sefer yönlendirici sorular sormak zorunda kalıyor. Dolayısıyla teoriyle saha bu noktada uyum sağlamıyor.”
(K1)

Batı kaynaklı kuramlara atıfta bulunan K1, batı ve Türk toplumunun inanç farklılıklarının ve bireyci-toplulukçu yaşam şekilleri farklılıklarının bireyle çalışmada sıkıntı yarattığını, kuramların işe yaramadığı düşüncesiyle sosyal çalışmacıların kuramdan uzaklaştığını vurgulamıştır.

“Sosyoloji kuramları aktarmada da böyle bir sorun var. Toplumunu değerlendirirken Auguste Comte'dan tutun da sosyolojinin öncülerine baktığımızda genelde batıdaki birtakım şeylerden hareketle kuramlarını oluşturmuşlar. Bir defa inanç farklılığı var; onlarda baskın olan inanç Hristiyanlık, bizde Müslümanlık ikisi arasında bir fark var. İki toplum tamamen birbirinden farklı; inanç noktasında, gelenekleri, görenekleri noktasında mesela biz daha çok kollektif ve toplulukçu bir yapı arz ediyoruz Türk toplumunu olarak; batı toplumu daha bireyci bir yapı arz ediyor. Dolayısıyla yaklaşırken tabiki biraz teoriyi uyarlayarak kullanmak gerekiyor. Bizim toplumumuzdaki bireylerle çalışırken bunda biraz sıkıntı yaşanıyor onu söyleyebilirim. Bu kuramları uygulamaya aktarırken

ne yapıyor insanlar, bu kuramlar bize yaramıyor deyip bu sefer kuramlardan uzaklaşıyor bizim uygulama yapan arkadaşlar.” (K1)

Uygulayıcıların kitap okumadığına dikkat çeken K1, sosyal çalışmacıların kendi usulüne göre bir sosyal çalışma modeli uyguladığını belirtmiştir. Sosyal çevreyi değiştirmede psiko-sosyal müdahalelerde bulunulmadığına işaret eden K1, sorunların boyutlarının görülmesi, sosyal yapının, sorun üreten kaynağın ne olduğunu bilmesi için hedef kitlenin sosyolojik bir fotoğrafının çekilmesinin gerekliliğini açıklamıştır.

“Birde hani okumuyor bizim sahada uygulama yapan arkadaşlar; çok nadir yani belki yeni mezunlar okuyordur ama eskiler çok da ihtiyaç duymuyor okumaya daha doğrusu müracaatçılarla. Biraz şu usulle çalışıyorlar onlardan gerekli bilgileri alıp hemen bir an önce bir sosyal hizmet modelini uygulamaya bakıyorlar. Birebir onun yaşadığı sosyal çevreyi değiştirmeye yönelik hem psikolojik hem de sosyolojik müdahalelerde bulunmuyorlar, bu ihtiyacı tam hissetmiyorlar. Aslında ne yapılabilir mesela diyelim ki risk grubu bir mahallede sürekli müracaat ediliyor, suça sürüklenen bireyler var, madde kullanan bireyler var, aile içi şiddet çok yaygın, boşanma çok yaygın, şimdi böyle mahallelerde sadece bireyle çalışma yeterli olmaz, oranın da bir sosyolojik fotoğrafının çekilmesi gerekiyor. Hedef kitlenin büyüklüğünü görmek gerekiyor. Sorunlarının boyutlarını görmek gerekiyor. Ya da sosyal yapıdan kaynaklanan, sürekli sorun üreten yapının ne olduğunu analiz etmek gerekiyor.” (K1)

K1, sosyal çalışmacıların kuramları topluma uygulamada ön yargılı davranmalarının nedenlerinden birinin de, kuramların batı kaynaklı oluşunu gerekçe göstermiştir. Buna göre K1, sosyal çalışmacıların ve akademisyenlerin bir araya gelip Türk toplumunun yapısına, sosyal bağlamına uygun kuramları üretmesi gerekliliğini önermiştir.

“Sosyolojik kuramlar çok işlerine yarayacak ama alanda çalışanlar maalesef çalışmalarında pek de kuramı kullanmıyorlar. Yani kullanmama nedenlerinden bir tanesi bu olabilir; kuramların tamamen batıda üretilmesi bizim toplumumuza doğrudan uygulanamayacağıyla ilgili bir ön yargı olması, çalışanlarda o kuramlara karşı bir önyargı var açıkçası. Çünkü bizim toplumumuzu tanımlamıyor şeklinde ifade ediyor genelde alanda çalışanlar, dolayısıyla kuramlara aktarmada ben zorluk yaşanacağını düşünüyorum. Nasıl olabilir; akademisyenlerle uygulayıcılar bir araya gelir yani sosyal hizmet uzmanları bir araya gelir, Türk toplumunun sosyal bağlamını da dikkate alarak

bu kuramları bizim toplumumuza uyarlamaya çalışırlar. Ya da yeniden test ederler bu kuramları uzun vadeli boylamsal araştırmalar yapılarak bu kuramların biraz Türk toplumun sosyal yapısına uygun hale getirilmesi gerekir diye düşünüyorum.” (K1)

Sosyal çalışmanın kendi kuramlarını üretmediğini belirten K2, bunun bir yandan istifade olarak avantaj sağlarken, diğer yandan mesleğe dezavantaj sağladığını belirtmiştir.

“Sosyal çalışmanın en büyük zorluğu bizatihi kendi kuramlarını müstakil olarak üretmemesidir. Bundan dolayı başta sosyoloji olmak üzere diğer bazı ilim dallarından istifade etmektedir. Bu bir bakıma avantajken, başka bir taraftan olaya yaklaştığımızda dezavantaj gibi durmaktadır. İlimlerin kendi aralarında ilişki ve iletişimden dolayı bilgi, metodoloji ve kuram alışverişi normalken, diğer taraftan kendi kuram, olgu ve teorisini oluşturma konusunda müstakil olması gerekliliğinden hareket edersek, bu durumda dezavantajdan bahsedebiliriz. “(K2)

K3, Sosyolojiye, bedeni olmayan kafa; sosyal çalışmaya ise kafası olmayan beden benzetmesi yaparak, sosyolojik bakış açısını kullanmayan sosyal çalışmacıların sahada etkili olamadığını belirtmiştir. Ayrıca sosyal çalışmacıların herhangi bir yaklaşımla müdahale etmesinin karşılaşılabilecek bir durum olmadığını, sosyolojik alt yapının sosyal çalışma bakış açısına katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

“Sosyal çalışmacıların sosyolojik perspektifleri iskalamış olması kendi saha çalışmalarında yavanlık ve körlüğü beraberinde getirmektedir. Bir yerde karşılaştığım bir benzetme şu şekildeydi: Kafası olmayan beden ve bedeni olmayan kafa. Sosyoloji bedeni olmayan kafa; sosyal çalışma kafası olmayan beden gibi değerlendirilebilir. Bu minvalde sosyal çalışmacıların doğrudan doğruya “filanca yaklaşımla bir olaya yaklaşıyorum” diyerek sosyal hizmet müdahalesinde bulunması çok karşılaşılabilecek bir durum değildir. Ancak arka planda işleyen ve dahi sosyal çalışmacının kendisinin de bizzat farkında olmadığı bir sosyal çalışma perspektifi, sosyolojik bir altyapıyla kendisinde bulunabilir.” (K3)

Kuramların soyut kaldığına katılmayan K4, sosyal çalışmacıların olayları ele almada kuramlardan yararlandıklarını, ancak hangi kuramdan yararlandıklarını bilmediklerine dikkat çekiyor. Ayrıca kuramların sistem yaklaşımında ve aile danışmanlığı uygulamalarında görüldüğünü eklemiştir.

“Özellikle bazı alandaki çalışmalardan örnek vermek daha yararlı olabilir. Sosyal çalışmacılar, meslek elemanları kuramları düşünmeden bazen hareket edebiliyorlar ya da farkında olamadan aslında bu kuramlardan yararlanabiliyorlar ancak hangi kuramdan yararlanıyorsunuz dediğinizde belki yanıt veremeyebilirler. Ancak kesinlikle bakış açısı ve olayı ele alma noktasında soruna çözüm üretme konusunda bu kuramları kullandıklarını söyleyebiliriz. Dolayısıyla bunların soyut kaldığını söylemiyorum ve katılmıyorum, uygulandığını düşünüyorum; belki hangi yaklaşım hangi perspektiften yaklaştığımızın farkında değiliz ama alanda sitem yaklaşımı içindeki uygulamalarda bunu görebiliriz ya da aile danışmanlığında bunu görebiliriz veya da özellikle hangi model yaklaşımda bunun farkında değildir. Bundan yaralandığımızı ve soyut olmadığını yine alana katkı sunduğunu söyleyebilirim.” (K4)

K5, bu soruda birçok konuya dikkat çekmiştir. Bu konunun genel olarak sosyal bilimlerin sorunu olduğunu; uygulamanın kuramdan hızlı geliştiğini, uygulamayı yakalamada kuramsal bilgi eksikliğini, mevzuatın anlaşılmasını, kuramların yabancı kaynaklı olmasını ve kuramları uygulayabilmek için toplumsal değişimle desteklenmesi gerektiğini açıklamıştır.

“Bu durum sadece sosyal çalışma alanının değil, genel olarak sosyal bilimlerin temel problemidir. Sosyal bilim alanında pratik teoriden daha hızlı gelişmekte ve alandaki gelişmeleri ve uygulamaları yakalamada teorik bilgi eksikliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kuramsal bilgi eksikliği mevzuatın anlaşılmasında ve uygulanmasında da eksikliklere yol açmaktadır. Kuramların yabancı menşeli olması da kültürel çatışmalara yol açmaktadır. Kuramları alanda uygulanabilmesi için her toplumun sosyal hareketliliği tarafından desteklenmesi veyahut şekillendirilmesi önemlidir. Aksi takdirde sürekli yasaların yaşama geçirilmesini konuşmaktan öteye geçemeyeceğiz.” (K5)

Kuramları soyut bulan K6, sosyal çalışmacıların uygulamada kuramları iş yükü, yararlanıcının sosyal durumu gibi nedenlerle uygulayamadıklarını açıklamış ve kuramların önemini, yol almak için bir rehber olduğunu belirtmiştir.

“Öncelikle burada sosyal çalışmacılar kuramları kullanıyorlar mı ki bunu sormak lazım. Ben şahsen çalışma yıllarımda bununla hareket etme idealindeydim ancak çalışma koşulları, birçok dosya yükü, bitmeyen işler, yetiştirilmesi gereken raporlar var ve insanlara cevap vermek bir şekilde sizi aşındırıyor. Yani ben köyden gelen yardıma

muhtaç bir teyzeye elbette şu anda nasıl hissediyorsunuz, şu anda içinde bulunduğunuz durumdan kurtulmak için ne yapmak isterdiniz anlamında duygularını anlatmasına yönelik sorular sorsam, yani bilişsel yaklaşısam, bana ne diyor bu kadın diye bakmaz mı. Ben şahsen kuramların soyut bulunduğunu düşünüyorum. Birazda burada bunları uygulamak için yeterli alt yapı olsa amenna. Tabiki kuram çok önemlidir, adeta rehberdir nasıl yol alman gerektiğini öğretir.” (K6)

K7, sosyal çalışmanın kendi kuramlarını oluşturma yetkinliğine dikkat çekmiştir. Kuramları uygulamaya aktarma savını bilimsel değerlendirmekten çok, ön yargı teşkil ettiğini belirten K7, sosyolojik kuramların genel ve soyut olarak değerlendirilmesinin müdahaleyle ilgili kararlarda zorluk yaşatacağını ifade etmiştir.

“Sosyal çalışma bir bilim ve sanat dalı olarak kendi kuramlarını geliştirme ve uygulayabilme yetkinliğine sahiptir. Ancak bir sosyal çalışma uygulamasının bir kuramdan/kuramlardan yoksun ya da kuramı/kuramları müdahale süreçlerinde uygulamada çekinceleri olduğu savı gerçekçi/bilimsel bir değerlendirme olmaktan çok, önyargılı yaklaşım olarak değerlendirilebilir olduğu kanısındayım. Ancak uygulamada birçok kuramın verilerinin birlikte, gereksinim duyuldukça bir sentez içinde kullanılabilirdiği uygulamalar olabilmektedir. Sosyal çalışmacıların yararlandıkları sosyolojik kuramların genel ve soyut olarak değerlendirilmesi müdahale edilecek alanlarla ilgili doğru kararlar almada zorluklar yaşatabilir.” (K7)

K8, sağlıklı toplum inşa etmede sosyal bilimlerin yaşamsal değerinin bilinmediğini işaret ederek, buna gereken önemin verilmemesinin disiplinlerarası çalışmalarda güçlükler getirmesinin yanı sıra; mevzuatın yetersizliği, meslek elaman sayısının yetersizliği ve nicelik, nitelik ve yetkinliğin eksikliği gibi çeşitli noktalara dikkat çekmiştir.

“Burada, ülkemiz gibi ‘sosyal bilimlerin’ sağlıklı bir toplum inşa etmede yaşamsal önemi-değerinin tam anlaşamadığı ve gereken yüksek değer verilmediği ülkelerde ‘disiplinlerarası’ etkili çalışmaların yapılabilmesindeki güçlüklerin yanında; sosyal hizmet gibi uygulamalı-sorun çözmeye yönelmiş disiplinlerin mevzuat gücünün yetersizliği, meslek elemanı sayısının, nicelik-niteliğinin-yetkinliklerinin eksikliği/güçsüzlüğü nedeniyle büyük sorunlar bulunmaktadır.” (K8)

K9, soruya katılarak, özellikli eğitimin gelişmemesine ve uygun modeli uygulamanın özenli bir çalışmayı gerektirdiğine dikkat çekmiştir.

“Ben bu ifadelere katılıyorum. Sosyal çalışmacılar kuramsal değil, müdahale ve çözüm odaklı çalışmaktadırlar. Bunu genellikle klinik sosyal hizmette görebiliriz. Ülkemizde sosyal hizmet bölümlerinde özelliikli eğitim gelişmemiştir. Sosyal çalışmacılar vakaları bir an önce geniş bir açıyla ele alarak sonlandırmak durumunda kalmaktadırlar. Çünkü iş yükleri çoktur. Bir müracaatçıya psiko-sosyal destek uygulamak için, bir modeli uygulamak disiplini çalışmayı ve verimli bir zamanı gerektirir.” (K9)

Sosyal çalışma mesleği ve disiplininin kendi bilgisinin yanı sıra, diğer bilimlerden elde edilen bilgileri de kullanarak mesleki uygulamalarını gerçekleştirdiğini belirten K10, kuramsız hedefe ulaşma riskinin düşük olduğunu, sosyal çalışmanın bu yönde müdahaleler geliştirmeye odaklanması gerektiği önerisini sunmuştur.

“Kuramlar, bilimsel bilgilerden elde edilen ancak tamamen gerçekleşmemiş olan bilgilerden oluşmaktadır. Uygulama ise, durumu belirleyip eyleme geçmeyi gerektiren tüm süreçleri ifade eder. Sosyal çalışmanın uygulama yönü, sorunların ortadan kaldırılması açısından belirleyicidir. Bu açıdan sosyal çalışma disiplini ve mesleği; kendi araştırma yöntemleriyle elde ettiği bilgileri, sosyal çalışma mesleğini icra eden uzmanların deneyim ve sezgilerinden elde ettiği bilgileri ve diğer bilimlerden elde ettiği bilgileri kullanarak mesleki uygulamalarını gerçekleştirir. Elde ettiği bilgilerden biri de hiç kuşkusuz kuramlardır. Unutulmaması gereken esas, kuramsız bilim pusulasız bir gemi gibidir; hedefe ulaşamama riski, ulaşma şansından düşüktür. Sosyal çalışma bilimi, kuram ve uygulamaları olan bir disiplindir; sosyal çalışmacılar bu gerçeği göz ardı etmeden müdahaleler geliştirmeye odaklanmalı ve kendilerini bu yönde geliştirmelidirler.” (K10)

Kuram ve uygulamanın çelişmesine değinen K11, bu durumlarda meslek elemanlarının suçu kurama atmadan önce kendilerini sorgulamaları gerektiğini, doğru kuramı uygulayıp uygulamadığını değerlendirme yapmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca meslek elemanlarının kuram-uygulamayı bilimsel değerlendirme yaparak sonuca ulaşabileceğini belirtmiştir.

“Sosyal çalışmada uygulamalar ve kuramların çelişmesi olasıdır. Çünkü kuramlarda bir miktar doğrulanmamış hipotez niteliğinde bulunan bilgiler söz konusudur. O hâlde bir uygulamada, olumlu bir netice alamadığınız durumlarda kullandığınız kuram ile uygulamanın çeliştiğini görebilmeniz söz konusu olabilir. Böyle bir çelişki ile karşılaşıldığında kolaycılığa kaçıp suçu kurama yüklemeyen önce, meslek

elemanları ciddi bir değerlendirme yapıp kendilerini de sorgulamalıdır. Seçtiğimiz kuramı doğru seçip seçmediğimizi, kuramın geçerliliğiyle ilgili değerlendirme yapıp yapmadığımızı göz önünde bulundurmalıyız. Ya da uygulamada karşılaştığımız kuramın dışında ortaya çıkan birtakım sorunlar yüzünden uygulamamızın başarısız olup olmadığını da incelemeliyiz. Kuram-uygulama bilimsel bir değerlendirme sonucu ortaya çıkarsa sosyal çalışma meslek elemanları başka kuramları kullanmaya ya da birden fazla kuramı aynı uygulamada kullanarak sonuç almaya çalışmalıdırlar.” (K11)

K12, kuramların insan yaşamındaki yerini açıklayarak, kuram dilinin soyut olduğunu, aslında sosyal çalışmacıların kuramları farkında olmadan kullandıklarını vurgulamıştır. Ayrıca sosyolojik kuramlar olmadan verilen hizmetin yetersiz kaldığını, kuramların birçok yolla uygulayıcıya ulaştığını ifade etmiştir.

“Sosyolojik teoriler, hayatın olağan akışını insanların yaşamı üzerinden bize aktarır. İnsan topluluklarının, toplumların, kültürün işleyiş mekanizmalarını bize verir. Teoriler dili itibarıyla soyuttur lakin uygulayıcılar ve meslek elemanları teorileri farkında olmadan kullanır (bilgilerini, varsayımlarını, hipotezlerini, araştırma sonuçlarını). Sosyal çalışmacılar teorileri ve iddialarını okumasa bile onlar kulaktan kulağa, medya üzerinden, popüler kitaplar üzerinden dolaşımdadır. Farkına varmadan teorilerin iddialarına ulaşırlar. Son olarak, teoriler -ister sosyolojik ister diğerleri- hayatın gerçekleriyle sosyolojik teoriler ise sosyal yaşamın gerçekleriyle ilgilidir ve bize sosyal yaşamı ve sosyal çevreyi anlamamız için yol açıcı, ufuk açıcı deneyimler sunar. Bunlardan haberdar olmazsak ya da kayıtsız kalırsak hizmet verdiğimiz kitleye hizmetimiz de eksik kalır. Benim iddiam, öyle ya da böyle teoriler kendini birçok yolla bize ulaştırır, kendinden haberdar eder.” (K12)

3.4. Sosyal Çalışma Müdahalelerinde Doğaçlama, Kişisel Değer ve Tutumların Uygulamaya Aktarılmasına İlişkin Bulgular

Tablo 4. Sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama, kişisel değer, tutumların katkısı

Alt Temalar	Katılımcı (K)
Sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama çalışılması	1, 4, 6, 9
Kişisel değer ve tutumların arka plana atılması, yansıtılmaması	1, 2, 5, 6, 9
Kişisel özelliklerin sosyal çalışma becerilerinde kullanılması	1, 4
Müracaatçıların kültürel bağlamlarına dikkat edilmesi	1, 3
Etik değerlere ve kodlara dikkat edilmesi	6, 7
Kuramsal bilgi ve kültürel değerlendirmenin harmanlanması	8, 12

Bu bölümde sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama, kişisel değer ve tutumların uygulamaya aktarılması konusunun anlaşılması üzerine katılımcılara “*Sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama, kişisel değer ve tutumların uygulamaya aktarılması konusundaki düşünceleriniz nelerdir?*” sorusu yöneltilmiş, ulaşılan bulgulara göre alt temalar oluşturulmuştur. Bu alt temalara ilişkin veriler Tablo.4 te gösterilmiştir. Ayrıca aşağıda tüm bu görüşlere ilişkin bulgular bulunmaktadır.

K1, soruya ilişkin çeşitli bakış açılarını ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. K1, sosyal çalışma müdahalelerinin bütün müracaatçılar için genel bir şablonu olmadığını, mesleki tekniklerden ziyade doğaçlama gitmeyi de zorunlu kıldığını belirtmektedir. Ayrıca her vakanın kendine özgü olması sebebiyle, yaklaşımın ona göre gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

“Bizim mesleğimiz insanla çalışmayı gerektiren bir meslek yani insana dokunmayı gerektiren bir meslek olduğu için ister istemez doğaçlama çalışmak zorundasınız. Şöyle bir şey yok; sosyal hizmette yani bütün müracaatçılar için uygulanacak genel bir şablon yok elimizde. Biz ne yapıyoruz sosyal hizmet müdahalesini her müracaatçının kendi öyküsü üzerinden kurguluyoruz, buda bizi ister istemez biraz kendi değerlerimizi katma ya da biraz mesleki teknikleri bir kenara bırakıp doğaçlama gitmeyi zorunlu kılıyor mesleğimiz. Çünkü niye her insanın diyelim ki aile içi şiddet vakalarını düşünecek olursak -tamam herkes aile içi şiddete uğruyor sonuçta- müracaatçıya sunacağımız sosyal hizmet modelleri de sınırlı ya sosyo ekonomik destekle bulunduğu sosyal çevrede kalmasını sağlarız ya da kadın konuk evine gitmesiyle ilgili işlem yaparız ona. Şimdi bu yüzlerce defa aile içi şiddet mağduru kadınları kadın konuk evine yerleştirmiş olabiliriz ama her

gelen vaka kedine özgü oluyor ve kendine özgü dinamikleri oluyor, kendine özgü farklı riskler yaşamış oluyor dolayısıyla her müracaatçının, bizim ona karşı yaklaşımımızı yeniden gözden geçirmemiz gerekiyor.” (K1)

K1, kişisel inançları ve değerleri ile bağdaşmayan vakalarda, sosyal çalışmacıların profesyonelliğinin devreye girdiğini, kişisel değerlerini arka plana attığını belirtmektedir. Sosyal çalışmacı ayrıca kişisel farkındalığını kullanarak müracaatçının yararlanması gereken hizmet modelini objektif bir şekilde yararlandırması gerektiğini ifade etmiştir.

“Ve burada muhtemelen herkesin kişisel değerleri orda devreye giriyor ama ne yapıyoruz profesyonellik gereği kişisel değerlerimiz biraz daha arka plana atmaya çalışıyoruz. Diyelim ki fuhuşu meslek edinmiş bir müracaatçı olabilir. Siz kişisel açıdan hani inançlarınız gereği diyelim ki fuhuşu kabullenmezsiniz, kendi akraba çevrenizde ve kendi ailenizde böyle bir kadın olsa ona vereceğiniz tepki çok farklı olurdu. Onunla görüşmeyi reddedebilirsiniz, onu dışlarsınız hatta ona karşı aşağılayıcı tavır sergileyebilirsiniz ama şimdi bu kadın sizin müracaatçınız olduğu zaman bu kişisel değerlerinizi adeta arka plana atıyorsunuz. Tamamen orda profesyonellik devreye giriyor. Ama tabii bir parça içinizde ona karşı bir şey olabilir, biz ona karşı aktarım da diyoruz. Ona karşı bir soğukluk olabilir ona karşı itici davranıyor olabilirsiniz yani bu sizin elinde olmadan ortaya çıkan bir tavrınız olabilir. Ama burada da sosyal çalışmacı işte kişisel farkındalığını kullanacak mesleğimizde diyoruz ya kişisel farkındalık çok önemli, hangi zayıf yönünün orda müracaatçıyla çalışırken kendisini zor durumda bırakacağına farkında olursa sosyal çalışmacı, orda iste profesyonel olduğunu düşünerek müracaatçının yararlanması gereken hizmet modellerinden onu objektif bir şekilde yararlandırmaya çalışır. Ama diğer türlü kişisel değerlerini katarsa o müracaatçıyı reddedebilir yani ya da o hizmet modellerinden yararlandırma konusunda çok zorlayabilir onu; hatta tersler dışlayabilir hiçbir hizmet modelini ona uygun görmez bu şekilde müracaatçıya zarar da verebilir. Dolayısıyla burada biraz mesleki değer ve tutumlarını arka planda tutması gerekiyor.” (K1)

Mesleki beceriye dikkat çeken K1, merhamet duygusu ve olumlu koşulsuz kabul ile öğrencilerin bunu görüşme becerilerinde kullanabileceklerini açıklamıştır.

“Ama şunu söyleyeyim biraz mesleğimizde çalışırken böyle kişinin kendi becerilerini de işin içine katması gerekiyor. Öğrencilerde de bunu görebiliyoruz. Bazı öğrenciler diyelim ki merhamet duygusu çok ağır basıyor bunu ne yapabilir çok kendini

zaafa düşürmeden bu merhamet duygusuyla müracaatçıları olumlu koşulsuz kabul dediğimiz şeyi de yapabilir, onlara hiçbir şekilde ön yargıyla yaklaşmayan geçmişte ne yaparsa yapsın onları kabul edebilir. Onlara sorunların çözümü noktasında ilgiyle yaklaşabilir ve samimi yaklaşabilir ona; diyelim ki ön plana çıkan o merhamet duygusunu görüşme becerilerinde çok rahatlıkla kullanabilir. Doğaçlama yapıyoruz; şunu söyleyeyim yani her zaman görüşme tekniklerinde tabi bu eğitimi alıyor bütün bizim öğrencilerimiz sosyal hizmet öğrencileri okul yıllarında ama sahaya çıktıklarında kendi iletişim becerilerini de kullandıklarını düşünüyorum. Biraz doğaçlamada çalışıyorlar. Hep teknik ağırlıklı çalışmıyorlardır muhtemelen.” (K1)

K1, sosyal çalışmacıların müdahale süreçlerinde durumun ciddiyetine göre o anda süreçleri atlayabileceğini, insiyatif kullanarak kararlar alması gerekebileceğini müracaatçının yararı için mümkün olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca sosyal çalışmacının doğaçlama çalıştığını ancak aile danışmanlığında veya bireysel danışmanlık almaya gelenlerle sosyal çalışma müdahalelerini kullandıklarını ifade etmektedir.

“Bir sosyal hizmet müdahalesini yapılandırırken yedi aşamayı düşünerek yaptıklarını ben düşünmüyorum, yani o yedi aşamayı muhtemelen doğaçlama bir şekilde kullanıyorlardır. Hani şunu demiyorlardır ben şu anda tanışma ve bağlantı kurma aşamasındayım, şimdi planlama aşamasına geçiyoruz, şimdi müdahaleye geçiyoruz gibi süreçleri tamam arka planda bu süreçler vardır ama bunu sosyal hizmet uzmanı biraz görüşmenin akışına bırakarak yapıyordur; muhtemelen hani bir anda diyelim ki bağlantı kurup direk müdahaleye geçiyordur planlamayı atlayarak. Çünkü bazı müracaatçılarda acil çözüm bulmak gerekiyor; diyelim istismar vakasında hiçbir şey düşünmeden o anda düşünmeden çocuğun güvenliğini sağlama adına hemen çocuğu acilen korum altına alman gerekiyor, daha sonra planlama yapmak gerekiyor. Bazen buda bizim mesleğimizde biraz böyle vakalarında ne zaman geleceği hani yaşadıkları risklerin düzeyinin ne olacağını biz bilmediğimiz için bazı vakalarda doğrudan sosyal hizmet uzmanının o süreçleri atlayarak, insiyatif kullanarak daha doğrusu, acil kararlar alması gerekiyor. Burada tamamen doğaçlama çalışıyor sosyal çalışmacı. Çünkü orda söz konusu olan müracaatçının güvenliği yani şahsi güvenliği, beden ve ruh sağlığının korunması. Şimdi bunlar öncelik olunca ister istemez teknik biraz daha arka planda kalıyor ama onun dışında tabiki böyle aile danışmanlığı gibi ya da bireysel danışmanlık almaya gelen müracaatçılarla tamamen sosyal hizmet müdahale tekniklerini kullanarak

ya da psikolojik müdahale tekniklerini kullanarak aile danışmalığı müdahale tekniklerini kullanarak çalıştığını söyleyebiliriz.” (K1)

K2, kişisel değer, tutum ve doğaçlamaya yönelik tutumların uygulamalarda istenmeyen bir durum olarak ve bunun sahaya veya kişiye yansıtılmamasının profesyonellikle alakalı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca sosyal çalışmacının müracaatçı ile fikir birliği olumlu yansırken, farklılık durumunda gerilime neden olabileceğini, özellikle farklılıkların bulunduğu bir ortamda değer yargılarının mümkün mertebe yansıtılmaması gerektiğini açıklamıştır.

“Kişisel duygu, değer ve tutumların bilimsel uygulamalara dahil edilmesi genellikle istenmeyen bir durumdur. Bu genel geçer bir doğru olarak kabul görmektedir. Bununla birlikte insani ilimler başta olmak üzere bu çok mümkün gözükmemektedir. İnsanın mutlak anlamda objektif olması ve duygu-düşüncelerini sahaya ya da kişiye yansıtılmaları her zaman söz konusu olmamaktadır. Bu biraz da profesyonellikle ilgilidir. Bazen ise müracaatçı ile duygu, düşünce birlikteliği açılarından hareketle bu yakınlık olumlu yansırken eğer ortada farklılık varsa bu durum gerilime neden olmaktadır. Değer yargılarımızı mümkün mertebe yansıtılmamız gerektiğini düşünmekteyim. Bunun özellikle farklılıkların arttığı durumlarda daha fazla gerekli olduğu görülmelidir.” (K2)

Kuramları gözdeki gözlüğe benzeten K3, şeylere kuramlar olmadan bakmanın mümkün olmadığını, anlık uygulamalarla değer kazandığını ifade etmiştir. Ayrıca müdahale sürecinde sosyal çalışmacının kültürel bağlamına dikkat etmemesinin müracaatçının değerlerine uzaklaşmasına sebep olduğunu açıklamıştır.

“Kuramların oldukça soyut şeyler oldukları kabul edildiğinde pratik açısından anlık uygulamalar daha değer kazanmaktadır. Ancak kuramlar gözdeki gözlük gibidir. Şeylere kuramlar olmadan bakılması mümkün değildir. Sosyal çalışmada kontektsten bağımsız bir müdahale sürecinin anlamı yitirmesi söz konusudur. Anlam kendi bağlamında ifşa olur. Bağlamı ise kültürel ortam olarak görmek mümkündür. Sosyal çalışmacının kültürü görmezden gelmesi anlamı kaçırmasına ve doğal olarak müracaatçının değerlerine uzaklaşmasına sebep olur.” (K3)

K4, bireyle sosyal çalışmaya dikkat çekmiştir. Mesleğin ilk uygulama alanının gönüllü ve empatiye önem veren bireylerden oluştuğunu, dolayısıyla bireysel özelliklerin

önemini vurgulamıştır. Buna, Hacettepe’de öğrenci alımında sınav yeterliliğinin dışında, sözlü mülakatlarda bireysel özelliklere dikkat edildiği örneğini vermiştir.

“Şimdi sosyal hizmet, bireylerle çalışan ve aynı zamanda bireylerle başlayan bir meslek olmuştur. Geçmişten günümüze ilk uygulama alanı bireylerde oldu ve ilk uygulayıcılarda gönüllü bireylerdi ya da dernek ve vakıflar yoluyla gelişme sağladı. Bu anlamda bu alana kayan gönüllü bireylerin empatiye önem veren bireyler olması ya da bir sorun olduğunu fark eden ve bunun için bir şeyler yapılması gerektiğini noktasındaki yaklaşımları sebebiyle değerlendirilebilir. Bu konuda bireysel çabalar ve bireysel özellikler çok önemlidir. Bilirsiniz ki Hacettepe’de öğrenci alımında üniversiteye öğrenci kabulünde, sözlü mülakat söz konusuydu. Dolayısıyla burada sadece mesleğin ya da sınavların yeterliliğini sağlamak ve sahip olmak yetmiyor aynı zamanda kişisel özellikleri de gerektiren bir meslek de önemlidir.” (K4)

K4, doğaçlamanın ve kişisel değerlerin işe yaradığını öğrencileriyle yaşadığı bir aktivitede fark ettiğini, bunun meslek adına çok yararlı olduğunu belirtmiştir. K4, sınavda başarılı olmanın her şey olmadığını, empati yeteneğinin çok şeyi ifade ettiğini, bunu aileyle çalışma uygulamasında gördüğünü anlatmıştır. Meslekte tükenmişliğe de dikkat çeken K4, kişisel özelliklerinin yatkınlığı sebebiyle kendi değerlerini arka plana atma ve etik karar alma sürecinde sorun yaşandığını ifade etmiştir.

“Doğaçlama kişisel değerler ve tutumlar çok önemli olabilir. Özellikle doğaçlama işimize çok yarıyor ve gerekli olduğunu düşünüyorum. Bunu öğrencilerden de fark edebiliyoruz mesela buraya bir Afgan aile gelmişti hatta grup demek daha doğru olur. Burada bizim öğrenciler bir şeyler yapmaya çalıştılar ve bir araya gelip okulda güzel vakit geçirmek adına okula davet ettiler. Şunu fark ettim ki başarılı olmak yetmiyor; başarılı öğrenci olarak gördüklerim arka planda kaldı aslında sınavda başarılı değil ama orada iletişim olarak, eğlenme, oyun ve empati konusunda doğaçlamanın daha başarılı olduklarını fark ettik. Doğaçlama ve kişisel özellikler meslek adına çok yararlıdır. Bu sebeple de zaten meslek uygulamalarında çalışan meslek elemanlarının bir kısmı çok kısa sürede tükenmişlik yaşamaktadır. Biz bunu şuna dayandırabiliriz aslında, kişisel özelliklerin ve değerlerin de buna yatkın olamamasını buna dayandırabiliriz. Tükenmişliğiyle de bağlantılandırabiliriz. Diğer şekilde de kendi değerleri ve tutum noktasında da yine sorun yaşayabiliyorlar. Gerçek anlamda kendi değerlerini arka plana alıyor mu, etik karar verme noktasında bunları hiçe sayıyor mu bunlar çok önemli ve buda bir başarıdır. Meslek elemanları kendi değerlerini, özelliklerini ve eğilimlerini arka

plana alıp uygulamalarında etik ve doğru karar alabiliyorlar mı buda kendi kişisel özellikleri ve doğaçlama ile alakalıdır. Aslında kişisel özelliklerinde mesleği tamamlayıcı etken ve rol oynadığını söyleyebiliriz.” (K4)

Sosyal çalışma müdahalelerinde dikkat çeken K5, kişisel değerlerin mesleki çalışmaların önüne geçmemesi gerektiğini açıklamıştır

“Sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama kaçınılmaz olmakla birlikte, kişisel tutum ve değerlerin meslek etiğinin önüne geçmesi engellenmelidir. Önemli olan dezavantajlı durumda olan bireylerin dezavantajlılık halinin giderilmesinde gerekli mesleki çalışmaların önüne kişinin değer yargılarının geçmemesidir.” (K5)

K6, müracaatçılara karşı etik davranma gerekliliğini açıklamıştır. Türkiye’de mevcut farklı yaşam şekillerine dikkat çelen K6, sosyal çalışma mesleğinin sosyal adaleti, eşitliği esas alan boyutuna dikkat çekmiş, şahsi değerlerin iş hayatına yansıtılmaması, profesyonel yaklaşılması gerektiğini açıklamıştır.

“Evet, bu mesleki eğitimin yanı sıra biraz da şahsi özelliklerle, yeteneklerle alakalıdır diye düşünüyorum. Kim hangi inançtan ve görüşten olursa olsun müracaatçıya kendi fikirlerimizi değerlerimizi aktarma konusunda etik davranmalıyız. Tabi mesleğin ilk ayları zor geçer, fazlasıyla zor durumda olan insanları hikâyelerinden etkilenilir. Sosyal hizmet insan haklarına dayalı, sosyal adaleti eşitliği esas alır, bunlara önem verir. Sosyal çalışmacı hangi görüşü benimserse benimsesin zaten Türkiye’de sağ sol görüşler, dindar laik gibi, muhafazakâr gibi çeşitli sınıflamalar olduğu için bunlar sadece sosyal hayatta değil kişilerin iş hayatlarında da yansıtılıyor. Bu konuda ben bunların yansıtılmaması gerektiğini, doğaçlama gidilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bir ateist, bir gey bireyle çalışırken, sen şusun sen busun ben bu görüşü tasvip etmiyorum bu insanla çalışmak istemiyorum diyemezsin. Bu bağlamda ben olaya profesyonel yaklaşılmasının önemli olduğunu düşünüyorum.” (K6)

K7, sosyal çalışma müdahalelerinde kişisel değer ve tutumlar konusunda öğrencilere uygulamada profesyonel yaklaşılması hususuna dikkat çekildiğini, mesleki deneyim arttıkça mesleki katkıların olabileceğini ve bunların etik kodlar çerçevesinde düşünülebileceğini ifade etmiştir.

“Sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama, kişisel değer ve tutumların uygulamaya aktarılması konusunda, eğitim-öğretim ve staj/uygulamalar sırasında sıklıkla dikkat çekilmekte ve meslek elemanının profesyonel yaklaşımını olumsuz yönde

etkileyecek, önyargı oluşturacak, yanlı/yüklü özellikler olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Ancak mesleki deneyim arttıkça, meslek elemanının deneyim ve donanımına dayalı, kişisel mesleki katkılar da olabilecektir. Ancak bunların da mesleki etik kodların dışında düşünülmemesi gerekir.” (K7)

Eklektik bilgi temelini rehberliğine dikkat çeken K8, birey-aile-toplum sorunlarına, kuramsal bilgi ve kültürel faktörleri etkili bir şekilde harmanlayarak, başarılı çözüm denemelerinin söz konusu olacağını açıklamıştır.

“Bu açıdan rehberimiz, sosyal çalışmanın “eklektik bilgi temeli” olmalıdır; bu kuramsal bilgilerin derinliğinin, kültürel faktörlerin avantajlı yönlerini vb. etkili/başarılı biçimde harmanlayarak, her düzeyde çok başarılı-stratejik uygulamalar ve birey-aile-toplum sorunlarını çözebilme denemeleri söz konusu olabilir.” (K8)

Sosyal çalışmada profesyonel yaklaşıma dikkat çeken K9, müracaatçıya kişisel değer ve tutumların yansıtılmasının güven zedeleyeceğini belirtmiştir. Ayrıca herhangi bir vakada doğaçlama yaklaşımın yardımcı bir unsur olduğunu açıklamıştır.

“Sosyal çalışma uygulaması profesyonel yaklaşımı gerektirir. Müracaatçıya, ona herhangi bir aşırı duygu durumunu göstermek, müdahalede ve güven oluşumunda sıkıntılar yaratır. Örneğin karısına şiddet uygulayan, alkol ve öfke kontrolü tedavisi gören bir vakaya veya sizin yaşam ve dini inançlarınızla bağdaşmayan bir müracaatçıya profesyonel, aynı zamanda doğaçlama yaklaşmanız gerekmektedir. Ayrıca müracaatçıların içerisinde bulunduğu kültürel değerlere göre doğaçlama tam da bu noktada büyük bir yardımcı unsurdur.” (K9)

Doğaçlama ve kültürel değerlendirmenin teorinin dışında olmadığını vurgulayan K12, lisans mezunu bir sosyal çalışmacının kuramsal bilgi sahibi olduğunu, kuramdan faydalanmayan uygulamanın STK'nın gönüllü faaliyetinden farklı olmadığını konusunda örnek vermiştir.

“Doğaçlama ve kültürel değerlendirmeler teorilerin dışında değildir. Sosyal çalışmacı en azından üniversite mezunu olarak teorik bilginin hamuruyla yıkanmıştır öyle ya da böyle. Teoriden faydalanmayan uygulama, bilimsel değildir, herhangi bir STK'nın yaptığı gönüllü faaliyettir ancak.” (K12)

3.5. Sosyal Çalışmanın “Uygulanmış Sosyoloji” Olarak Görülmesi ve Sosyolojinin Sosyal Çalışmaya Katkısına İlişkin Bulgular

Tablo 5. Sosyal çalışmanın “uygulanmış sosyoloji” olarak görülmesi ve sosyolojinin sosyal çalışmaya katkısı

Alt Temalar	Katılımcı (K)
Sosyoloji kuramından yararlanma/sosyolojinin katkıları	1, 5, 6, 7, 9, 12
Sosyoloji ve sosyal çalışmanın farkları	1, 3, 5, 11
Birlikte gelişen, birbirine destek olan meslekler	1, 4, 7, 9
Sosyal çalışma ve sosyolojinin çalışma alanlarına müdahale	1, 9,
Sosyal çalışma uygulama sosyolojisi /uygulanmış sosyoloji	2, 3, 10
Sosyal çalışma ve sosyolojiye gerekli değerin verilmemesi	8
Sosyal çalışma ve sosyolojinin sınırları/ kesişmeleri	9, 12

Bu bölümde bir sosyal çalışmanın “uygulanmış sosyoloji” olarak görülmesi ve sosyolojinin sosyal çalışmaya katkısına ilişkin olarak katılımcılara; “*Sosyoloji, sosyal çalışma tarafından toplumsal yapıları, süreçleri ve sosyal ilişkileri açıklamak için kullanılabilir. Sosyal çalışmayı “uygulanmış sosyoloji” olarak gören yaklaşımlar mevcuttur. Bunun ötesinde sosyolojiyi sosyal çalışma alanına hizmet eden bir disiplin olarak gösteren bilgiler de bulunmaktadır. Sizce bu düşünce sosyal çalışma mesleğinin statüsünü hangi yönde etkilemektedir. Sosyoloji bilimi için bu hangi anlamı taşıyabilir?*” araştırma sorusu yöneltilmiştir ve katılımcıların farklı bakış açılarına göre alt temalar oluşturulmuştur. Bu alt temalara ilişkin veriler Tablo 5. te gösterilmiştir. Ayrıca aşağıda tüm bu görüşlere ilişkin bulgular bulunmaktadır.

K1, bu soruya oldukça geniş bir bakış açısını yansıtmıştır. Sosyal çalışmanın uygulama ağırlıklı, sosyolojinin ise insan davranışını anlamaya yönelik bir toplum bilimi olduğunu ifade etmiştir. Her iki bilimin sıkı ilişkisinden söz eden K1, birini diğeri yerine koymayı doğru bulmamaktadır. Her iki bilimin de mesleki indirgeme ve sapma dan korunması gerektiğini de ayrıca eklemektedir.

“Bu soruda öncelikle şunu ortaya koymak gerekiyor; sosyoloji ve sosyal hizmet arasındaki farkı ortaya koymak gerekiyor. Sosyal hizmet, herkesin vurguladığı gibi uygulama ağırlıklı bir bilim, beceriye dayalı bir bilim dolayısıyla insana temas eden doğrudan insanla çalışan bir bilim. Sosyoloji biraz daha uygulamadan daha çok birazda teorik bir bilim. İnsanı ve insanın toplum içindeki davranışını anlamaya çalışan bir bilim, adı üstünde zaten toplum bilimi diye çevriliyor Türkçeye. Toplumunu anlamaya çalışan bir

bilim şimdi sosyal hizmetle sosyoloji arasında tabii çok sıkı bir ilişki var ama birbirinin yerine de koymak doğru değil. Ben şu açıdan doğru bulmuyorum çünkü her mesleğin kendisini iki şeyden koruması gerekiyor bir indirgeme, mesleki indirgeme diyoruz bir de sapma, mesleki sapmadan korunması gerekiyor.” (K1)

Her bilimin birbirinden yararlandığını belirten K1, sosyal çalışmanın da kendine özgü bireyle, grupla, toplumla çalışma gibi yöntemleri olduğunu ve eklettik bir bilim olduğunu söylemiştir. Sosyolojinin de kendine özgü, araştırma yaparken pozitivist, post modern, yapısal-işlevselci yaklaşımları kullandığını açıklamıştır. Bütün bunların bağımsız bir bilim olduğunu ifade etmiştir.

“Şimdi her mesleğin kendine özgü bir bilgi tabanı, her ne kadar sosyal bilimler birbirlerinden sıklıkla yararlanıyorlar. Çünkü sosyolojide bir boyutuyla insan davranışına ilişkin psikolojiden yararlanıyor, bir boyutuyla insan kültür ilişkisini açıklarken antropolojiden yararlanıyor, bir boyutuyla hukuktan yararlanıyor. Dolayısıyla her bilim aslında sosyal bilim alanında birbirinden yararlanıyor. Ama sonrasına geldiğimizde arka planında tabii bilgi tabanında bütün bilimlerden alıyor yani sosyal hizmette böyle eklettik bir bilim olduğunu söylüyoruz sosyal hizmetin ama kendine özgü de yöntemleri olan bir bilim. Sosyal hizmetin biraz önce de bahsettim hani bireyle, grupla çalışma ve toplumla çalışma gibi temel yöntemleri var. Sosyolojinin de kendine özgü yöntemleri var araştırma yaparken. İşte pozitivist yaklaşımı kullanıyor, postmodern yaklaşımları kullanıyor, yapısalci işlevselci yaklaşımları kullanıyor. Dolayısıyla bu bir bilim haline de getiriyor zaten; bir mesleği kendine özgü yaklaşımların olması zaten bağımsız bir bilim haline getiriyor. Sosyal hizmet de öyle.” (K1)

K1, tarihi süreçte sosyal bilimlerin felsefeden ve felsefenin de çeşitli alt bilim dallarına ayrıldığını belirtmiştir. Sosyolojinin toplumun fotoğrafını çektiğini, sosyal çalışmaya toplumu tanıma konusunda yardımcı olduğunu, nüfusun yapısı, sosyal yapı analizi, risklerin sınıflandırılması konusunda sosyolojinin verilerinden yararlandığını açıklayan K1, insanın sorunlarını çözmeye yönelik uygulamaya sosyal çalışmanın aktif olduğunu açıklamıştır.

“Aslında bütün sosyal bilimler felsefeden ayrılmış yani sosyoloji de psikoloji de sosyal hizmette sonraki süreçte felsefeden ayrılmış, dolayısıyla bütün bunların ilk çağdan bu yana temelleri tabanları hep felsefe kökenli bilimler. Bunlar daha sonra on sekizinci yüzyıldan itibaren aydınlanma dönemiyle birlikte ağırlıklı olarak on dokuzuncu ve

yirminci yüzyıla gelindiği süreçte psikoloji, sosyoloji, sosyal hizmet, antropoloji, hukuk gibi alt dallara ayrılmış bunlar. Sosyolojinin sosyal hizmetle şöyle bir ilişkisi var; sosyoloji toplumun adeta sosyolojik bir fotoğrafını çekme konusunda sosyal hizmete yardımcı olan mesleklerden bir tanesidir çünkü niye; sosyal hizmet, hizmet götürdüğü toplumu tanıma adına sosyolojinin yöntemlerinden yararlanıyor ve sosyolojinin verilerini kullanıyor açıkçası. Çünkü nüfusun analiz edilmesi, bir bölgedeki sosyal yapının analiz edilmesi, sonra o bölgedeki risklerin sınıflandırılması, risklere neden olan sosyal yapının, onun arkasındaki sosyal sistemlerin varlığının ortaya konması, bunlar hep sosyolojinin yapacağı işler. Ama beri taraftan uygulamaya baktığınızda doğrudan - hani insanın ihtiyaçlarını gidermeye ve sorunlarını çözmeye yönelik uygulamaya baktığınızda- burada sosyal hizmetin daha aktif olduğunu görüyoruz. Çünkü sosyal hizmet bizzat, zaten kendi mesleki formasyonu gereği insanın sorunlarını çözmeye ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir meslektir. Sosyolojinin burada biraz daha geri planda olduğunu görüyoruz. Sosyoloji tespit aşamasında çok daha fazla fonksiyon icra ediyor. İnsanların sorunlarının arka planındaki sosyal riskleri belirlemede sosyal yapıyı belirlemede daha ön planda ama onu belirledikten sonra insanların bu sorunlarını çözmeye ve ihtiyaçlarını giderme noktasında sosyal hizmetin daha aktif olduğunu görüyoruz.” (K1)

K1, hiçbir mesleğin diğerinin alt kolu olmadığını belirterek, her iki mesleğin de bağımsız bilim ve meslek olduğunu, sosyal çalışmanın ve sosyolojinin birbirine destek olan ve birbirinden güç alan meslekler olarak nitelendirmiştir.

“Bu noktada birbirinin hizmetinde olan meslekler değil de birbirine destek olan birbiriyle verileri paylaşan birbirinden güç alan meslekler olarak nitelendirsek daha doğru olur. Çünkü hiçbir meslek diğer mesleğin doğrudan alt kolu değildir yani sosyoloji de bağımsız bir bilimdir, sosyal hizmette bağımsız bilim ve meslektir. İkisi de meslektir sonuçta. Sosyoloji bir bilimdir, sosyologluk bir meslektir. Sosyal hizmet bir bilimdir, sosyal çalışma bir bilimdir, sosyal çalışmacı bir meslektir ya da sosyal hizmet uzmanı. Dolayısıyla bu iki şeyden kurtarmak lazım.” (K1)

Sosyal çalışmacıların ve sosyologların birbirlerinin iş alanlarına müdahale etmesi, alanına girmesi konusuna dikkat çeken K1, bu durumun hem kendi mesleğine hem de başka bir mesleğe saygısızlık olduğunu, ayrıca mesleğini indirgemiş ve mesleğinden sapmış olduğunu aktarmıştır. Bu hususta meslek elemanlarının mesleğinde nasıl faydalı

olabilirim araştırması yapması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca istihdam umuduyla sosyologların, sosyal çalışma mesleğini yaparız düşüncesinin olduğunu vurgulamıştır.

“Ama günümüzde şöyle de iddia ediliyor, alana çıkanlar mesela diyelim ki bir sosyolog, sosyal hizmet sunan kurumlara atanma yaptığı zaman bende sosyal çalışmacının işini yapabilirim diyor. Şimdi tartışma burada çıkıyor zaten. Çünkü sosyoloğun, kendine ait bir mesleki formasyonu var. Kendi biliminin yettiği, eğitim aldığı bilim doğrultusunda, onun yapması öngörülen birtakım işler var, sosyal çalışmacının bambaşka şeyler. Bir sosyal çalışmacı kalkıp ben sosyoloğun işini yaparım dememesi gerekiyor bir sosyal çalışmacı kalkıp ta ben sosyolog gibi çalışırım diyemez, dememesi gerekiyor. Çünkü bu sefer hem kendi mesleğine ihanet etmiş olur hem de sosyoloji mesleğine saygısızlık yapmış olur. Aynı şeyi diğer meslek mensuplarının da yapmaması gerekiyor. Bir sosyolog çalıştığı kurumda ben sosyolog olarak çalışmalıyım, sosyolog olarak faydalı olmalıyım ya da sosyolog olarak ne yapabilirim onun araştırmasını yapması gerekiyor. Şimdi bir mesleğin başka bir mesleğin alanına girdiği zaman bu sefer kendi mesleğini de indirgemiş hem de kendi mesleğinden de sapmış olur. Buna biraz karşı yani sosyal çalışmacılar. Bu da Türkiye’ye özgü bir şey niye çünkü istihdam alanı sosyal çalışmacının daha geniş olduğu için sosyologlarda iş bulurum umuduyla ya da daha çok iş imkânları oluşsun önlerinde diye bu sefer onlarda biz sosyal çalışma mesleği yaparız diye ortaya atılıyorlar.” (K1)

İfadelere katılan K2, buna sosyal çalışmanın diğer bilim dallarından da yararlandığını eklemiştir. Ayrıca, sosyal çalışmanın “uygulanmış sosyoloji” algılanmasının sosyal çalışma uygulama sosyolojisini gündeme geleceğini ifade etmiştir.

“İfadeler doğru olmakla beraber yalnızca sosyolojiden yararlanmamakta aynı zamanda sosyal çalışma psikoloji, psikiyatri başta olmak üzere diğer ilim dallarından faydalanmaktadır. Yukarıda bahsedilen tarzda algılanıp gerçekleşirse sosyal çalışma uygulama sosyolojisi olarak gündeme gelecektir ki bu da onun özgünlüğünü ortadan kaldıracaktır.” (K2)

Her iki bilimi aynı kalıba sığdırmanın doğru ve mümkün olmadığını açıklayan K3, sosyal çalışmanın ve sosyolojinin birbiriyle örtüşse de iki ayrı disiplin olduğunu eklemiştir. K3, uygulamalı sosyolojiyi bile sosyoloji olarak görmeyenlerin olduğunu, sosyal kuramcılarla sosyal çalışma uygulamalarının bir arada değerlendirilemeyeceğini,

entelektüel birikim ve efor açısından sosyolojinin daha önde bir faaliyet olduğunu ifade etmiştir.

“Sosyolojiyi sosyal çalışmanın kalıplarına, sosyal çalışmayı sosyolojinin kalıplarına sığdırmak mümkün ve doğru değildir. Zaman zaman birbirleriyle örtüşse de farklı mecraları olan iki ayrı disiplinden söz edilmesi gerekir. Ancak kaldı ki sosyolojinin kendi içinde dahi uygulamalı sosyolojiyi sosyoloji olarak görmeyenler bile vardır. Sosyal teorisyenlerin yaptıklarıyla sosyal çalışmacıların uygulamaları aynı kefedede değerlendirilemez. İki arasında bir fark gözetilecekse entelektüel birikim ve efor açısından sosyal teorinin yüksek düzeyli bir faaliyet olduğuna dikkat çekilmelidir.” (K3)

K4, sosyolojiyi sosyal çalışmaya hizmet eden bir disiplin olarak değil, onunla birlikte gelişme sağlayan bir disiplin olarak nitelendirmiştir. K4, sosyal çalışma, sosyoloji için bir çalışma alanıdır ve sosyal çalışma olmasa, sosyolojinin ulaştığı bilgilerin havada kalacağını eklemiştir.

“Şimdi özellikle az önce değindiğim noktalar gibi uygulama alanı sosyal hizmetin midir, teori alanı sosyolojinin midir, bu noktada kesinlikle sosyologların bir bakış açısı var bu anlamda. Ancak uygulanmış bir sosyoloji değerlendirildiğini olarak gören ya da bu şekilde yaklaşan sosyologlar ve meslek elemanları var ancak sosyoloji, sosyal hizmete hizmet eden bir disiplin değil belki onunla birlikte gelişme sağlayan bir disiplin olarak nitelendirilebilir. Aslında sosyal hizmet olmasa belki de zaten sosyoloji zaten çalışma alanı bulmayacak ve ulaştığı bilgiler çok havada kalacak. Çünkü uygulama alanlarına dahil etme konusu kadar sosyal hizmet kadar çözüm üreten ya da yaklaşıma sahip olan farklı bir perspektifle yaklaşan bir meslek olmayabiliyor. O yüzden belki onunla birlikte sosyoloji de gelişme gösteriyor. Birbirini besleyen iki disiplin olarak yaklaşabiliriz. Ancak onun gölgesinde gelişen ya da onun teorik bilgilerini uygulamaya aktaran bir disiplin olarak nitelendirmemek lazım.” (K4)

Sosyal çalışma ve sosyolojinin birbirine hizmet ettiği yaklaşımı doğru bulmayan K5, sosyal çalışmanın birebir dezavantajlı insanlarla çalışan, pratik yoğunluğu olan, sosyal sorunların çözümüyle ilgili bir meslek olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, toplumsal bütünlüğü görebilmek için sosyolojik kuramlara ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir.

“Sosyoloji ve sosyal çalışma iki ayrı disiplin alanıdır. Birbirinden beslenmekle birlikte birinin diğerine hizmet ettiği yaklaşımı doğru değildir. Sosyal çalışma alanı

pratik yoğunluğu olan bir süreçtir ve birebir insan ile çalışma vardır. Bu insanlar genel olarak toplumun dezavantajlı kesimlerinde yer alan insanlardır. Toplumsal bütünlüğü görebilmek için ise sosyolojik yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Sosyal çalışmada sosyal problemlerin çözümü ile uğraşmaktadır. Sosyoloji de ise sosyal problemlerin ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı ile uğraşmakta ancak alandaki çözüm önerilerinde yeterli uygulama sağlanamamaktadır.” (K5)

Sosyal çalışmanın yararlandığı bilim dallarını işaret eden K6, diğer meslek elemanları arasındaki statü boyutuna ve meslek mi disiplin mi tartışmasına dikkat çekmiştir. Uygulanmış sosyoloji tabirine katılmayan K6, sosyolojinin sosyal çalışma için veri ortaya koyduğunu ifade etmiştir.

“Sosyoloji çok köklü bir bilimdir ve temel bilimlerden sayılabilir. Sosyal çalışma tarih olarak sosyolojiden sonra gelir ve uygulamaya ihtiyaç duyulduğu için ortaya çıkmış ve kendi disiplinini oluşturarak aynı zamanda psikoloji, sosyoloji, hukuk, ekonomi gibi birçok bilimden yararlanmıştır. Yani bir psikoloğun veya sosyoloğun kendilerini sosyal hizmet uzmanlarından üstün gördükleri anlara da şahit oldum. Yani sosyal hizmet kendi başına bir meslek ve disiplin olarak ayrılmıştır ancak bunu hala topluma kabullendirmede sorunlar yaşanabiliyor. Hala meslek mi disiplin mi tartışmaları mevcuttur. Tabiki uygulanmış sosyoloji tabirine katılmamakla birlikte, aslında sosyolojiyle sosyal hizmetin farkını da kabul edebiliriz. Sosyoloji, sosyal hizmet için gerekli olan verileri ortaya koyar ve sosyal çalışmacılar da bu analizlere göze birey, aile ve toplum düzeyinde uygulamalar yapar.” (K6)

Her iki bilim dalının da birbirlerinin verilerinden yararlanan, katkı sunan, yakın ilişkili bilim dalı olarak gören K7, sosyal çalışmayı uygulamalı sosyoloji, sosyolojinin de sosyal çalışmaya hizmet eden bir disiplin olarak görmenin birbirinin değerini yükselteceğine, düşüreceğine dikkat çekmiştir.

“Ne sosyal çalışma “uygulamalı sosyoloji”dir, ne de sosyoloji yalnızca sosyal çalışma alanına hizmet eden bir disiplindir. Her iki bilim dalı da birçok bilim dalının verilerinden ve yaklaşımlarından yararlanan ve diğer bilim dallarına katkı sunan kendine özgü kuramları, yöntemleri ve teknikleri olan, birbirinden ayrı ama ilişkili/yakın bilim dallarıdır. Yukarıdaki ilişkilendirme her iki bilim dalının da değerini yükselteceğine, düşürür.” (K7)

Sosyoloji ve sosyal çalışmanın gerçek değerinin toplumumuzda ortaya çıkmadığını ifade eden K8, gerekli özenin gösterildiğinde gerçek güç ve işlevlerine kavuşabileceklerini açıklamıştır.

“Sosyoloji ve diğer sosyal bilimlerin gerçek değeri, bizim gibi toplumlarda henüz tam olarak ortaya çıkmadığı için, her bilim dalının hakkı-gücü, yetkisi kamu tarafından teslim edildiğinde, bütün disiplinlerin gücü ortaya çıkartıldığında tam anlamıyla gerçek güç ve işlevlerine kavuşabileceklerdir.” (K8)

Sosyolojinin sosyal çalışmaya katkısını ifade eden K9, sosyolojinin sosyal çalışmaya uygulama için veri sunduğunu belirtmiştir. Her iki bilimi, birbirlerine katkı sağlayan, kardeş meslek olarak gören K9, sosyal çalışmacılar ve sosyologlar arasında gerçekleşen alan tartışmasının gerekçesi olarak, mesleki sınırların belirlenememesi gerçeğini açıklamıştır.

“Sosyolojinin sosyal çalışmaya olan katkıları yadsınmamalıdır. Çünkü sosyoloji, sosyal çalışmaya sahada uygulamalar için araştırmalar ve veriler sunar. Sosyal çalışmaya uygulanmış sosyoloji olarak değil de katkı sağlayan ve birbiriyle kardeş meslek diyebiliriz. Sonuçta sosyal hizmetleri Türkiye’de sadece sosyal çalışmacılar kapsamıyor. Tüm sosyal ve sağlık bilimlere ait meslek elemanları tarafından yürütülmektedir. Ancak Türkiye’de sosyal çalışmacılar ve sosyologlar arasında yaşanan “bu benim alanım” tartışması, mesleklerin sınırlarının kesinleşemediğinden yaşanmaktadır.” (K9)

K10, sosyolojinin var olanla ve olgular üzerinde durduğunu, sosyolojinin “neden” sorularına cevap ararken sosyal çalışmanın “nasıl” sorusuna cevap aradığını belirtmiştir. K10, sosyolojinin sorunların çözümünde etkin olmadığını, sosyal çalışmanın sosyolojik veriler kullanarak müdahaleler gerçekleştirdiğini, bu nedenle uygulanmış sosyoloji olarak tanımlandığını vurgulamıştır.

“Bu ilişki değerlendirilirken sosyolojinin olması gerekenden çok var olan ile ilgilendiğini, sosyal olaylardan ziyade sosyal olgular üzerinde durduğunu da unutmamız gerekmektedir. Yani sosyoloji, ‘neden’ sorusuna cevap ararken bireyler, aileler, topluluklar ve bu ilişkilerden ortaya çıkan sorunlar üzerine yoğunlaşır. Sosyal çalışma ise ‘nasıl’ sorusuna cevap arar. Sosyal dünyayı izâh etmeye çalışan sosyolojinin elinde, ortaya koyduğu sorunların çözümede kullanabileceği pek fazla bir şeyi yoktur. Hayatın gerçekleri ile karşı karşıya olan sosyal çalışma ise, sosyolojinin verilerini

gerçekleştirdiği müdahalelerle çözümlenmeye çalışır. Bu yüzden de bazı bilim insanları, sosyal çalışmayı ‘uygulanmış sosyoloji’ olarak tanımlamaktadır.” (K10)

K11, August Comte’a atıf yaparak sosyolojinin toplumun sorunlarının tespitini ve ortaya çıkışının sebeplerini belirlerken, sosyal çalışmanın bu sorunları birey, aile, grup ve topluluklara destekleyici iyileştirici müdahalelerle destek verdiğini açıklayarak farklarını ortaya koymuştur.

“Auguste Comte’un dediği gibi; ‘Sosyoloji toplumların ussal oluşumunun ve etkinliğinin araştırılması’dır. Yani sosyal gelişme ve değişimin kanunlarını, kurumsal yapılarını, ilişkilerini ve var oluş nedenlerini kendi kuram ve yöntemlerini kullanarak ortaya koymaya çalışmaktadır. Sosyoloji, toplumdaki sorunların tespitini yapar, sorunların ortaya çıkış sebeplerini belirler. Sosyal çalışma ise bu sorunların dezavantajlı konuma soktuğu birey, aile, grup ve topluluklara destekleyici, önleyici, iyileştirici ve rehabilite edici müdahalelerle destek verir.” (K11)

Konuya geniş bakış açısıyla yaklaşan K12 uygulamalı sosyolojinin batıda revaçta olduğunu söyleyerek sosyal çalışma ile sınırlarının kesişme durumuna dikkat çekmiştir. Berger’e atıf yapan K12, sosyal çalışmanın sınırlarını daraltma genişletme hareketliliğinden söz etmiştir. K12, sosyolojinin anlama, açıklama ve yorumlama yönüyle sosyal çalışmaya doğal olarak hizmet eder görüldüğünü ve sosyal çalışma ve sosyolojinin didiplinlerarası kesişmelerini vurgulamıştır.

“Uygulamalı sosyoloji bugün özellikle Batı dünyasında revaçtadır. Sosyal çalışma mesleğiyle sınırlarının kesişme durumu vardır. Hatta buna eleştiri getiren sosyologlar bile mevcuttur P. Berger gibi. P. Berger gibilerinin en temel uğraşısı sosyolojiyi teorik çalışmalarla sınırlandırmaktır. Ancak sosyal çalışma dâhil tüm meslek ya da bilimsel disiplinler sınırlarını genişletme ya da daraltma hareketliliği halindedir.

- a. *Sosyolojinin en temel gayesi Sosyal çalışma mesleğine hizmet etmek değil belki ama yaptığı anlama, açıklama ve yorumlama işinin sonucu böyle bir hizmet doğal olarak zuhur ediyor.*
- b. *Sosyal hizmet mesleği teorik perspektifini sosyolojiden, psikolojiden, siyaset biliminden, antropolojiden ve diğer disiplinlerden elde etmektedir. Sosyoloji de sadece sosyal hizmet alanıyla değil antropoloji, sosyal psikoloji, dilbilim, tarih, ilahiyat, felsefe, iletişim bilim, siyaset bilim ve diğer disiplinlerle sınırları kesişir.” (K12)*

3.6. Sosyal Çalışmada Yerel Bilginin ve Kültürel Değerlendirmenin Öneme İlişkin Bulgular

Tablo 6. Sosyal çalışmada kültürel değerlendirme ve yerel bilginin önemi

Alt Temalar	Katılımcı (K)
Sosyal çalışmanın yerel kuram üretmemesi sorunu	1, 6, 9
Kuramların ülkenin yerel değerlerine uyarlanması	1, 4
Türk toplum yapısına uygun sosyal çalışmanın geliştirilmesi	1, 4
Kültürel farklılıklar ve yerel bilginin önemi	1, 2, 4, 5, 6, 7

Sosyal çalışmada yerel bilgi ve kültürel değerlendirmenin öneme ilişkin olarak katılımcılara; *“Her ülke toplum ve toplulukların kendine özgü bir yaşam biçimi ve aurası olduğu bilgisinden hareketle, sosyal çalışmada yerel bilginin ve kültürel değerlendirmenin önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?”* sorusu yöneltilmiştir. Bu konuya ilişkin katılımcıların görüşlerine göre alt temalar oluşmuştur. Bu alt temalara ilişkin veriler Tablo 6. da gösterilmiştir. Ayrıca aşağıda tüm bu görüşlere ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Sosyal hizmetin kendi yerel kuramını üretmemesinin Türkiye’de yüksek sesle konuşulması gerektiğini vurgulayan K1, akademisyenlerin nakilciliği, tercüme kitaplarla eğitim, uygulama-kuram çatışması, Türk toplumunun sosyolojik yapısı gibi konulara dikkat çekmiştir.

“Evet, bu çok önemli, sosyal hizmetin yerel bilgi temeli artık Türkiye’de yüksek sesle konuşulması gereken konulardan bir tanesi. Biz biraz akademisyen olarak nakilciliği çok seviyoruz nakletmeyi seviyoruz yani işte batıdan bir bilim adamı şunu dedi bunu dedi, daha çok şu anda sosyal hizmet Türkiye’de böyle yürüyor. Şu anda da takip ettiğiniz gibi daha çok şu anda tercüme kitaplarla götürmeye çalışıyoruz. Henüz sosyal hizmetin yerli araştırmalara dayanılarak oluşturulmuş bir kuramı yok, Türkiye’de tamamen batıda üretilmiş kuramları kullanıyoruz. Ve batı toplumları için üretilmiş teorik bilgileri kullanıyoruz Türk toplumunda. Buda tabi uygulamada, uygulamayla teorinin biraz da çakışmasına da neden oluyor açıkçası. Dolayısıyla bizim bir yerli bilgi temelini üretmemiz gerekiyor. Çünkü biz Türk toplumunda Türk İslam kültüründe sosyal hizmet uyguluyoruz. Sonuçta yetiştireceğimiz öğrenciler de sonuçta Türk toplumunda sosyal hizmet uygulayacakları için, toplumun hem sosyolojik yapısını çok iyi bilmeleri gerekiyor,

Hem kültürel özelliklerini dini inancın toplum üzerindeki etkisini çok iyi bilmeleri gerekiyor.”(K1)

Batı kaynaklı kitaplarla sosyal hizmet eğitiminin verildiğine işaret eden K1, Amerika ve Türkiye’deki sosyal çalışma uygulamalarındaki farklara örnekler vererek karşılaştırma yapmıştır.

“Dolayısıyla batıdan çevirdiğimiz kitaplarda biz o ülkelerin sorunlarını konuşuyoruz. Mesela biz sosyal hizmete giriş kitabı işte Zastrow’un yazdığı kitabı kullanıyoruz ağırlıklı olarak bölümlerde ama orda tamamen Amerika Birleşik Devletleri’nin sorunlarını tartışıyoruz. Çünkü bizde henüz gündemde olmayan pek çok şey batı ülkelerinde sosyal sorun olarak tanımlanıyor. Mesela cinsel yönelim konuları, ondan sonra onların sosyal refah modelleri, sigorta sistemleri filan bize uymuyor. Mesela onlar Obama Chairy falan onu tartışıyorlar, onların kendilerinin bakım sistemlerini tartışıyorlar. Obama’nın bu sağlık sistemi özel sektöre devredilmiş ondan çok dert yanyıyorlar; onların sağlık sistemi çok pahalı yani ücretli alıyorsun sağlık hizmetini ama bizim ülkemizde bambaşka bir sistem uygulanıyor. Bizde gelir tespiti var, ondan sonra asgari ücretin üçte birinin altında kalıyorsa gelir düzeyi, sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanabiliyor. Eskiden yeşil kart uygulaması vardı. Dolayısıyla bizim hem sosyal güvenlik sistemimiz çok farklı hem yönetim sistemimiz çok farklı; onlarda mesela yerel yönetimler ağırlıklı olarak sosyal hizmet uyguluyor, bizim toplumumuzda ise sosyal hizmet merkezi sistemle uygulanıyor, merkezi yönetim sistemiyle uygulanıyor. Dolayısıyla birçok noktada bizden ayrışıyor aslında gelişmiş batı ülkeleriyle. Ama bizim sosyal hizmet mesleği de sistematik hale ve profesyonel hale batı ülkeleri tarafından getirildiği için bizde dolayısıyla bütün modellerimizi oradan transfer ediyoruz aslında.”
(K1)

K1, Türk toplumundaki sosyal hizmet uygulamalarının vakıf medeniyeti aracılığıyla bugüne geldiğini ancak sistematik hale gelmesi için batının bilgisinin kullanıldığını, alan ve mesleğin adının doğru tercüme edilmediğini, transfer kuramların ülke insanını tanımlamada yetersiz kaldığını açıklamıştır.

“Bizim şöyle bir köklü geleneğimiz var aslında; vakıf medeniyetimiz var. Bizim hem Selçuklu’dan başlayan Osmanlı’da da kökleşen ve kurumsallaşan bir vakıf medeniyetimiz var Türk toplumunda. Biz sosyal hizmette kurumsallaşmaya aslında ikinci Abdülhamit döneminden itibaren başlamışız; Darüşşafaka’yı açarak, Darülhayrı-Ali var, benzer

kurumlar işte Darül-Eytamlar var, Himayeyi-Etfal Cemiyeti var; Çocukları Koruma Cemiyeti gibi, şimdi çocuk esirgeme kurumuna dönüşmüş. Dolayısıyla biz kurumsallaşmaya aslında Osmanlı döneminde başlamışız ama daha sonraki dönemde bunu sistematik hale getiremediğimiz için tamamen batı kaynaklı bilgisini bizim toplumumuza aktarmışız. Tercümede de çok sorunlar var işte biz social servisi de social work'u da hizmet diye çevirmişiz, yani sosyal çalışma ve sosyal hizmet diye mesleğin adıyla işte uygulama yaptığımız alanın adı aynı olmuş. Şimdi işte bölümlerin adıyla, uygulama yaptığımız alanın adı da aynı mesela uygulama yaptığımız alan sosyal hizmet bölümün adı da sosyal hizmet; aslında bir terslik var da işte tamamen dediğim gibi batıdan tercüme kitaplar o zaman nasıl tercüme edilmişse şimdide aynı şeyler devam ediyor. Aynı tercüme hataları devam ediyor ama sosyal hizmette onun sıkıntısını çekiyoruz, yani yerel bilgi temeli yok, dolayısıyla batıdan doğrudan transfer ettiğimiz teoriler bizim insanımızı tanımlamada yetersiz kalıyor.” (K1)

K1, batıda kuramların gelişme süreçlerine açıklık getirerek, manevi yönü güçlü Türk toplumunun bu kuramlarla açıklanamayacağını vurgulamıştır. Buna, intiharın manevi inançla, hastalığın tevekküle atlatılması örneklerini vererek manevi güçlerini kullanan Türk toplumunu açıklamıştır.

“Mesela batıda da şu anda diyelim ki insan davranışını tanımlama noktasında 1950’li yıllarda davranışçılık ve psikanalitik yaklaşımın üstüne hümanist yaklaşım geldi mesela. Onlarda yeterli bulmadıkları için psikanalitik yaklaşımla davranışçı yaklaşımı, hümanist yaklaşımı ortaya koydular ama şimdi şunu tartışıyorlar mesela transpersonel ekolü tartışıyorlar, ben ötesi psikolojiyi tartışıyorlar. Bizim insanımızda mesela işte Mevlana’dan tutunda böyle manevi yönü güçlü bir toplumsal yapımız var ve kollektif bir toplumsal yapımız var. Bir taraftan dini inançları güçlü olan insanları batının pozitivist anlayışıyla anlamak çok zor oluyor, zorlanıyorsunuz açıkçası bizde çünkü insanlar kendilerini tanımlarken işte dini referans veriyorlar. İşte mesela bir müracaatçı karşınıza geldiğinde yaşadığı sıkıntıları anlatırken şöyle diyor. Diyelim ki şiddet mağduru bir kadın sorunlarını anlatırken diyor ki ben intihar etmeyi çok düşündüm diyor, zaman zaman da teşebbüs etme aşamasına geldim ama hep diyor bu aşamaya geldiğimde Allah inancım beni geri döndürdü diyor. Şimdi ne diyeceksiniz bu insana yani bunu hiçbir kuramla açıklayamazsınız; bu insanın sorunlarıyla başa çıkma becerisinde o manevi güçlerini son derece kullanıyor bizim toplumumuz. Birçok yoksulluk yaşayan bireylerde bunu görebilirsiniz, madde kullanmayı bırakan bireyde görebilirsiniz. Diyorsunuz ki ne oldu

yani nasıl bir anda maddeyi bıraktın. Diyor ki ben bir anda işte namaz kılmaya başladım tövbe ettim diyor ve madde kullanmayı bıraktım diyor. Yani sonuçta şimdi bu insanın değişimini dönüşümünü batı tipi bir kuramla açıklamanız imkânsız yani bu kişinin içinde başka bir dinamik çalışıyor. Maneviyatından destek alıyor, kişiler arası ilişkilerden destek alıyor mesela bizim toplumumuzda akrabalık ve aile içi ilişkiler çok önemli. Diyelim ki bir insana kanser teşhisi konulduğu zaman işte ölümle yüz yüze geldiği zaman ilk tabii çok duygusunu yaşıyor ama sonraki süreçlerde diyelim ki batıdaki insanların yaşadığı tarzda yaşamıyorlar, tevekkülle karşılıyorlar mesela. Batı insanının diyelim dünyasında olmayan bir şey bu tevekkülle karşılıyor, sabır gösteriyor, sonra kendisiyle aynı inançta olan insanlardan destek alıyor, akrabalar bir araya geliyor. Onun başında dualar okuyorlar, dua ediyorlar dini telkinlerde bulunuyorlar.” (K1)

Batıda sosyal çalışmada çok kültürlülüğe vurgu yapıldığını, ayrıca maneviyatın önemsendiğini, bunun çeşitli transfer din akımları ve hümanizm ile oluştuğunu, Türk toplumunda ise İslamiyet’in getirdiği maneviyatın olduğunu açıklayan K1, sosyal çalışma uygulamalarında kendi insanının sosyal bağlamına dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunlara ek olarak akademisyenlerin ve meslek elemanlarının kendi insanına yönelik araştırmalar yapıp kuramlar üretmesini önermiştir.

“Şimdi biz bunları bizim toplumumuzda yok sayamayız, aslında batılılar yazdıkları sosyal hizmet kitaplarında şuna çok vurgu yapıyorlar, tercüme edildikçe görüyoruz. Çok kültürlülüğe vurgu yapıyorlar, farklı kültürlerden bireylerin kendine özgü kültürel dinamiklerinin ve özelliklerinin kabul edilmesi gerektiğini vurguluyorlar. Birde maneviyata ayrıca bir bölüm ayırıyorlar mesela sosyal hizmette maneviyatın önemli olduğunu vurguluyorlar. Ama tabii batı toplumlarında ağırlıklı olarak Hristiyanlık inancına ait maneviyattan bahsediyorlar. Birde yeni dini akımlar var yeni çağın dini akımları diye ifade ettikleri meditasyon yapma gibi, zen Budizm gibi bir takım Uzak Doğu dinlerinden etkilenererek elde ettiği bir takım manevi değerler var. Bunlar başka bir şey batı kültürü içerisinde oluşmuş ya da Uzak Doğu’dan batıya transfer edilmiş bir takım dini inançların etkisiyle oluşmuş maneviyat var, bir de hümanizm akımı ile oluşmuş maneviyat var. Bir de bizim toplumumuzda köklü bir İslamiyet gibi köklü bir dini yaşantının getirdiği bir maneviyat var insanlar üzerinde. Şimdi bunların ikisi farklı şeyler dolayısıyla biz sosyal hizmeti uygularken biraz kendi toplumumuzun sosyal bağlamına dikkat etmek zorundayız. Bir de kendi toplumumuzdan çıkan kendi toplumumuzdaki insanlar üzerine yapılmış olan araştırmalardan ortaya çıkan yerli kuramlara da ihtiyaç var bizim

insanımızı tanımlamada kullanacağımız, bizim toplumumuzu tanımlamada kullanacağımız şeye ihtiyacımız var aslında yerli bilgi temeline ihtiyacımız var. Bu da nasıl olacak, çok fazla araştırma yapmakla ortaya çıkacak. Biz artık sürekli batıda yapılmış araştırmaları tercüme etmekle ya da batıda yapılmış araştırmalara atıf yapmaktan vazgeçmeliyiz. Kendi toplumumuza inip hem akademisyenler hem sahada çalışanlar el ele verip kendi toplumumuzda çok fazla, çok sayıda araştırma yapıp bu araştırmaları birleştirerek bunlardan bir kuram çıkarmamız gerekiyor. Bunun için de yine bol bol sahada olmamız gerekiyor bol bol bu tarzda bilimsel araştırmalar yapmamız gerekiyor. Bu şekilde ifade edebiliriz.” (K1)

K2, sosyal çalışmacı ve müracaatçı açısından kültürel farklılıkların ve yerel bilginin önemini açıklamıştır.

“Kültürel farklılıklar ve yerel bilginin hem müracaatçı için hem de savunmacı için önemli değerler olduğu açıktır. Müracaatçı açısından başta yönlendirme, sevk ve savunuculuk olmak üzere yerel kültür ve değerlerin önemi ortadadır. Sosyal çalışmacı bu farklılığın farkında değilse empati başta olmak üzere, ihtiyaç, yararlılık gibi temel ilkeleri de gereği gibi gerçekleştiremez.” (K2)

Sosyal çalışmada yerel bilgi ve kültürel değerlerin korunmasında yetersiz kaldığını belirten K4, buna yönelik uygulamaların geliştirilemediğine dikkat çekmiştir. Sosyal çalışma uygulamalarında toplumun içinde bulunduğu sosyo-kültürel değerlerine yönelik yardımların yapılması gerektiğini örneklerle açıklamıştır.

“Yerel kaynaklar ve yerel bilgilerin tabi her toplumun kendine özgü bir yaşam biçimi var. Ve bu bilgide söz konusu yerel bilgi ve kültürün alana aktarılması konusunda çok başarılı olduğumuzu meslek olarak söyleyemeyiz özellikle etnik yapılar ya da dini yapılara, farklı yönelimleri olan bireylere yönelik saldırganlık kabul etmeyişimiz aslında biraz da buna dayanır. Dolayısıyla kültürel değerleri korumak mesleğin görevi olmakla birlikte bunların gelişmesine çok katkı sağladığını düşünmüyorum. Çünkü meslek elemanlarının hem bu değerleri gerçek anlamda benimsemesi ve gerçekleştirmesi konusunda sorun yaşadığını aynı zamanda toplumla karşı karşıya kaldığımız noktalarda tabiki hassas noktalarda onları incitecek değerlerine dokunmamakla birlikte bunların geliştirmesi gerekiyor. Ancak meslek bu noktada yetersiz kalıyor diye düşünüyorum. Kültürel değerler baz alınarak uygulamalar geliştirilmiyor ülkede mesela Türkiye’de de bu şekilde baktığımız zaman bölgesel ve yerel farklılıklar hem kültürel değerlerin çok

önemsenmediğini söyleyebiliriz. Mesela çok önemli bir örnek olduğunu düşünüyorum 2011 Van depreminde oraya malzeme yardımları yapılmıştır. İşte gönderilen malzemelerin kültürel yaşama uygun olmadığı bu sefer bu nedenle de kullanılmadığı hatta atıldığı bilgisi bazı kaynaklarda geçiyor. Sosyal hizmete baktığımız zaman tanımlardan bir tanesi de sosyal adalete ve eşitliğe önem vermesi uygulamalarında farklılıklara saygı duyması ve bunları geliştirmesidir ancak bunları uygulamak söz konusu olduğunda maalesef gerçekleşmiyor. Havada kalan soyut bir cümle niteliği geliştirmiş oluyor maalesef. Etnik, dini yapılar, kültürel farklılıklar çok önemsenmiyor. Meslek bu konuda zayıf kalıyor. Bazı noktalara dokunmada gerçek anlamda zayıf kalıyor ya da cesaret edemiyor. Getireceği sorumluluk konusunda bunu üstlenmek istemiyor. Dolayısıyla genel uygulamaları genel geçer her yere uygulanabilir yardımlar noktasında evet belki biraz daha yere düşündüğümüzde eksik kaldığını söyleyebiliriz. Kültürel farklılıkların göz önünde bulundurduğumuzda mesleğin uygulamalar yaptığını söylemek mümkün değil bunu hepimiz kabul ediyoruz. Bu yaklaşımları hepimiz benimsiyoruz ancak söz konusu biz olduğumuzda orda çalışan bir sosyal çalışmacı olduğunda bunu yapabiliyor muyuz orda bir soru işareti var. Yine yerel bilginin ya da kültürel değerlerin aktarılması konusunda bölge insanıyla kaynaklarından bilgi alma konusunda yetersiz kaldığını söyleyebiliriz. Mesela sel felaketi oldu burada 2015 yılında. Facebook'tan arkadaşlarımız yardım topladılar ancak geneli yardım elbise olmuştu. Yardımlar yapılırken bile sabit bir düşünce ve genel bir yaklaşım var herkeste bu perspektiften değerlendiriyor, ihtiyaçlar bellidir yaklaşımı söz konusu oradaki yapı ve neye ihtiyaç olduğu göz önünde olmadan yardımlar yapılabiliyor. Dolayısıyla genel anlamda çok genelci bir yaklaşım var. Aynı değerlendirmeyi yapacak noktadayız. Kültürel farklılıkları yerel yapıyı ve değerleri farklı kabul etmekle birlikte söz konusu uygulama olduğunda bunu tam anlamıyla yapamadığımızı söyleyebiliriz. Dolayısıyla yerel bilgi ve kültürel değerler mesleki alana gerçekten aktarılıyor mu, bence hayır. Bu da bir soru işareti.”(K4)

K5, insan ilişkilerindeki sorunların çözümünde ve bireyle çalışmada kültürel değerlere dikkat etmenin önemini vurgulamıştır.

“Sosyal çalışmada yerel bilgi ve değerler çok önemlidir. Aksi halde sosyal problemlerin çözüm için atılan adımlar yersiz ve sonuçsuz olacaktır. Kalıcı çözümler üretilmeyecektir. Karmaşık insan ilişkilerinin çözümlenmesinde de bireyle karşılıklı çalışmada da kültürel değerleri göz etmenin faydası büyüktür.”(K5)

K6, toplumun kültürel yapısına uygun kuramların üretilmediğine dikkat çekerek, manevi sosyal çalışma uygulaması önerisi getirmiştir.

“Türkiye’de toplumunun kendine has dini inancı, gelenekleri kültürü alışkanlıkları vardır. Bizim toplumumuza bir yenilik geldiğinde altından mutlaka batı kaynaklıdır diye düşünce oluşuyor. Bizim sosyal hizmet ders kitaplarına kaynaklarına baktığımızda hep yabancı kaynaklar, yazarlarımız kendine özgü bir şey çıkarmamış ve batıdan aktarılmış. Kendimize özgü bir şeyler üretmekte dışa bağımlı olmamalıyız. Batının modellerini kendi insanımıza toplumumuza uyarlamaya çalışıyoruz. Bunun için meslekte bir türlü ilerleyemiyoruz. Dolayısıyla hazırcı bir anlayışımız var. Bizim toplumumuzdaki manevi değerler batıda spiritüel anlamda olarak sosyal hizmetin içerisine girmiş bir şekilde işlenmekte. Bu, ülkemizde İslami toplum özelliğine göre de manevi sosyal hizmet adı altında uygulanabilir.”(K6)

Bireyin bulunduğu yerden başlamak ilkesini vurgulayan K7, yerel bilgi ve kültürel değerlendirme ile sosyal çalışmanın zenginleştirilebileceğini açıklamıştır.

“Sosyal Çalışma yukarıda da belirtildiği üzere, toplumdaki, toplumsal verilerden - Din, Kültür, Hukuk, Eğitim, Ekonomi vb.- ayrı düşünülemez. Sosyal çalışmanın uygulamadaki temel ilkelerinden biri de ”bireyin bulunduğu yerden başlamak” ilkesidir. Bu nedenle yerel bilgi ve kültürel değerlendirme ile sosyal çalışma bilimi ve uygulaması zenginleştirilebilir.” (K7)

K9, özgün olmayan çalışmaların ne kadar işlevsel olduğunu sorgulayarak, özgün çalışmaların gerekliliğini vurgulamıştır.

“Sosyal çalışma, kuram ve uygulamaları ülkemize batıdan aktarılmıştır ve biz onların araştırmaları ve çalışmaları üzerinden eğitimler verip öğrencilerin bunları sahada uygulamalarını bekliyoruz. Bu ne kadar işlevsel oluyor tartışılması gereklidir. Türkiye’de bir özgün çalışmaların yapılması gereklidir. Kültürel değerlendirme elbette ki müracaatçıların yaşam öykülerini ve durumlarını değerlendirmede uygulamada büyük fayda sağlamaktadır.”(K9)

4. TARTIŞMA

Bu bölümde sosyal çalışmada sosyolojik bakış açısının değerlendirilmesi amacıyla yapılan nitel çalışmada akademisyenlerin araştırma sorularına ilişkin görüşlerinden ortaya çıkan bulgular ve daha önceden konu üzerine yapılan çalışmalar karşılaştırılmıştır. Verilerin içerik analizi ile elde edilen bulgular mevcut literatür bilgisiyle karşılaştırılmak suretiyle beş başlık altında değerlendirilmiştir.

4.1. Sosyolojik Bakış Açısının Sosyal Çalışma Uygulamalarına Sunduğu Katkıların Değerlendirilmesi

Sosyolojik bakış açısının sosyal çalışma uygulamalarına sunduğu katkılara ilişkin görüşlerini paylaşan katılımcılar; sosyoloji kuramlarının sosyal çalışma uygulamalarına katkı sağladığını (3 kez), sosyal çalışmanın sosyal politika düzeyinde uygulandığını (2 kez), sosyal çalışmanın mikro, mezo ve makro düzeyde uygulamalar gerçekleştirdiğini (5 kez), sosyal çalışma ve sosyolojinin özelliklerini (2 kez), sosyal çalışma ve sosyolojinin sınırlarını (1 kez), sosyal çalışmanın disiplinlerarası meslek olma özelliğini (5 kez) ve sosyal hizmet bölümlerinde okutulan sosyoloji derslerini (1 kez) ifade etmişlerdir.

Literatürden elde edilen bilgilere göre sosyolojinin sosyal çalışmaya olan katkıları şu şekilde sıralanabilir: Sosyal çalışma, sosyoloji kuramının katkısı ile sosyal çalışma eğitimin kapsamını, temel kuramlarını, tanımlarını ve önemli kesişmelerini göstermektedir. Tarihsel süreçte Yoksul Bakımı, Yerleşim Hareketi, Sosyal Teşhis ve Chicago Okulu gibi sosyoloji alt yapılı oluşumlar sosyal çalışmayı bilim dünyasına sunmuştur. Sosyolojik düşünce yönteminin kullanılması ile sosyal çalışmada yardım sunulan bireylerin ve grupların sorunlarının sosyal veya toplumsal koşullu olduğu kabul edilmiştir (Bommes & Scherr, 2000). Mesleğin ilerleyen yıllarında bireysel sorunların çevreden kaynaklandığı ortaya konulmuştur ve sosyolojinin ürettiği kuramlara ihtiyaç duyarak sosyal sorunların açıklanmasında yararlanılmıştır (Snoubar, 2012). Sosyal çalışma, birey ile sosyal çevresi arasındaki karşılıklı etkileşimlerden meydana gelen sorunlara ekolojik sistem kuramına göre bütüncül yaklaşmaktadır (Davies, 1981). Sosyolojik bakış açısı olmadan uygulanan sosyal çalışma, müdahalenin zayıf kalmasına neden olmaktadır (Howe, 1987). Dominelli (1997)'ye göre bir sosyal politika aracı olan sosyal çalışma, sosyolojinin açıklığa

kavuşturduğu yapıları, süreçleri, işlevleri ve ilişkilerin çözümlenmesinde katkı sağlayabilmektedir.

Sosyal çalışma disiplininde bireyin, grubun ve toplumun sorunlarının çözüme kavuşturulmasında mikro, mezzo ve makro düzeylerde uygulamalar gerçekleştirilmektedir ve bu uygulamalar için sosyolojinin ortaya koyduğu yapıların, süreçlerin, dinamiklerin, ilişkilerin bilgisinden yararlanılmaktadır (Dominelli, 1997). Sosyal çalışma yaklaşımında genelci sosyal çalışma çerçevesinde mikrodan makroya birçok müdahale göz önünde bulundurularak uygulamalar gerçekleştirilmektedir (Zastrow, 2016).

Sosyal çalışma, psikoloji, antropoloji, hukuk, biyoloji ve tıp gibi disiplinlerin yanı sıra sosyolojiden de faydalanmakta ve disiplinlerarası olma özelliği taşımaktadır (Kongar, 1972). Sosyal çalışmanın disiplinlerarası bilgi temeli, sosyal çalışmanın meslek olarak ortaya çıktığı ilk yıllarda Mary Richmond'un yazmış olduğu psikoloji ve tıp bilimi kaynaklı sosyal teşhis kitabı ile başlamaktadır. Özgün disiplinini oluşturma amacıyla disiplinlerarası bir konumda olan sosyal çalışma, birçok disiplinin problem alanlarına göre üzerinde durduğu değişkenler aracılığıyla kullandığı bilgilerden faydalanmaktadır (Hatiboğlu, 2012).

Tüm bu literatüre ilişkin bilgilerinin genel olarak katılımcıların görüşlerinden elde edilen bulgularla benzerlik gösterdiği, sosyal çalışmanın sosyoloji kuramlarından yararlandığı ve sosyolojinin sosyal çalışmaya büyük bir katkısı olduğu gözlenmiştir. Sosyal çalışmacılar ve sosyologların birbirlerinin mesleki alanlarına müdahale etmesi sorunu katılımcının şahsi görüşü olarak nitelendirilmiştir ve literatürden elde edilen verilerle örtüşmemektedir. Sosyal hizmet bölümlerindeki sosyoloji derslerinin etkisi üzerine ayrıntılı bir çalışma yapılmamış, kaynağa ulaşamaması nedeniyle çalışma ile uyum göstermemiştir.

4.2. Sosyal Çalışmacıların Kuramları Soyut Değerlendirmesinin ve Uygulamaya Dâhil Etmesinin Değerlendirilmesi

Sosyal çalışmada kuramları uygulamaya dâhil etme ve kuramları soyut değerlendirmesine ilişkin katılımcılar, sosyal sorunların çözümünde sosyoloji kuramının katkısını (5 kez), sosyal çalışmanın kendi kuramlarını üretmemesi sorununu (2 kez), sosyal çalışmacıların kuramlardan yararlanmadığını (4 kez), sosyal çalışmacıların hangi kuramdan yararlandığının farkında olmadıklarını (2 kez), sosyal çalışmacıların kuramları soyut bulduğunu (4 kez), sosyal bilimlere gereken önemin verilemediğini (2 kez) sosyal

çalışmanın kendi kuramının olduğunu (2 kez) ve kuram-uygulama çelişkisini (1 kez) belirtmişlerdir.

Literatüre göre sosyal çalışma ve sosyoloji ilişkisinde mesleki bakış açılarının birliği söz konusudur. Her iki bilim dalı da toplumdaki değişim ve sosyal sorunlara karşı ortak çalışmalar yürütmüşlerdir (Bereswill & Ehlert, 2012). Sosyal çalışma, birey ve toplumun etkileşimlerinin sıkça görüldüğü sosyal alan içerisinde sorunların çözümünde faaliyet gösterdiği için sosyolojik çalışmalar ve araştırmalar için elverişli bir zemin oluşturmaktadır (Davies, 1981). Sosyal çalışma uygulamaları psiko-sosyal sorunların çözümünde bireyin iletişimde bulunduğu çevre ile ilgili olarak, sistem kuramı dahilinde bütüncül çalışmayı gerektirir. Ekolojik sistem kuramına göre sosyal sorunlar, müracaatçıların psikolojik özelliklerinden ziyade, müracaatçı ile çevresi arasındaki biyo-psiko-sosyal etkileşime bağlanmıştır (Yolcuoğlu, 2014; 2017). 1960'lı yıllarda bireysel sorunların çevreden kaynaklandığı ortaya konulmuştur ve sosyolojinin ürettiği kuramlara ihtiyaç duyarak sosyal sorunların açıklanmasında yararlanılmıştır (Snoubar, 2012). Sosyal çalışma uygulamalarının sosyoloji verilerine dayandırılması, sosyolojik verilerden beslendiğinin bir göstergesidir ve iki disiplinin ilgi alanları sosyal ve toplumsal sorunlardır. Sosyal çalışma, bireyin sosyal çevresi arasındaki karşılıklı ilişkiden meydana gelen sosyal sorunları merkezine almaktadır (Younghusband, 1964, s.39).

Kuramları uygulamaya dahil etme ile alakalı olarak, Schön'e göre sosyal çalışma gibi insana hizmet eden disiplinlerde kuramın bilgisinin her zaman harfi harfine uygulanmasının mümkün olmamakla birlikte, zaman zaman esnek kullanılması durumlarının olabileceğini söylemiştir (Payne, 2005, s.33; Akt. Öngen, 2016). Sosyal çalışma mesleğinde kuram ve uygulama ilişkisindeki güçlüklerin gerekçesi olarak yurt dışı kaynaklı bilginin yerel bilgi ile örtüşmemesi, evrak işi yoğunluğu, saha çalışmasındaki bürokratik prosedürler gösterilmektedir (Öngen, 2016). Sosyal çalışma, öz anlayışını topluma yansıtma ve yararlanıcılara aktarmada sıkıntı çekmektedir. Buna göre sosyal çalışma, kuramsal bilgi ve uygulamayı dış kaynaklı aktarma bilgileri dolayısıyla geliştirememektedir. Ayrıca uygulayıcıların masa başı çalışana özdeşinden sıyrılamaması, sahaya inememe sorunu gerekçe olarak gösterilmektedir (Tomambay, 2014). Dominelli (1997)'ye göre sosyal çalışmacılar, soyut kuram çekinceleri olduğunu, uygulamada kuramlara nadiren başvurduklarını belirtmektedirler. Ayrıca, kuramların karmaşık dilinin özgün çalışma koşullarını etkilediğini ifade etmektedirler.

Sosyal çalışmacıların kuramları soyut olarak değerlendirmesine ilişkin olarak: Sosyal bilimlerin kuramsal bilgisi, uygulama esaslı sosyal çalışma disiplinine soyut bir nitelik kazandırırken, bu kuramsal soyut dil uygulamada sosyal çalışmacıların zorlanmalarına sebep olabilmektedir (Kongar, 1972). Bazı sosyal çalışmacılar, kuramları soyut bulduklarını, uygulamada kuramlara nadiren başvurduklarını, kuramla ilgili derslerde öğrendiklerini hatırlamadıklarını iddia etmektedirler (Dominelli, 1997). Diğer bir görüşe göre sosyal çalışma mesleki uygulamalarında yararlandığı kuramların soyut olması, sosyal çalışmacıların bu kuramlarını anlamalarını ve müdahalelerinde gerçekleştirmelerini zorlaştırmaktadır (Adıgüzel, 2016).

Sosyal alışma müdahalelerinde yararlanılan kuramlarla alan uygulamasının uyumsuz olması sosyal çalışma öğrencileri ve sahada çalışan sosyal çalışmacılar tarafından sıkça dile getirilmektedir. Houghton ve arkadaşları (2012: 1966, Akt. Adıgüzel, 2016, s. 40)'nın kuram-uygulama ilişkisi üzerine yapmış oldukları araştırmaya göre üniversitede eğitim gören öğrencilerin uygulama ortamında yaşadığı tutarsızlıklar gözlemlenmiştir. Bu durumda kuramsal bilginin somutlaştırılması için araştırma süreçlerinin eleştirel olarak değerlendirilmesi, uygulayıcıların müdahale becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Adıgüzel, 2016). Sosyal çalışmanın özeleştirisini manasına gelen eleştirel düşünömsellik, sosyal çalışmacıların mesleki uygulamaların değerlendirmelerini yapmak ve nitelikli mesleki uygulamalar üretmek için çözüm arayışlarını getiren bir yöntemdir. Bu yaklaşım, kuram ile uygulamada ilişki kurma ve yeniden değerlendirme üzerine oluşturulmuştur. Amacı, sosyal çalışmada kuram ve uygulamayı bütünleştirerek, varsayımların ötesini görebilmek ve çözüm bulmaktır (Öngen, 2016, s.52).

Katılımcıların sorun ve öneri sunduğu görüşlerinde; sosyal çalışmanın kendi kuramlarını üretmediğini, bunun mesleğin statüsüne zarar verdiğini belirtmişlerdir. Bu sorun üzerine uygulayıcıların ve akademisyenlerin bir araya gelerek Türk toplum yapısına, ülke şartlarına ve yerel değerlere uygun kuram çalışmalarının yapılmasını önermişlerdir. Tomambay'a göre bilgi evrenseldir ancak mesleki uygulama o ülkenin değerlerine göre kendisini geliştirmek durumundadır. Bilgi, o ülkenin kültürel ortamında üremiş ve hizmet ortamlarından esinlenmiş ise hem kendini üretir hem de uygulamayı geliştirmektedir. Dış kaynaklardan aktarılan bilgi elbette ki gereklidir ancak, özgün bilgi, mesleğin gelişimi için ana unsurdur ve bilgiyi yinelemekten vazgeçmek, bilginin üzerine yeni bilgiler katmak gerekmektedir (Tomambay, 2014, s.90-92).

Bulgulara birbiriyle zıt ve örtüşen görüşler mevcuttur. Kuramların soyut değerlendirildiğine katılmayan katılımcı, sosyal çalışmacıların olayları ele almada kuramlardan yararlandıklarını, ancak hangi kuramdan yararlandıklarını bilmediklerine dikkat çekmiştir. Diğer katılımcı ise kuramın dilinin soyut olduğunu, aslında sosyal çalışmacıların kuramları farkında olmadan kullandıklarını vurgulamıştır. Sosyal çalışmanın mesleki değeri üzerine, ayrıntılı bir çalışmaya ulaşamaması nedeniyle değerlendirme yapılamamıştır. Bazı katılımcılar sosyal çalışmanın kendi kuramlarını oluşturma yetkinliğine dikkat çekerken, tam tersine bazı katılımcılar da kuram üretememe sorununa değinmişlerdir.

4.3. Sosyal Çalışma Müdahalelerinde Doğaçlama, Kişisel Değer ve Tutumların Uygulamaya Aktarılmasının Değerlendirilmesi

Sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama, kişisel değer, tutumların katkısına ilişkin katılımcılar; sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama çalışılması gerektiğini (4 kez), kişisel değer ve tutumların arka plana atılması ve yansıtılmamasını (5 kez), kişisel özelliklerin sosyal çalışma becerilerinde kullanılmasını (2 kez), müracaatçıların kültürel bağlamlarına dikkat edilmesini (2 kez), etik değerlere ve kodlara dikkat edilmesini (2 kez), kuramsal bilgi ve kültürel değerlendirmenin harmanlanmasını (2 kez) belirtmişlerdir.

Tüm bu noktalar üzerine literatürde çeşitli görüşler mevcuttur: Ülkemizde uygulayıcılar, hatta akademisyenler, sosyal çalışma müdahalelerinde kendine özgü bir müdahale yöntemi oluşturulduğunu, bunu belirlerken de yerel şartlar ve kültürel değerler çerçevesinde doğaçlamadan yararlandığını ifade etmektedirler (Çağlar, 2012). Sosyal çalışma uygulamalarının daha esnek ve yaygın olması, yararlanıcıların kendine has özelliklerine ve uygulayıcıların yerel bilgi, kişisel değer, etik ve doğaçlama yeteneklerine göre şekillenmektedir (Öngen, 2016). Etnik duyarlı yaklaşımda mevcut problemi etkileyen çok kültürlü meseleler göz önüne alınmadan, müdahale tam olarak fayda sağlamamaktadır. Sosyal çalışmacılar, müracaatçıların duygu, düşünce ve davranışlarındaki farklılıkların kültürel çeşitlilikten kaynaklanabileceğini ön görerek kültürel bağlamına uygun müdahaleyi gerçekleştirmelidirler (Teater, 2015). Bir etnisiteye ve azınlığa ait müracaatçının ayrımcılığa uğraması ve dışlanması ile ilgili bir durum söz konusu ise yardım süreci etnik duyarlı yaklaşıma göre uygulanmalıdır. Sosyal çalışmacıların yerel bilgi ile donanımlı olması, farklı inanç, değer ve gelenekler ile müracaatçıların beklentilerini iyi bilmesi doğru müdahale için önem taşımaktadır

(Sheafor & Horejsi, 2014, s.115). Toplumun sosyolojik yapısına ilişkin bilgiler, içinde bulunulan coğrafyaya, sosyal ve ekonomik şartlarına ve kültürel bağlamlara göre çeşitlilikler göstermektedir. Bu nedenle sosyal çalışma mesleki uygulamalarında yararlanılan kuramların, yararlanıcının içinde bulunduğu sosyal-kültürel özelliklere göre, birey, grup ve toplumun kendine özgü özellikleri ve koşullarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir (Adıgüzel, 2016). Tüm bu analizler ışığında literatür bilgisine bakılacak olursa katılımcıların görüşlerinden elde edilen bilgiler, birbirleriyle genel olarak örtüşmektedir.

4.4. Sosyal Çalışmanın “Uygulanmış Sosyoloji” Olarak Görülmesinin ve Sosyolojinin Sosyal Çalışmaya Katkısının Değerlendirilmesi

Sosyal çalışmanın “uygulanmış sosyoloji” olarak görülmesi ve sosyolojinin sosyal çalışmaya katkısına ilişkin katılımcılar; sosyoloji kuramından yararlanma durumunu ve sosyolojinin katkılarını (6 kez), sosyoloji ve sosyal çalışmanın farklarını (4 kez), her iki disiplinin birlikte gelişen, birbirine destek olan meslekler olduğunu (4 kez), sosyal çalışma ve sosyolojinin çalışma alanlarına müdahaleyi (3 kez), sosyal çalışma uygulama sosyolojisi ve uygulanmış sosyoloji olduğunu (3 kez), sosyal çalışma ve sosyolojinin sınırları ve kesişmelerini (2 kez) vurgulamışlardır.

Sosyoloji, sosyal çalışma için bilimsel uygulama şekli sunarak sosyal çalışmaya hizmet eden bir bilim olarak kabul edilmiştir (Younghusband, 1964). Sosyal çalışma ve sosyolojinin; kültür, normlar, değerler, toplumsallaşma, aile yapısı, nüfus, toplumsal gruplar, toplumsal sınıf, toplumsal değişme, sosyal değişme, modernleşme, kentleşme ve suç gibi ortak ilgi alanları mevcuttur (Yolcuoğlu, 2017). Sosyal çalışmayı diğer sosyal ve beşerî bilim dallarından ayıran özellik uygulamayı esas almış olmasıdır (Kongar, 1972, s.42). Sosyoloji toplumun sorunlarını inceler, teşhis eder, plan çizer ama uygulamadan uzak durur (Snoubar, 2012). Sosyoloji olayların nedenleri ile ilgilenirken, sosyal çalışma ise nasılları ile ilgilenmektedir. Sosyal çalışma birey, aile, grup ve toplumun sosyal sorunlarına kendi disiplini çerçevesinde oluşturduğu müdahale yöntemiyle, sosyal olgulara odaklanarak sosyolojiden ayrılmaktadır (Dominelli, 1997).

Sosyal çalışmanın “uygulanmalı sosyoloji” tabirine doğrudan ve dolaylı yoldan katıldığını belirten görüşler mevcuttur. Katılımcıların bu görüşleri neticesinde mesleki statünün zedelenmesi, mesleki indirgeme ve sapma gibi kavramların gündeme geldiği gözlenmiştir. Bulgularda dikkat çeken unsur; uygulanmalı sosyolojiyi bile sosyoloji olarak

görmeyenlerin olduğunu, sosyal kuramcılarla sosyal çalışma uygulamalarının bir arada değerlendirilemeyeceğini, entelektüel birikim ve efor açısından sosyolojinin daha önde bir faaliyet olduğu görüşüdür. Sosyal çalışmacıların ve sosyologların birbirlerinin mesleki alanlarına müdahale sorunu, kaynağa ulaşamaması nedeniyle değerlendirilememiştir. Son olarak genel kanaat; sosyoloji, sosyal çalışmaya hizmet eden bir disiplin olarak değil, onunla birlikte gelişme sağlayan bir disiplin olarak nitelendirilmiştir.

4.5. Sosyal Çalışmada Kültürel Değerlendirme ve Yerel Bilginin Değerlendirilmesi

Sosyal çalışmada yerel bilginin ve kültürel değerlendirmenin önemine ilişkin katılımcılar; sosyal çalışmanın yerel kuram üretmemesi sorununu (3 kez), kuramların ülkenin yerel değerlerine uyarlanmasını (2 kez), Türk toplum yapısına uygun sosyal çalışmanın geliştirilmesini (2 kez), kültürel farklılıklar ve yerel bilginin önemini ise (6 kez) belirtmişlerdir.

Sosyal çalışma, uygulamaya yönelik yetkinlik veya uygulamaya ulaştırarak yöntem bilgisinde ve yerel bilgiye ihtiyaç duymaktadır (Dominelli, 1997). Sosyal çalışma, öz anlayışını içinde bulunduğu topluma yansıtma ve yararlanıcılara aktarmada sıkıntı çekmektedir. Buna göre sosyal çalışma, kuramsal bilgi ve uygulamayı dış kaynaklı aktarma bilgileri nedeniyle geliştirememektedir (Tomambay, 2014). Sosyal çalışma mesleğinin az gelişmiş ülkelerde gelişiminin yavaş olması; batının değerlerinin doğu ülkelerine uygun olmama ve ayak uyduramamasından kaynaklanmaktadır (Şeker, 2008:19).

Sosyal çalışmanın uygulama ve kuram ilişkisi bilim çevrelerinde tartışılmaktadır. Ülkede henüz yeterince tanınmayan bu meslek, sosyal çalışmacıların kendine özgü özelliklerine, yerel bilgi, kişisel değer, etik ve doğaçlama yeteneklerine göre şekillenmektedir (Öngen, 2016). Sosyal çalışmanın uygulamayı geliştirmesinde yerel halk hakkında güncel bir bilgiye de ihtiyaç duyulmaktadır (Dominelli, 1997). Sosyal çalışma uygulamalarında toplumun çok kültürlü olma özelliği dikkate alınarak etnik duyarlı yaklaşım gerekmektedir. Sosyal çalışmacılar, müracaatçıların sorun ve kriz durumlarının sosyal ve kültürel farklılıklardan kaynaklanabileceği ön görmelidirler ve ona uygun müdahaleyi gerçekleştirmelidirler (Teater, 2015). Sosyal çalışmacıların farklı inanç, değer ve gelenekler ile müracaatçıların beklentilerini iyi bilmesi doğru müdahale için önem taşımaktadır (Sheafor & Horejsi, 2014). Birbirleriyle iç içe ve bağlantılı

oldukları gözlenen katılımcıların görüşlerinin birbirleriyle uyumlu olduğu, literatürden elde edilen bilgilerle genel olarak örtüştüğü gözlenmiştir.

5. SONUÇ

Sosyal çalışma disiplininde sosyolojik bakış açısının değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışma, sosyal çalışma-sosyoloji-kuram ilişkileri üzerine sistematik bir değerlendirme yapılması düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışmada kesin ve doğrulanabilir sonuçlar çıkarmak elbette mümkün değildir. Ancak bu çalışmada, öğretim elemanlarının öznel görüşleri ve bu görüşlerin yorumlanması yoluyla sosyal çalışma bilimine katkı sağlanması ve “sosyolojik bakış açısı” hakkında özgün bir konu olarak fikir vermesi beklenmektedir.

Konuyla ilgili yapılan literatür taramalarından yola çıkarak hazırlanan ve değerlendirilmeye sunulan araştırma sorularından elde edilen bulguların neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırma kapsamında “sosyal çalışmada sosyolojik bakış açısı” bütüncül olarak değerlendirildiğinde katılımcıların; sosyolojinin, sosyal çalışmanın mesleki uygulamalarında gerekli olan sosyolojik bakış açılarını geliştirdiği ve sosyal çalışma uygulamaları için önemli katkılar sağladığı hususunda hemfikir oldukları görülmüştür. Sosyal çalışmanın mikro, mezo ve makro düzeyde uygulamalar gerçekleştirirken sosyoloji kuramlarından yararlandığı görüşü mevcuttur. Sosyal çalışmanın mesleki uygulamalarını gerçekleştirmede birçok kuramdan yararlandığı vurgusu, disiplinler arası bir meslek olmanın yanında eklettik özelliğini açığa çıkardığı düşünülmektedir.

Sosyal çalışmanın kuramları uygulamaya dâhil etme ve kuramları soyut değerlendirmesine ilişkin katılımcıların çeşitli noktalarda farklılaştığı, çeşitli noktalarda ise önemli benzerlikler taşıdığı görülmüştür. Genel kanaatin, sosyal sorunların çözümünde sosyolojik kuramların büyük katkısı olduğu anlaşılmaktadır. Buna ek olarak sosyal çalışmanın uygulama özelliği ile sosyolojiden ayrıldığı noktalara ilişkin önemli bilgiler elde edilmiştir. Araştırmanın problemi şu noktalarda ortaya çıkmıştır: Sosyoloji kuramlarının sosyal çalışmanın uygulama sahası için oldukça genel ve soyut olabilmesi dolayısıyla, sosyal çalışmacıların, kuramları müdahale süreçlerine dâhil etmede sıkıntı çekebildikleri anlaşılmaktadır. Bu durumun öncelikli nedeninin, uygulama alanında gerektirdiği hızlilik ve doğaçlama eyleme geçme becerilerinin, kuramsal değerlendirme aşamasında ihtiyaç duyulan düşünme, hazırlanma gibi süreçleri engellemesi olduğu değerlendirilmiştir. Bunun diğer gerekçeleri; kuramların soyut dili, uluslararası

kaynakların yerel bilgiye ve ülkenin şartlarına uyarlanamaması, sosyal çalışmanın kendi kuramını üretememesi ve sosyal bilimlere gereken değerin verilememesi gösterilmiştir.

Sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama, kişisel değer ve tutumların uygulamaya aktarılması düşüncesi, kuramsal bilgi dahilinde sosyal çalışmacının profesyonel olma özelliğini ortaya çıkarmıştır. Sosyal çalışma uygulamalarının yerel şartlar ve kültürel değerlendirmeler dikkate alındığında doğaçlama gidilmeyi gerekli kıldığı anlaşılmıştır. Sosyal çalışma mesleğinin etnik duyarlı ve etik yaklaşımı çerçevesinde kişisel değer ve tutumların arka plana atılması ve müracaatçıya şahsi değerlerin yansıtılmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Katılımcılardan bazıları sosyal çalışmayı “uygulanmış sosyoloji” olarak nitelendirirken, bazıları ise bu görüşe katılmamıştır. Sosyolojik kuramlardan yararlanma ve katkılarına vurgu yapılırken sosyolojinin sosyal çalışmaya hizmet eden bir disiplin olarak ele alınmasının mümkün olmadığı konusunda görüş birliği olduğu görülmüştür. Bunun yerine iki disiplinin birlikte gelişen, birbirine destek olan alanlar olduğu belirtilmiştir. Bir bilimin diğerine hizmet ettiği düşüncesi ile sosyal çalışmacı ve sosyologların çalışma alanlarına müdahale durumu/sorunu her iki mesleğin statüsünün zedelenmesi, mesleki indirgeme ve sapma konularını gündeme getirmiştir.

Ülkenin yaşam biçimi, kültürel farklılıklar ve yerel bilgi kuramlarla harmanlanarak sosyal çalışma uygulamaların başarılı olacağı düşüncesi mevcuttur. Sosyal çalışma uygulamalarında yerel bilgi ve kültürel değerlendirme üzerine üç sorun durumu ortaya çıkmıştır: Sosyal çalışmanın yerel kuram üretememesi, kuramların ülkenin yerel değerlerine uyarlanması gerekliliği ve Türk toplum yapısına uygun sosyal çalışmanın geliştirilmesidir.

Araştırmada sosyal çalışmanın sosyolojik bakış açısına ilişkin değerlendirmeler sonucunda katılımcılar tarafından sosyal çalışmanın kuramlarına yönelik Türkiye'nin yerel, sosyal ve kültürel yapısına uygun nasıl bir model olması gerektiğiyle ilgili yeni çalışmalara ihtiyaç duyulduğu, ayrıca kuram geliştirmeye yönelik adımların atılması önerisi sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, İ. B. (2016) Sosyal Çalışma Bilgisinin Pratiğe Dönüşümü: Kanıta Dayalı Uygulama, Cılga, İ., Erkul E., Buğra Y., Adıgüzel, İ.B. (Ed.), Sosyal Çalışma ve Sosyal Politika Yazıları, Bellek Yayınları, Ankara
- Alptekin, K. (2016) Dünden Bugüne Ve Yarına Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitimi. Atlas Yayınevi, Ankara
- ASPB (2017), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Web Sitesi, <https://aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-politikalar-bakanliginin-2017-yili-butcesi-kabul-edildi> Erişim: 22.11.2017
- Bereswill, M. ve Ehlert, G. (2012) Soziologie Und Soziale Arbeit, Grundriss Soziale Arbeit, Eine Einführendes Handbuch, S. 337- 343 Ed. W. Thole, Sprenger Vs. Wiesbaden.
- Bommes, M. ve Scherr A. (2000) Soziologie Der Sozialen Arbeit Eine Einführung In Formen Und Funktionen Organisierter Hilfe. Juventa Verlag, Weinheim Und Münschen
- Çağlar, T. (2012) Türkiye’de Sosyal Hizmet Disiplini Üzerine Bir Değerlendirme. İ. Cılga ve B. Hatiboğlu (Ed.), Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler. Sabev Yayınları, Ankara
- Çavuşoğlu, Turgay (2014) Sosyal Hizmetler Tarihinde Kilometre Taşları. Kadın Ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayını, Ankara
- Davies, M. (1981) The Essential Social Worker: A Guide Of Positive Praktice, Heinemann, London
- Dominelli, L. (1997) Sociology For Social Work, Basingstoke, Palgrave
- Duyan, V. Ö. Ö., Sayar Ve M., Özbulut (2008). Sosyal Hizmeti Tanımak Ve Anlamak. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları. Öncü Basımevi: Ankara.
- Duyan, V., Yolcuoğlu, İ. G. ve Artan, T. (2014) Dünü, Bugünü, Yarınıyla İnsanı Anlamak - İnsan Davranışının Kökenleri Ve Sosyal Çevrenin Etkileri. Nar Yayınevi, İstanbul
- Giddens, A. (2013) Sosyoloji. (Özel, H., Sönmez, A., Mercan, Z., Yılmaz, İ., Rızvanoğlu, E., Sarı, M. A., Pala Güzel, Ş., Özcan, M. Çev.) Kırmızı Yayınevi, İstanbul
- Hatiboğlu, B. (2012) Sosyal Bilimlerin Potansiyeli ve Sosyal Hizmet Umudu, Cılga, İ. ve Hatiboğlu, B. (Ed.), Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler. Ankara, Sabev Yayınları
- Howe, D. (1987) An Introdution To Social Work Theory, Ashgate Publishing, Aldershof
- İFSW (2017) Global Definition Of Social Work, <Http://İfsw.Org/Policies/Definition-Of-Social-Work/> Erişim Tarihi: 27.11.2017
- Karataş, Z. (2015) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri - Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi Cilt 1, Sayı 62-80 Akademia Edu .
http://www.academia.edu/download/36049265/Sosyal_Bilimlerde_Nitel_Arastirma.pdf Erişim: 21.12.2017
- Kendal, K. (2000) Sociale Work Education: Its Origins İn Europa, Council On Social Work Education, Alexandria
- Kongar, E. (1972) Sosyal Çalışma’ya Giriş. Tıpkı Basım (2007) Sabev Yayınları, Ankara
- Kut, S. (1988). Sosyal Hizmet Mesleği Nitelikleri Temel Unsurları Müdahale Yöntemleri. Ankara.
- Neuman, W. L. (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I-II. Cilt (7. Basım: Siyasal Kitabevi) Yayın Odası, Ankara:
- Öngen, Ç. (2016) Eleştirel Düşünümsellik Ve Sosyal Çalışma, Cılga, İ., Erkul E., Buğra Y., Adıgüzel, İ.B. (Ed.), Sosyal Çalışma Ve Sosyal Politika Yazıları, Bellek Yayınları, Ankara

- Özerkmen, N., Yolcuoğlu İ. G., (2016) Yeryüzünde Aydınlanma, Aklın Özgürleşmesi ve Yarım Kalan Bir Aşk Hikayesi. Nar Yayınevi, İstanbul
- Pincus, A. ve Minahan, A. (1973) Social Work Practice: Model And Method, Peacock, Adelaide
- SAKARYA (2017), Üniversite Web Sayfası, Sosyoloji ve Sosyal Hizmet Bölümü, http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/56570/27906/sosyal_hizmet_ve_sosyoloji_ili%C5%9Fkisi-_abise_y%C3%BCklenen.docx 23.12.2017
- Santrock, J. W. (2015) Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi. (Çev. Ed. G. Yüksel) Nobel Yayınları, Ankara
- Sheafor, B. W. Ve Horejsi, C. J. (2014) Sosyal Hizmet Uygulaması- Temel Teknikler Ve İlkeler. (Bilgen, A., Kaynarca, B., Gülmez, D., Baran Çiftçi, D., Türközü, S. E., Çoban, F., Çelik, G., Özen, H., Uraz, O., Uraz, T., Oğuz, Y. S. Çev.), (Baran Çiftçi, D. Çev. Ed.) Nika Yayınevi, Ankara
- SHUDER, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, <http://www.shudernegi.org/?pnun=242&pt=sosyal+hizmet+nedir%3f> Erişim: 6.12.2017
- Snoubar, Y. (2012) Sosyoloji ve Sosyal Hizmet Arasındaki İlişki - Sosyal Hizmet Yazıları- Derleme Ed. İ. Cılga, O. Zengin, Ç. Altındağ, Sabev, Ankara (184-200)
- Staub-Bernasconi, S. (1995) Systemtheorie, Soziale Probleme und Soziale Arbeit: Lokal, National, International Oder Vom Ende Der Bescheidenheit, P. Haupt, Bern
- Staub-Bernasconi, S. (2007) Soziale Arbeit Als Handlungswissenschaft: Systemtheoretische Grundlagen Und Professionelle Praxis – Ein Lehrbuch, Haupt Utb, Bern
- Şeker, A. (2008) Sosyal Çalışma Mesleği- 21. Yüzyılda Sosyal Adalet Arayışında Sosyal Çalışma Mesleği. Sabev Yayınları, Ankara
- Şener, S. (2009) Sosyoloji – Sosyal Bilimlere Alternatif Yaklaşım. İnkılap Yayınevi, İstanbul
- Teater, B. (2015) Sosyal Hizmet Kuram vYöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş. (Çev. Ed. A. Karatay) Nika Yayın. Ankara
- Tomambay, İ. (2014) Sosyal Çalışmayı Yapılandırmak- Kavramlar- Oluşum - Nitelik - Uygulama. Sabev Yayınları, Ankara
- Tomambay, İ. (2012) Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Önce Kavram - Sosyal Çalışmada Kavram Sorunu. Sabev Yayınları, Ankara
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı) Seçkin Yayıncılık, Ankara:
- Yolcuoğlu, İ. G. (2013) Toplumsal İşlevsizlik. Nar Yayınevi, İstanbul
- Yolcuoğlu, İ. G. (2014) Bireylerle, Ailelerle, Gruplarla ve Toplumla Sosyal Hizmet. Nar Yayınevi, İstanbul
- Yolcuoğlu, İ. G. (2017) Sosyal Hizmet/ Sosyal Çalışma Bilim ve Mesleğine Giriş. Nar Yayınevi, İstanbul
- Youngusband, E. (1964) Sociale Work And Social Change. National Institute for Social Work Training Series 1, London, Allen & Unwin,
- Zastrow, C. (2016) Sosyal hizmete Giriş. (Aykara, A., Beyazova, A., Yakut Çakar, B., Evren, C., Karaca, Ç., Baran Çiftçi, D., Yıldırım, E., Bahşi, E., Albayrak, G., Hande, Ö., Birdal, M. S., Yağcıoğlu, S., Kurukafa, S., Yılmaz, V. Çev.), (Baran Çiftçi, D. Çev. Ed.) Nika Yayınevi, Ankara
- Zencirkıran, M. (2016) Sosyoloji. Dora Yayınevi, Ankara

EKLER

Ek 1: Veri Toplama Aracı

YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Değerli hocam, öğrencisi olduğum Üsküdar Üniversitesi “Sosyal Çalışmada Sosyolojik Bakış Açısının değerlendirilmesi” konulu yüksek lisans tez çalışmama katkı sağlamanız açısından, yüksek mesleki bilgi ve tecrübelerinizi çalışmama yansıtmak amacıyla hazırlamış olduğum araştırma sorularını cevaplandırmanızı istirham ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

Not: Araştırmada etik çerçeveye dikkat edilecektir.

Araştırma Soruları

1. Size göre sosyal çalışma, mesleki uygulamalarında sosyolojik bakış açısını kullanarak hangi anlamda katkılar sunabilir? Bu katkıları mikro, mezzo, makro, egzo ve krono düzeyde ele alabilir veya genel bir çerçeve ile değerlendirme yapabilir misiniz?
2. Bir takım bilim insanları ve alanda çalışan sosyal çalışmacıların, kuramları uygulama alanına dahil etme veya müdahale süreçleriyle ilişkilendirmeye yönelik çekinceleri olduğu ve kurama nadiren başvurdukları iddia edilmektedir. Sosyal çalışmanın yararlandığı sosyolojik kuramların sosyal çalışmacılar tarafından genel ve soyut olarak değerlendirilmesi sizce hangi zorlukları beraberinde getirmektedir?
3. Sosyal çalışma müdahalelerinde doğaçlama, kişisel değer ve tutumların uygulamaya aktarılması konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
4. Sosyoloji, sosyal çalışma tarafından toplumsal yapıları, süreçleri ve sosyal ilişkileri açıklamak için kullanılabilir. Sosyal çalışmayı “uygulanmış sosyoloji” olarak gören yaklaşımlar mevcuttur. Bunun ötesinde sosyolojiyi sosyal çalışma alanına hizmet eden bir disiplin olarak gösteren bilgiler de bulunmaktadır. Sizce

bu düşünce sosyal çalışma mesleğinin statüsünü hangi yönde etkilemektedir.
Sosyoloji bilimi için bu hangi anlamı taşıyabilir?

5. Her ülke toplum ve toplulukların kendine özgü bir yaşam biçimi ve aurası olduğu bilgisinden hareketle sosyal çalışmada yerel bilginin ve kültürel değerlendirmenin önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Ek 2: Etik Kurul Belgesi

Ek 3: Özgeçmiş Raporu

Adı Soyadı : Emine Ataman

Doğum Yeri ve Tarihi : Borçka, 15.02.1983

Yabancı Dili : Almanca

İletişim : emineataman08@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Borçka Sağlık Meslek Lisesi (Tıbbi Sekreterlik), 2000

Ön lisans : Trabzon Meslek Yüksekokulu (Büro Yön. Asist.), 2002

Lisans : Fachhochschule Köln (Soziale Arbeit), 2013

Yüksek Lisans : Üsküdar Üniversitesi (Sosyal Hizmet), 2018

Çalıştığı Kurumlar

Sozialpaedagogische Einzelfallhilfe, Jugendamt Nippes, Köln 2011-2013

Özel Doğu Karadeniz Engelli Bakım Merkezi, Rize, 2014-2016

Diğer: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Aile Danışmanlığı Sertifika Programı, Rize, 2015